

Vilniaus universitetas
Komunikacijos fakultetas
Informacijos ir komunikacijos katedra

Vilmantė Žvinytė
Ryšių su visuomene programos studentė

**POLITINĖ LYDERYSTĖ:
MOTERS POLITIKĖS ĮVAIZDIS LIETUVOJE**

MAGISTRO DARBAS

Vadovė lekt. Rūta Grinevičiūtė

Vilnius, 2006

<p>_____</p> <p>(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>(magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>magistro baigiamojo darbo pavadinimas anglų kalba)</p>
<p>Patvirtinu, kad magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas kitose aukštosiose mokyklose.</p> <p>_____</p> <p>(magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)</p>
<p>Sutinku, kad magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 metus Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų procese.</p> <p>_____</p> <p>(magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)</p>
<p><i>Pildo magistro baigiamojo darbo vadovas</i></p>
<p>Magistro baigiamąjį darbą ginti _____</p> <p>(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)</p> <p>_____</p> <p>(data) _____</p> <p>(magistro baigiamojo darbo vadovo parašas)</p>
<p><i>Pildo instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, reikalų tvarkytoja</i></p>
<p>Magistro baigiamasis darbas įregistruotas</p> <p>_____</p> <p>(instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, pavadinimas)</p> <p>_____</p> <p>(data) _____</p> <p>(instituto/ katedros reikalų tvarkytojos parašas)</p>
<p><i>Pildo instituto/ katedros, kuriojančios studijų programą, vadovas</i></p>
<p>Recenzentu skiriu _____</p> <p>(recenzento vardas, pavardė)</p> <p>_____</p> <p>(data) _____</p> <p>(instituto/ katedros vadovo parašas)</p>
<p><i>Pildo recenzentas</i></p>
<p>Darbą recenzuoti gavau. _____</p> <p>(data) _____</p> <p>(recenzento parašas)</p>

Žvinytė, Vilmantė

Zv 13 Politinė lyderystė: moters politikės įvaizdis Lietuvoje: magistro darbas / Vilmantė Žvinytė ; mokslinis vadovas lek. R. Grinevičiūtė ; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Informacijos ir komunikacijos katedra. – Vilnius, 2006. – 68 lap [44] lap. : lent. - Mašinr. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 62 – 67.

UDK 008: 659.4

Lyčių lygybė, patriarchalinė visuomenė, stereotipai, moterų lyderės, politika, politinis lyderis, įvaizdis, komunikaciniai pranešimai.

Magistrinio *darbo objektas* – moterų politinių lyderių komunikacija. *Darbo tikslas* – suformuluoti rekomendacinio pobūdžio komunikacinės strategijos gaires moteriai politikei, kuriomis remiantis, ji, tikėtina, laimėtų rinkimus į aukščiausius politinius postus Lietuvoje. Pagrindiniai *darbo uždaviniai*: apžvelgti problemas su kuriomis susiduria moterų lyderės; atskleisti stereotipų įtaką moterų motyvacijai dalyvauti viešojoje sferoje; ištirti, kokiomis savybėmis turi pasižymėti moteris politinė lyderė; išnagrinėti, kaip save pristato moteris politinė lyderė Lietuvoje; rekomendacijų būdu pateikti komunikacinės strategijos gaires, kuriomis galėtų naudotis moteris politikė, siekianti laimėti rinkimus.

Naudojant kokybinio tyrimo interviu su ekspertais metodą bei remiantis žiniasklaidos publikacijų analize, prieita prie *išvados*, kad moterų lyderės patiria specifinius sunkumus sąlygojamus lyties. Norėdamos užimti aukštus postus, moterų turi įdėti kur kas daugiau pastangų nei kad vyrai. Pažymėtina, kad moteris politinė lyderė turi pasižymėti profesionaliomis lyderio savybėmis. Kuriant įvaizdį politinei lyderei yra netikslinga akcentuoti stereotipiškai su moteriškumu siejamas savybes. Komunikaciniuose pranešimuose turi būti pabrėžiami lyderės privalumai, domėjimasis tautos problemomis, išskirtinumas iš kitų kandidatų. Atliktas tyrimas parodė, kad Lietuvos politinė lyderė K. Prunskienė demonstruoja lyderės savybes. Tačiau kol kas patriarchalinė visuomenė labiau linkusi lyderiais pripažinti vyrus. Turi pasikeisti žmonių požiūris, kad į valdžios postus būtų renkamas ne vyras ar moteris, o profesionalus politikas.

Magistro darbas *gali būti naudingas* komunikacijos, ryšių su visuomene atstovams, moterims politikėms bei moterų lyderystės problemas nagrinėjantiems studentams.

TURINYS

ĮVADAS.....	6
1. LYČIŲ LYGIŲ GALIMYBIŲ SITUACIJA LIETUVOJE.....	9
2. ISTORIJA: TRADICINIS POŽIŪRIS Į MOTERIŠKĄ LYTĮ.....	12
3. VAIDMENŲ PASKIRSTYMAS PAGAL LYTIS.....	15
3.1. Lytims priskiriamos charakterio ypatybės	15
3.2. Lyčių integravimo strategija.....	17
4. MOTERŲ LYDERYSTĖS PROBLEMATIKA	20
4.1. Lyderio bruožai. Moters lyderės sąvoka	20
4.2. Visuomenės nuomonė apie moteris politines lyderes	23
4.3. Moterų politinės lyderystės bruožai: lyginamoji analizė	28
5. TYRIMAS - moters politinės lyderės atvejo analizė.....	32
5.1. Tyrimo aprašymas	32
5.2. Kazimieros Prunskienės įvaizdis rinkimų metu	35
5.2.1. K. Prunskienės – moters - lyderės savybės	38
5.2.2. K. Prunskienės „moteriškumo“ akcentai.....	47
5.2.4. Rinkimų rezultatų apibendrinimas	52
6. REKOMENDACIJOS MOTERIAI POLITINEI LYDERIAI.....	55
6.1. Moters politinės lyderės savybės.....	55
6.2. Moters politikės įvaizdis	56
6.3. Lyties akcentavimas	57
6.4. Moterų politinių lyderių pranešimų specifika	58
IŠVADOS.....	60
BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS:	61
SUMMARY	67

PRIEDAI ..... 1 - 44

1 priedas. Lyčių lygių galimybių integravimas. ES duomenys (2004 m.)

2 priedas. Lietuvos gyventojų palankiausiai vertinami asmenys

3 priedas. Lietuvos gyventojų nuomonė apie moterų dalyvavimą politikoje

4 priedas. Lietuvos gyventojų apklausa: moterys ir politika

5 priedas. K. Prunskienės biografija

6 priedas. Ekspertų sąrašas

7 priedas. Interviu su ekspertais:

7.1. Ryšių su visuomene ekspertė Dalia Kutraitė: „Lyderiai vyrai ir moterys turi naudoti skirtingą komunikaciją“

7.2. Viena Moterų studijų centro įkūrėjų, dėstytoja Dr. Giedrė Purvaneckienė: „Moteriškomis savybėmis pasižyminti politikė turi daugiau šansų laimėti rinkimus“

7.3. Žurnalistas Rimvydas Valatka: „Lietuvos politikės akcentuodamos moteriškumą daro klaidą“

7.4. Žurnalistė Rita Miliūtė: „Moterims nereikia išskirtinės privilegijos dalyvauti politikoje. Politikoje turi dalyvauti protingiausieji“

7.5. Seimo narė Marija Aušrinė Pavilionienė: „Moterims trūksta pasitikėjimo savimi ir noro aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime“

7.6. Filosofė Nida Vasiliauskaitė: „Stereotipinės moteriškos savybės nederą su politine veikla“

7.7. Žurnalistas Artūras Račas: „Politikoje laimi ne idėjos, o įvaizdis“

7.8. Žurnalistė Indrė Makaraitytė: „Išmintinga, lyderio savybių turinti moteris nebus nustumta į paraštę“

8 priedas. Kandidatai į prezidento postą

9 priedas. Kandidatų į prezidentus išlaidos

IVADAS

Šiandien lyčių lygybė Lietuvoje suprantama kaip vienas iš pagrindinių demokratijos principų, kuris grindžiamas lyčių lygiomis teisėmis, atsakomybe, galimybėmis visose gyvenimo srityse ir vienoda elgsena su abejomis lytimis. *Lygios galimybės vyrams ir moterims – tai kliūčių nebuvimas nei vyrams, nei moterims visaverčiai dalyvauti ekonominiame, politiniame ir socialiniame gyvenime.*

Lyčių lygybės politika formaliai siekiama lygaus įtakos pasidalijimo ekonomikoje, visuomeniniame gyvenime ir sprendimų priėmimo procesuose. Viešai deklaruojama, kad vyro ir moters fiziologiniai skirtumai neturi daryti neigiamos įtakos moterų ir vyrų gyvenimo sąlygoms bei lyčių diskriminacijai. Siekiant užtikrinti darnų ekonomikos augimą ir demokratijos plėtrą, *svarbu, kad moterys ir vyrai lygiomis teisėmis dalyvautų visose visuomenės veiklos srityse. Tai įrodytų ir visuomenės politinės brandos lygį.*

Deja, tikrovė tokia, kad iki šio ambicingo tikslo dar kiek toloka, nepaisant per pastaruosius metus pasiektos pažangos. Darbo rinka vis dar palankesnė vyrams, o ne moterims. Tyrimų duomenimis įrodyta, kad moterys geba būti geromis vadovėmis. Kas vyksta šiuolaikinėje visuomenėje, kad kyla klausimas: vyras ar moteris yra geresnis darbuotojas? Kodėl vyras profesinėje veikloje priešinamas su moterimi? Ar egzistuoja lyties lemiamos savybės?

Moterų ir vyrų charakteristikos Lietuvos visuomenėje yra vertinamos skirtingai. Vyrishkomis savybėmis laikoma ryžtingumas, ambicingumas, aiškus tikslo siekimas, racionalumas, moteriškomis – naivumas, paklusnumas, kuklumas, jausmingumas. Visuomenė gali priimti moters švelnumą, meilumą, jautrumą, motinystės teisę. Tačiau nemaža dalis vyrų vis dar nenori sutikti, kad moterys gali būti lygios su jais profesine prasme.

Magistriniame darbe keliami klausimai – ar lytis turi įtakos atliekamo darbo kokybei, ar moterys pasižymi lyderiui būdingomis savybėmis, kokiomis aplinkybėmis jos gali save realizuoti viešojoje sferoje.

Darbe nagrinėjama moters lyderės vieta vienoje iš viešosios erdvės sričių - politikoje. Neabejojama, kad formuoti politiką ir valdyti turėtų patys protingiausi. Jų yra vienodai tarp abiejų lyčių. Moksliniais tyrimais įrodyta, kad nėra skirtumo tarp moterų ir vyrų intelekto. Tačiau moterys kol kas nepripažįstamos visavertėmis partnerėmis vyrams politiniams lyderiams. Politinių lyderių pozicijas dažniausia užima vyrai. Jie gali būti charizmatiški, protingi, ambicingi, veiklūs, iškalbingi, ryžtingi. Kyla klausimas, ar moteris gali būti lygiaverte profesionale partnere vyrui politinėje sferoje. Analizuojama, kodėl moterys politikoje sudaro mažumą, kokį įvaizdį kuria, kaip save pozicionuoja esant tam tikroms aplinkybėmis, ko trūksta, kad moterys laimėtų politinius rinkimus.

Darbo tyrimo objektas - moterų politinių lyderių komunikacija.

Darbo hipotezės:

1. Moterys lyderės susiduria su specifiniais sunkumais, kurių paprastai išvengia vyrai visuomeniniame gyvenime, sprendimų priėmimo procesuose.
2. Moteris, siekdama užimti politikės postą, susiduria su specifiniais sunkumais, kurie yra sąlygojami lyties ir nebūdingi vyrams. Norėdama tapti politine lydere, moteris turi akcentuoti ne „moteriškumą“, o lyderio savybes, kurios stereotipiškai siejamos su „vyriškumu“.

Darbo problema: Moteris politinė lyderė siekdama karjeros susiduria su specifinėmis problemomis, kurias sąlygoja stereotipinis lyties vertinimas. Norėdama pelnyti pripažinimą, moteris turi naudoti ne universalią lyderystės, o specifinę komunikacinę strategiją. Šios strategijos gaires siekiama suformuluoti šiame darbe.

Darbo tikslas: suformuluoti rekomendacinio pobūdžio komunikacinės strategijos gaires moteriai politikai, kuriomis remiantis ji, tikėtina, laimėtų rinkimus į aukščiausius politinius postus Lietuvoje.

Darbo uždaviniai:

Apžvelgti problemas su kuriomis susiduria moterys lyderės;

Atskleisti stereotipų įtaką moterų motyvacijai dalyvauti viešojoje sferoje;

Ištirti, kokiomis savybėmis turėtų pasižymėti moteris politinė lyderė;

Išnagrinėti, kaip save pristato moteris politinė lyderė Lietuvoje;

Rekomendacijų būdu pateikti komunikacinės strategijos gaires, kuriomis galėtų naudotis moteris politikė, siekianti laimėti rinkimus.

Tyrimo metodai. Atliekant tyrimą naudojamas ekspertų apklausos metodas. Ekspertų apklausa - tai specifinės rūšies apklausa, kurios metu apklausama specialiai parinkta žmonių grupė, turinti kurios nors srities žinių. Apklausiant įvairių sričių profesionalus, siekta išsiaiškinti, kodėl moterys sudaro mažumą valdžioje, kaip save pristato moteris politikė, kokią komunikacinę strategiją turėtų naudoti moteris politikė, siekianti laimėti rinkimus.

Šį darbą sudaro dvi dalys. Pirmoje dalyje pristatoma lyčių lygių galimybių situacija Lietuvoje, identifikuojama problema, kad moterys patiria diskriminaciją dėl lyties, analizuojamas tradicinis vaidmenų pasiskirstymas pagal lytis. Paaiškinama moters lyderės sąvoka, akcentuojamos lyderiams būdingos savybės, aiškinamasi ar moterys jomis pasižymi, analizuojamos moterų galimybės dalyvauti politikoje.

Antroje darbo dalyje praktinio tyrimo pagalba atlikus interviu su ekspertais bei naudojant žiniasklaidos publikacijų analizę nustatoma, kaip save pozicionuoja moteris politikė. Siekiama apibrėžti, kokius komunikacinius pranešimus turėtų naudoti, kokią įvaizdį turėtų kurti moteris politikė, norinti laimėti rinkimus.

Apklausti 8 Lietuvos nuomonių lyderiai. Nuomonių lyderiais laikomi asmenys, kurie dėl savo autoriteto yra vertinami visuomenės ir turi galimybę skleisti požiūrį viešojoje erdvėje. Didžiąją dalį imties sudaro moterys, kurios siekia karjeros ir yra nuomonių lyderės. Ekspertai suskirstyti į keturias grupes: ryšių su visuomene specialistai, žurnalistai, filosofė bei moterys politikės.

Tyrimo tikslas: apibendrinus gautą informaciją, suformuoti rekomendacinio pobūdžio komunikacinės strategijos gaires, kuriomis vadovaudamasi moteris politikė galėtų laimėti rinkimus į aukščiausius valdžios postus.

Darbo aktualumas. Įvairiose veiklos sferose turi būti pripažįstami talentingiausi, profesionaliausi asmenys. Politika – ne išimtis. Itin svarbiu klausimu tampa tinkamas savęs pozicionavimas. Šiame darbe pateikiamos įvaizdžio rekomendacijos moteriai politikei, kuri siekia laimėti rinkimus. Iki šių dienų nebuvo išskirtinės studijos apie tai, kaip Lietuvos visuomenei save turėtų pristatyti moteris politikė.

Rašant darbą remtasi anksčiau atliktų tyrimų duomenimis:

- Moters vaidmuo besikeičiančioje erdvėje (Moterų suvažiavimo metu pristatytas tyrimas), 2005 m.
- Lietuvos gyventojų apklausa: moterys politikoje („Baltijos tyrimai“), 2003 m.
- Integruojantis į ES: ar kinta Lietuvos gyventojų požiūris į lyčių nelygybę Lietuvoje? („TNS - Gallup“), 2004.
- Diskriminacija dėl lyties („Spinter“), 2006.

Darbe **naudojamos sąvokos:** *lygios galimybės, lyčių integravimo strategija, patriarchalinė visuomenė, politika, politinis lyderis, moteris politinė lyderė, politinė komunikacija, įvaizdis.*

Darbas rašytas remiantis J. B. Rosener, F. I. Ortiz, P. Aburdene, D. Richardson, V. Robinson, B. L. Forisha, E. Blackwood, G. Purvaneckienės, J. Reingardienės, V. F. Penkovo, J. B. Elshtain, L. Bielinio teorijomis, taip pat kitų teoretikų, mokslininkų darbais.

Atliktas darbas turės mokslinės ir praktinės naudos. Jame pateikta teorija bei suformuota rekomendacinio pobūdžio moters politikės komunikacinė strategija (Lietuvoje to iki šiol niekas nepadare) galės naudotis komunikacijos ir įvaizdžio specialistai, moterys politikės, taip pat studentai, ateityje nagrinėsiantys moterų politinės lyderystės problemas.

1. LYČIŲ LYGIŲ GALIMYBIŲ SITUACIJA LIETUVOJE

Šiandien lytis apibrėžiama kaip vyriškumo ir moteriškumo kultūrinės reikšmės ir simboliai bei tuo pagrindu organizuotas hierarchinis vyrų ir moterų pasiskirstymas visuomenės socialiniuose institutuose ir kitose socialinėse sąveikose¹. Tai socialinis struktūrinis reiškinys, kasdien kuriamas, reprezentuojamas ir legitimuojamas socialinis institutas.

Lytis nusako socialinius skirtumus, arba moterims ir vyrams suteiktus vaidmenis, kurių jie išmoksta augdami, kurie ilgainiui kinta ir kurie priklauso nuo konkrečios kultūros, tautybės, religijos, išsilavinimo, klasės ir geografinės, ekonominės bei politinės gyvenamosios aplinkos. Tai elgesio modeliai, kurie nustato tai, kas įprasta, ir nulemia tai, kas mes esame be savo lyties. Pavyzdžiui, gimdyti gali tik moterys (biologiškai determinuota), tačiau ne nuo biologinių priežasčių priklauso, kas augins vaikus (lyties determinuotas elgesys) arba atliks namų ruošos darbus. Todėl *lytis apibūdina ir tas savybes bei elgesį, kurio iš vyrų ir moterų tikisi visuomenė ir kuris formuoja jų visuomeninį tapatumą* – tapatumą, kuris priklauso nuo konkrečios kultūros ir konkretaus istorinio laikotarpio².

Mūsų dienomis visiškai suprantamos moterų aktyvumo paplitimo tendencijos praktiškai visose žmonių veiklos sferose. Tyrimo rezultatai atskleidžia dinamišką moterų dalyvavimą politikos ir verslo srityje. Pavyzdžiui, kai kuriose šiaurės šalyse yra įtvirtinta 30 – 40 proc. moterų kvota valdžios organuose. Maža to, dar 2000 m. Jungtinių Tautų Organizacijos Komisija rekomendavo padidinti moterų, dirbančių vadovaujамąjį darbą iki 50 procentų. Pavyzdžiui, Norvegijoje rinkimų įstatymas skamba taip: vienos lyties atstovas negali užimti daugiau kaip 60 procentų vietų parlamente.

Lietuvos įstatymai *de jure* užtikrina moterų ir vyrų lygias galimybes, tuo sudarydami reikiamą teisinę bazę. 1999 m. balandžio 1 d. įsigaliojo pirmasis Vidurio ir Rytų Europoje priimtas Lietuvos Respublikos (LR) Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas. Jo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos LR Konstitucijoje įtvirtintos moterų ir vyrų lygios teisės. Šio įstatymo priežiūrą vykdo Lygių galimybių tarnyba, kuri 2005 m. sulaukė dvigubai daugiau skundų nei prieš metus. Praėjusiais metais tarnyba nagrinėjo 133 galimus diskriminacijos atvejus: gyventojai pateikė 128 skundus bei buvo atlikti 5 tyrimai savo iniciatyva. Daugiausiai tarnyba sulaukė skundų dėl amžiaus ir lyties (po 30 skundų). Taip pat sulaukti skundai dėl seksualinio priekabiavimo, kreiptasi dėl seksualinės orientacijos diskriminacijos, dėl religijos bei įsitikinimų. Tuo tarpu, lyginant 2004 m. buvo gauti 57 skundai.

Priėmus Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą, darbdaviai ir politikai tapo „jautresni“ vienodų sąlygų taikymo principui bei išreiškia tvirtesnę politinę valią siekiant lyčių lygybės, tačiau, teisininkų

¹ Reingardienė J. *Lyčių lygybės strategija ir užimtumo politika Europos Sąjungoje*. Kaunas, 2004.

² *EQUAL lyčių lygių galimybių integravimo vadovas*. Vilnius, 2004.

vertinimu, Lietuvai vis dar reikia daug pastangų, norint lygių galimybių principo taikymą suderinti su ES direktyvų reikalavimais ir pasiekti tikrąją lygybę *de facto* (Burneikienė, 2002).

2005 m. liepos mėn. rinkos ir viešosios nuomonės tyrimų kompanijos UAB „Spinter tyrimai“ atlikta apklausa parodė, kad 65 proc. Lietuvos gyventojų pritaria nuomonei, jog moterys yra tokios pat geros vadovės kaip ir vyrai, o 49 proc. apklaustųjų teigė, kad pagal lytį neteiktų jokių prioritetų, jei reikėtų rinktis vadovą - vyrą ar moterį.

Leidinyje „Lietuvos verslo lyderiai 2004 - 2005 m.“ paskelbtas pagal pardavimą ir paslaugų mastą 600 didžiausių Lietuvos bendrovių sąrašas. Jame yra 48 įmonės, kurių vadovės moterys. 2002 - 2003 m. iš 400 pirmaujančių bendrovių tik 12 vadovavo moterys. 2004 m. iš 200 sparčiausiai plėtojamų mažų Lietuvos bendrovių penkiolikai vadovavo moterys³.

Taigi, aukštajame valdyme vis dar karaliauja vyrai. Nekeista, kad devintojo dešimtmečio pradžioje buvo įvestas terminas „stiklinės lubos“ – nematomas barjeras, kuris apriboja moterų kilimą karjeros laiptais. Tokia diskriminacijos forma, kaip permatomas stiklas, trukdo moterims siekti karjeros. Tačiau moterys nesustoja adaptuotis politikos ir verslo srityse. Jos demonstruoja atkaklumą, tikslo siekimą ir aukštą prisitaikymo lygį prie sparčiai kintančių ekonominių sąlygų.

Lietuvos visuomenė moteris įvertina matydama šalia vyro labiau kaip papuošalą įvairių vakarėlių metu ar moteriškuose žurnaluose pasakojančias apie „puikų“ vyrą, namų šeimininkės vaidmenį ir sėkmingą vedybinį gyvenimą. Tendencija būti tik turtingo vyro žmona ar namų šeimininke vis labiau populiarėja.

Atlikus moters įvaizdžių kategorijų raiškos tyrimą⁴ paaiškėjo, kad žiniasklaidoje moteris dažnai pristatoma kaip socialinis objektas, kaip motina, kūnas, vitrina, – kaip visos visuomenės konvejerio sraigtas ir socialinių santykių išdava. Jų socialinis vaidmuo išlieka stereotipiškas, tačiau gali būti, kad moteris nori matyti save tokią.

„Visuomenei vis dar sunku moterį matyti kaip itin svarbų asmenį, tvirtos valdžios garantą. Didžiausia problema ta, kad moterį visada regime kaip išnaudojamą, vertą gailėsčio ir prašančią užuojautos, su kuo, rodos, ji pati ir sutinka. Ir jei pažvelgtume į kiną, literatūrą, mokslinius tyrinėjimus, išvystume, kad moteris rodoma dėl jos kūno grožio ir jos teikiamo malonumo. Taigi, ir kitose srityse moterį matome kaip laikiną, o ne kaip vadovaujantį asmenį⁵“.

Etinis problemos aspektas išryškėja žiniasklaidoje pasirodančiose reklamose, kur vyrauja stereotipiški ir bendrajai etikai prieštaraujantys lyčių įvaizdžiai: vyrai vairuoja automobilius, o moterys

³ Lietuvos verslo lyderiai 2003 – 2004. Verslo žinios. Vilnius, 2004.

⁴ Germanavičiūtė J. Moters įvaizdžio kategorijų raiška Lietuvos dienraščiuose. Klėja. Vilnius. 2003, Nr. 6.

⁵ Meneghetti, A. *Женщина третьего тысячелетия*. Москва, 2002.

siūlo dušo želė ar šampūnus. Moterys rodomos nuogos netgi jei reklamuojamas produktas nesusijęs su žmogaus kūnu ar higiena.

Todėl nekeistai skamba ir tvirtinimai, kad lyčių problemų Lietuvoje nėra, kad jos tėra pačių moterų išsigalvotos ar dar vienas iš Vakarų sklindantis užkratas.

Tačiau, kad ir kaip ten būtų, lyčių problemos egzistuoja, jos diena iš dienos tampa vis labiau viešai matomos ir pačios visuomenės pripažįstamos: moterys diskriminuojamos darbo rinkoje, vyrai akivaizdžiai lengviau gauna aukštus postus, būtent jiems mokami didesni pinigai, būtent jie labiau vertinami kaip kompetentingi vadovai ir lyderiai.

Nuo kada prasidėjo lyčių problemų akcentavimas? Apie tai kalbama kitame skyriuje apžvelgiant tradicinius požiūrius į vyrišką ir moterišką lytis.

2. ISTORIJA: TRADICINIS POŽIŪRIS Į MOTERIŠKĄ LYTĮ

Neabejotinai egzistuoja dvi – moteriškoji ir vyriškoji – lytys. Feministės ir kai kurie psichologai siūlo papildyti lyties sampratą „lyties tęstinumo“, „lyties kontinuumo“ sąvoka, o giminės (*gender*), t.y. lyties socialinių vaidmenų bei lytims priskiriamų moteriškumo ar vyriškumo savybių supratimą, – „kryžminės“ (cross – gender) ar „trečiosios“ giminės terminu⁶. Dvi lytis, dvi giminės, du seksualumo tipus, akcentuojant vyriškosios lyties dominantę, per amžius rėmė mokslas, religija. Šiuolaikiniai moksliniai lyties tyrinėjimai pakeitė lyties ir individo tapatumo sampratą, lyčių politiką visuomenėje, paskatino naujai pažvelgti į žmonijos socialinę ir lyties istoriją.

Anot J. Reingardienės, feminizmo ideologijos šalininkai pirmiausia pabandė paneigti nuostatą, kad egzistuojantys lyčių skirtumai yra biologiškai nulemti. Iki pat aštuntojo praėjusio amžiaus dešimtmečio pradžios moterų patyrimas dažniausiai buvo interpretuojamas kaip „natūraliai“ sąlygotas ar biologiškai determinuotas, todėl neproblematiškas, nevertas mokslinio dėmesio ir politinių pastangų. Svarbus konceptualinis lūžis įvyksta kartu su socialinio konstruktyvizmo judėjimu socialiniuose moksluose⁷. Pagaliau suvokta, kad socialiniai santykiai tarp lyčių negali būti nusakomi tik biologiniais ypatumais. Šiame kontekste Rubin (1975) pasiūlė *sex/gender* dichotomiją. Lyties, kaip socialinio konstrukto samprata, padėjo atskleisti socialinį vyriškumo ir moteriškumo pobūdį, socialinę lyčių santykių prigimtį ir kultūrinį moteris engiančių struktūrų pobūdį.

Amerikiečių antropologė, etnografė *Margaret Mead* viena pirmųjų sugriovė biologinės moteriškumo ir vyriškumo esmės nekintamumo mitą, susiejo moteriškumą ir vyriškumą su konkrečia kultūra, įrodė, kad nėra pagrindo priešinti moteriškumą ir kultūrą ir aiškinti moteriškumą vien gamtos dėsniais. Ji teigė, kad „moteriškumas“ ir „vyriškumas“ gali kisti taip lengvai, kaip skirtingais visuomenės raidos tarpsniais kito žmonių sukurti rūbai, manieros ar galvos apdangalai. Vienoje kultūroje tam tikrai lyčiai priskiriamos savybės yra skatinamos, tam tikros elgesio normos yra ugdomos, kitoje – tos pačios savybės gali būti slopinamos.

Patriarchalinėje Vakarų visuomenėje per amžius susiklostė tradicinės „moteriškumo“ ir „vyriškumo“ sampratos. Tradicinę „vyriškumo“ esmę įkūnija fiziškai stiprus, seksualus vyras, santūriai slepiąs ar agresyviai demonstruojantis savo emocijas, racionalus, atkakliai siekiąs pergalės konkurencinėje kovoje, sėkmingai įveikiąs visas socialines kliūtis. Tradicinė moteriškumo esmė –

⁶ Blackwood E. *Sexuality and Gender in Certain Native American Tribes: The Case of Cross - Gender Females*. Ohio, 1989.

⁷ Reingardienė J. *Lyčių lygybės strategija ir užimtumo politika Europos Sąjungoje*. Kaunas, 2004.

švelnumas, romumas, jausmingumas, intuicija, pasiaukojimas šeimai, šeimos gyvenimo, kaip vienintelės laimės, aukštinimas.

Tarp feminisčių teoretikų iki šiol vyksta ginčai, grindžiantys įvairias feminizmo pakraipas: tikslinga priešinti vyriškąją ir moteriškąją lytį bei giminę, ar reikia mėginti ieškoti bendrybių; lyčių, giminių skirtumai yra biologiniai ir amžini ar kultūrų koreguojami.⁸

Amerikiečių psichologė Barbara L. Forisha, apmąstydamą klausimą, ar „moteriškumas“ ir „vyriškumas“ yra biologinės prigimties, ar yra išugdomas šeimoje ir visuomenėje, tvirtina, kad „beveik visas žmogaus elgesys, vyrų ir moterų vaidmenys yra išmokti“⁹.

Kaip teigia Claire Renzetti ir Daniel Curran, vyriškumas ir moteriškumas formuoti pradedamas nuo kūdikystės. Tėvai skirtingai kreipiasi ir reaguoja į skirtingos lyties kūdikius, jų elgesį su vaikais lemia ir rasiniai bei klasikiniai skirtumai. Paaugę vaikai rengiami skirtingų spalvų ir formų rūbais, žaidžia lyties skirtumus pabrėžiančiais žaislais, auga skirtingai apipavidalintuose kambariuose. Vaikai giriami už lyčiai „deramą“ elgesį ir barami už nukrypimą nuo jo. Jie mokomi lyčiai tinkamų darbų. Vėliau vyriškumo ir moteriškumo prasmes „pagilina“ auklėjimo ir švietimo įstaigos, žiniasklaida, įvairių rūšių menas. Taip subrandinami skirtingų lyčių žmonės, „turtingi“ moteriškojo ir vyriškojo pasaulio vertybių.

Amerikietės psichologės Hilary Lips ir Nina Colwill rašo: „Kadangi lyčių vaidmenys yra išmokstami, todėl moters ar vyro asmenybės nėra“.¹⁰ Anot amerikiečio Theodore Roszak: „*Nėra nei vyriškų, nei moteriškų vertybių. Yra tik žmogaus vertybės*“.

Viena žinomiausių Lietuvos feminisčių Aušrinė Marija Povilionienė pritaria, kad ne lytis lemia asmenybės vertę, o asmenybės turinys išryškina lyties grožį ir ypatingumą.

Šimtmečiais moteriai nebuvo leista lavintis ir šviestis, ji neturėjo pilietinių teisių, jos patirtis buvo ribojama. Taip *moteriai buvo įdiegtas silpnosios lyties kompleksas – nepasitikėjimas savimi, priklausomybė nuo vyro, bejėgiškumas*. Moteriai vis dar sunkiau egzistuoti agresyviame ir ironiškame jos atžvilgiu pasaulyje.

Šiandien lyčių lygybės klausimu įvykę dideli pokyčiai. Moters galimybės, sumanumas, savybės pripažįstamos kone lygiavertėmis vyrams. Tačiau istorinė patirtis rodo, kad nei ekonominė gerovė, nei pažangūs politiniai sprendimai patys savaime moterims ir vyrams neužtikrina vienodų galimybių. Didžiausia kliūtimi tampa stereotipinės žmonių nuostatos apie vyro bei moters vaidmenis visuomenėje.

G. W. F. Hegelis 18 a. rašė: „Moterys gali būti išsilavinusios, bet jos nesukurtos aukštiesiems mokslams, filosofijai ir tam tikroms meninės kūrybos sritims, – šie dalykai reikalauja tam tikro

⁸ Making a Difference. *Psychology and the Construction of Gender*. Maskva, 1982.

⁹ Forisha B. L. *Sex Roles and Personal Awareness*. Michigan, 1978.

¹⁰ Lips H., Colwill N. *The Psychology of Sex Differences*. New Jersey, 1978.

visuotinum. Moterys gali turėti išmonės, skonio, žavesio, bet jos neturi idealybės. Jei moterys paima į savo rankas valstybės vairą, valstybei išskyla pavojus, nes jos veikia vadovaudamosi ne visuomenės reikalavimais, o atsitiktiniais polinkiais ir nuomonėmis“ (*Hegel, 2000*). Šis požiūris gajus dar ir šiandien.

Ekonominės ir socialinės permainos vyksta sparčiau nei poslinkiai žmonių mąstysenoje, todėl pasenusios pažiūros tampa rimta kliūtimi, siekiant subalansuoto moterų bei vyrų dalyvavimo profesiniame ir šeimos gyvenime, užtikrinant asmens ir visuomenės gerovę. Su tokiu mąstymu tenka susidurti ir šiandieniniame moderniaame pasaulyje: moterims vis dar tradiciškai priskiriami tam tikri „moteriški“ vaidmenys.

3. VAIDMENŲ PASKIRSTYMAS PAGAL LYTIS

3. 1. Lytims priskiriamos charakterio ypatybės

Šiame skyriuje aptariami stereotipiškai Lietuvos patriarchalinės visuomenės moteriai priskiriami vaidmenys, veikla, užsiėmimai. Taip pat kalbama apie galimus stereotipinio mąstymo keliamos problemos sprendimo variantus, t.y. lyčių integravimo strategiją.

Dažnai manoma, kad tradiciniai vyro ir moters vaidmenys yra sąlygoti biologinių ypatumų ir papildoma vienas kitą. Teigiama, kad vyrai ir moterys atlieka skirtingas, tačiau lygiavertes funkcijas, kurių neverta keisti. Tačiau *tyrimai atskleidžia stulbinančius moters nelygybės mastus visame, kas susiję su darbu, užmokesčiu, valdžia ir statusu, nekalbant apie paprastesnius dalykus.*

Filosofas A. Šliogeris (1997) teigia, kad moteris priversta panašėti į vyrą. „Dabartinėje visuomenėje vyksta moters naikinimas. Ji priverčiama tapti vis panašesnė į vyrą. Man regis tas vyrų ir moterų supanašėjimas yra labai pavojingas. Panašėja ne tik išorė – nusitrina riba tarp vyrų ir moterų socialinių funkcijų. Moterys dirba vyriškus darbus, reikalaujančius sunkios fizinės ar intelektualinės įtampos. Tik vyrų subobėjimas kaltas, kad jie leidžia moterims užsiimti politine ar intensyvia intelektualine veikla, patys nusikratydami šios naštos“¹¹. Būti moterimi, pasak A. Šliogerio, reiškia būti „ek - statiškai, būti pasaulyje, būti prie pačių daiktų ir su pačiais daiktais. Tiesiog būti daiktu!“. Taip būdingas patriarchalinio mąstymo pavyzdys, demonstruojantis ir įtvirtinantis „prigimtinį“ vyrų ir moterų nelygiavertiškumą.

Moteriai rekomenduojama save realizuoti šeimoje. Taip demonstruojamas patriarchalinio pobūdžio vaidmenų pasiskirstymas, moteriai skiriant moters – patelės vaidmenį. Šiai kategorijai atstovaujančios moterys vaizduojamos besirūpinančios šeimos ir aplinkinių gerovėm atstovauja greičiau pasyviai nei veikliai pozicijai darbo atžvilgiu. Moterys – patelės neatskiriamos nuo patino, publikacijose minimos tik kaip vyro padėjėja, žmona, partnerė ir pan. Šios moterys siejamos su intymia, privačia erdve – su emocijomis, šeimos santykių palaikymu, „silpnosios lyties“ stereotipu. *Vyrai suteikia pirmenybę moterims saugant emocinę ramybę šeimoje ir manydami, kad jų darbas svarbesnis, buities darbus užkrauna ant moters pečių.* Būtent tokių moterų portretai pateikiami populiariausiuose lietuviškuose moteriškuose žurnaluose.

¹¹ Šliogeris A. *Niekio vardai*. Vilnius, 1997.

Visuomenės suvokime egzistuoja ryškus moterų ir vyrų išvaizdos, elgesio būdų, savybių atskyrimas. Moteriai netinka demonstruoti jėgos, ji turi būti švelnesnė, santūresnė. Vyras, atvirkščiai, turėtų būti stiprus, tvirtas, atkaklus. Visuomenėje vyraujantis požiūris teigia, kad vyrai yra protingesni, konkuruojantys, ryžtingi, nepriklausomi, logiški, o moterys ne tokios konkuruojančios, protingos, ambicingos, nepriklausomos, aktyvios (Carlson, Buskist, 1996).

Nekeista, kad kiekvienoje visuomenėje vyriškumo ir moteriškumo perskyra yra pagrindinė gyvenimo suskirstymo dimensija. Egzistuoja sutarimas, kokia veikla, užsiėmimai, asmeniniai bruožai, veiksmai ir pan. yra laikomi vyriškais ar moteriškais, ir daugmaž neutraliais. *Vaidmenų pasiskirstymas pagal lytis yra kultūros sąlygotas supratimas, kuris veikia vyrų ir moterų požiūrius, lūkesčius ir stereotipus. Šitas susiskirstymas veikia visas gyvenimo sferas, verslą ir ekonomikos vystymąsi*¹².

Ekonomistė J. Nelson nustatė, kad *lyčių veiklos susiskirstymas turi ypač neigiamą poveikį moterims. Ekonomikos dėsnuose matome, kad tai, kas yra laikoma „vyrišku reikalu“ (ypač veikla), yra aukštesnės „piniginės“ vertės negu tos veiklos rūšys, kurios laikomos „moteriškomis“. Šita teorija veikia praktinį gyvenimą ir yra pagrindinė priežastis, kodėl moterys uždirba mažiau nei vyrai, nors teoriškai abi lytys turi tas pačias galimybes darbo rinkoje. Be to, moterys labiau diskriminuojamos ribojant jų galimybes kilti aukštyn ir daryti karjerą. Dažnai manoma, kad, nepaisant sėkmingos karjeros, moterys turi vykdyti įsipareigojimus savo šeimai, kuriai turi būti teikiami prioritetai lyginant su darbu.*

Galima daryti išvadą, kad moterys mažiau įvertinamos kaip darbo jėga. Verta atkreipti dėmesį, kad ir namų šeimininkės vaidmuo nuvertinamas kaip „grynai moteriškas darbas“, nors pastaruoju metu matyti teigiamų poslinkių. Šūkis „tėvystė veža“, galbūt bus įgyvendintas ir praktiškai, tačiau moteris tradiciškai laikoma trijų kampų laikytoja namuose ir jos vieta labiau ten, nei kad kopiant karjeros laiptais nepaisant turimų gabumų.

Šiandien Lietuvos gyventojai deklaruoja vis modernesnį požiūrį į moterį, jos vietą šeimoje, tačiau realybė kiek kitokia: kai kuriose gyvenimo srityse tradicinis lyčių vaidmenų pasidalinimas dar labiau įsitvirtina. Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų šalių, diskriminuojantis moteris požiūris remiasi tradicinėmis pagal šį požiūrį patriarchalinėmis vertybėmis. *Vertingesnis yra vyrų atliktas darbas, stereotipiški vyriški bruožai ir požiūris, o ne moterų atliktas darbas ar požiūriai.*

Lyčių lygybės ideologija tarybiniais metais turėjo dvi svarbias priežastis: sukurti kuo didesnę darbo jėgą ir nesuardyti esminių patriarchalinių požiūrių. Įdomu tai, kad net ir dabar daugelis vyrų ir moterų tokį moters vaidmenį laiko norma, nors ekonominė, politinė, socialinė sistemos yra labai pasikeitusios (Aidis, 1999).

¹² Aidis R. *Moterų verslininkų problemas*// Moterys: tapatumo paieškos. Vilnius, 1999.

Nepaisant struktūrinių pokyčių ir sparčiai plintančių vakarietišku vertybių ir normų, patriarchalinės nuostatos gana gajos. Neretai naujos, liberalios pažiūros, pabrėžiančios egalitarinius santykius tarp lyčių šeimoje ir visuomenėje susipina su konservatyvumu, išsakomu tradicinį šeimos modelį palaikančiomis nuostatomis.

Galima teigti, kad socialinės lyties tapatybės kūrimas socializacijos procese taip pat susijęs su visuomenėje esančiais lyčių stereotipais, išreiškiančiais moteriškas ir vyriškas charakterio savybes.

3.2. Lyčių integravimo strategija

Norint, kad moterys būtų vertinamos pagal sugebėjimus, o ne lytį, tikslinga taikyti lyčių integravimo strategiją. Tradicinis vyro - šeimos maitintojo, žmonos - namų šeimininkės vaidmenų modelis turi būti pakeičiamas nauju individualizuotu lyčių kontraktu, palankesniu lyčių lygybei realizuoti (Reingardienė, 2004). Tai yra iššūkis patriarchalinių santykių simbolinei tvarkai, bandymas demaskuoti tradicinio lyčių kontrakto institucionalizacijos mechanizmus bei nuosekliai griauti visuomenėje įsigalėjusius mąstymo būdus ir dominavimo struktūras.

Lyčių aspekto integravimo strategija žymi minties ir veiksmo paradigmos kaitą, lyginant ją su ankstesnėmis politinėmis gairėmis, siekiančiomis lyčių lygybės¹³. Šiuo naujuoju požiūriu iš esmės siekiama pakeisti vyriškosios perspektyvos dominavimą ir transformuoti organizacijų androcentrizmą, t.y. vyrų dominavimą moterų atžvilgiu (Rees, 1998). Strategija pabrėžia vyrų ir moterų skirtumus ir priešinasi užmojams paversti moteris „problema“ ir padėti joms prisitaikyti vyriškose institucijose ir kultūrose. Tai pliuralistinis požiūris, prieštaraujantis lyčių nelygybei, bet ne lyčių skirtumams, ginantis piliečių teises į skirtingas lyties tapatybes ir lygias „skirtingų“ piliečių teises.

Lyčių aspekto integravimo strategijos atspirties taškas – poreikis pakirsti struktūrinę lyčių nelygybės šaknis ir integruoti lygių galimybių mąstymą į politinius procesus įvairiuose lygmenyse. Politikos ir institucijų organizacijos permodeliavimas turi paliesti visas socialinės gerovės sritis – švietimo sistemą, mokymus, darbo rinką, socialinę politiką, viešąsias paslaugas ir t.t.

Siūlomas naujas kontraktas – individualumo, nepriklausomybės ir lygiaverčio skirtingumo prielaida, pagal kurį abi pusės vienodai dalintųsi ne tik viešosios sferos teikiamomis galimybėmis ir gėrybėmis, bet ir namų ūkio įsipareigojimais.

Kaip rodo atskirų šalių nacionalinės ataskaitos, lyčių aspekto integravimo strategijos samprata ir įgyvendinimas atskirose Europos Sąjungos (ES) valstybėse narėse skiriasi. Vienose šalyse ji vis dar

¹³ Reingardienė J. *Lyčių lygybės strategija ir užimtumo politika Europos Sąjungoje*. Kaunas, 2004.

suprantama tik lygių galimybių ar lygybės prasme, kitose siekiama vienodo dalyvavimo, vykdomi politikos įgyvendinimo monitoringo ir poveikio lytims vertinimai ar net valstybinių institucijų reformos. Kad ir kaip ten būtų, ši strategija – tai radikalus iššūkis visai patriarchalinei sistemai, kuri akivaizdžiai ir subtiliai priešinasi radikalioms reformoms ir privers dar ne vieną dešimtmetį laukti jos ypatingo nusiteikimo ir suvokimo, kad ilgalaikiai moterims palankūs pokyčiai yra didelis ne tik moterų, bet ir vyrų laimėjimas.

Lyčių lygių galimybių integravimo principas gali padėti ieškoti bendro pagrindo ir tenkinti kiekvieno asmens, tiek kaip individo, tiek kaip kurios nors grupės nario, poreikius vengiant pasaulio vizijos, kurią formuoja vienašališka dominuojanti kultūra.

Nors Lietuva yra priėmusi, specialistų nuomone, vieną iš geriausių ES Lygių galimybių įstatymų, lietuvės iki šiol vidutiniškai uždirba apie 20 proc. mažiau nei vyrai. Europos Komisijos duomenimis, ES šalyse moterys gauna 16 proc. mažesnę atlyginimą nei vyrai. Privačiame sektoriuje šis skirtumas didesnis nei valstybiniame¹⁴.

Žvelgiant į lyčių lygybės integravimo tyrimų rezultatus (žr. 1 priedas) *tenka pripažinti, kad moterys patiria sistemingą ir nuolatinę diskriminaciją, kuri savaime didėja ir lemia moterų ir vyrų galimybių darbo, išteklių ir valdžios srityse skirtumus.* Tai labai aiškiai atspindi pastarųjų dviejų dešimtmečių darbo rinkos naujovės.

Pavyzdžiui, penkiolikoje valstybių ES narių darbo rinkoje dar devintajame dešimtmetyje ir net anksčiau labai padidėjo moterų skaičius, tačiau dėl to įvairiems sektoriams, profesijoms ir darbams būdinga lyčių segregacija niekur nedingo. Dauguma moterų tebedirba tik tam tikruose sektoriuose ir renkasi tik tam tikras profesijas, užima dominuojančią ne visą darbo dieną dirbančių darbuotojų dalį, joms sunkiai prieinamos aukštesnės pareigos, jų darbas apmokamas prasčiau negu vyrų, jos patiria didesnę nedarbingumo ir skurdo grėsmę negu vyrai.

Analizuojant Lietuvoje atlikto tyrimo „Moterys ir vyrai politikoje“ rezultatus akivaizdu, kad moterų išsilavinimas yra aukštesnis negu vyrų, ir skirtumas tarp moterų ir vyrų išsilavinimo vis didėja. Daugiau merginų nei vaikinų mokosi vidurinių mokyklų aukščiausioje pakopoje, aukštesniosiose bei aukštosiose mokyklose. 2001 metais tarp įgijusių bakalauro laipsnį buvo 59 proc., o magistro laipsnį - 60 proc. moterų (*Moterys ir vyrai Lietuvoje, 2002*).

Lietuvos darbo rinkoje taip pat matyti teigiamas moterų indėlis: tarp bedarbių moterų 2001 m. buvo mažiau moterų nei vyrų. Nors moterys vidutiniškai uždirba mažiau nei vyrai, tačiau skirtumai tarp vyrų ir moterų uždarbio mažėja tiek valstybiniame, tiek privačiame sektoriuje. Tą rodo statistikos

¹⁴ *Moterys vis dar jaučia diskriminaciją darbe.* Sekundė. 2006-01-28.

duomenys. Valstybiniame sektoriuje 2001 m. moterys sudarė 64, 8 proc. dirbančių ir jų vidutinis atlyginimas sudarė 76, 8 proc. vyrų uždarbio. Privačiame sektoriuje moterų buvo 43,1 proc., o jų uždarbis siekė 83, 3 proc. (*Moterys ir vyrai Lietuvoje, 2002*).

Galima daryti išvadą, kad moterų išsilavinimas yra didesnis nei vyrų, jos dirba daugiau, bet būtent dėl lyties uždirba mažiau ir yra dažnai pirmiausiai įvertinamos pagal lytį, tik tada pagal asmeninius sugebėjimus.

Kyla klausimas, ar moteris gali užimti vadovaujama postą ir ar sugeba būti lydere? Kokiomis asmeninėmis savybėmis ji turėtų pasižymėti, kad kartu su vyrais galėtų pretenduoti į lyderio postą ir jį laimėti? Apie tai kalbama kitame skyriuje.

4. MOTERŲ LYDERYSTĖS PROBLEMATIKA

4. 1. Lyderio bruožai. Moters lyderės sąvoka

Lyderystė apibūdinama kaip menas veikti kitus žmones, kad jų elgsena padėtų pasiekti pageidaujamų organizacijos tikslų.

Moterys, atliekančios valdininkų, menininkų, politikų, teisininkų bei daugelį kitokių socialinių vaidmenų, vadovaujančios dideliame kolektyvui, užima reikšmingą vietą visuomenėje. *Tokios moteris visuomenė dažnai apibūdina kaip mėginančias įsiterpti į vyriškosios jėgos demonstravimo plotmę bei griauti vyrų idealistines nuostatas, kad jiems vieniems – jų protui, jėgai, solidarumui – priklausos valdžios erdvė.* Būtent tokios moterys, iniciatyvios, veiklios ir išsilavinusios, kai jų profesiniai gabumai visuotinai pripažįstami ir vertinami, yra priskiriamos *moters - lyderės* kategorijai.

Vienareikšmiškai pripažįstama, kad lyderiavimas darbe yra gana sudėtingas fenomenas, bet jis tampa dar sudėtingesnis, kai tai susiję su lyčių skirtumais (Banks, 1995). *Vyrai ir moterys dėl skirtingų priešasčių linkę pasirinkti vadovaujamą darbą arba jo atsisakyti.*

Kaip nurodo Aburdene ir Naisbitt (1992), efektyvus vadovavimas dabartiniu metu pasikeitė. Vietoje kariško stiliaus autoritarinio vadovavimo dažniau taikomas ir gerokai priimtinesnis stilius, kai remiamasi darbuotojais, jiems suteikiama gana daug sprendimo laisvės, ir tai padidina tiek darbo našumą, tiek pelną. Būtent šis pasikeitimas suteikia daug galimybių moterims. Taip yra todėl, kad moterys vadovavimą supranta kaip palaikantį, tobulinantį, ir paremtą bendradarbiavimu labiau nei vyrai. Šia prasme lyčių skirtumai iš tiesų egzistuoja¹⁵.

Roseneris (1990) nustatė, jog moterys lyderės, atsakydamos į klausimus, dažnai nurodė, jog siekia įtraukti į veiklą ir kitus ir dalytis su kitais valdžia ir informacija. Šios moterys skatino atvirą bendradarbiavimą, pasikeitimą informacija darbo vietoje.

Vyrai dažniausiai renkasi postą siekdami kilti tarnyboje ir gauti didesnę atlygį. Tuo tarpu *moterys į vadovaujamą postą dažniau pareina paremtos, palaikomos kitų asmenų arba „dėl laimingo atsitiktinumo, nes palankiai susiklostė aplinkybės* (Ortiz, 1982). Kalbant apie tas priežastis dėl kurių moterys linkusios atsisakyti vadovaujamo darbo, aiškėja, kad dažniausiai tai įvyksta ne dėl jų profesinės kompetencijos, sugebėjimų, bet todėl, kad jos labiau nei vyrai yra linkusios konfliktuoti su aukštesne administracija, su aukštesnę padėtį užimančiais vadovais. Taip yra todėl, kad jos rūpinasi savo padaliniu labiau, nei bendra institucijos politika.

¹⁵ Šakalytė J., Žukauskienė R. *Moterų profesinė karjera*. Vilnius, 2003.

Pastaruoju metu ryškėja tendencija, jos vis jaunesniame amžiuje moterys yra linkusios užimti vadovaujamas pozicijas. Be to, iš dalies keičiasi ir jų vadovavimo stilius, tačiau pažymėtina ir tai, jog moterys pajaučia savo vertę, siekia atskleisti savo galimybes vidutiniame amžiuje arba anksčiau t.y. 35 – 49 metus. Įdomu ir tai, kad moterys paprastai patenka į vadovaujamas pozicijas gerokai vėlesniuose savo karjeros etapuose nei vyrai, t.y. jos vidutiniškai 10 metų vyresnės nei vyrai, kai pirmą kartą užima vadovojamą postą.

Kad moterys gali būti geromis lyderėmis įrodo ir šeši tyrimai, atlikti praeitame dešimtmetyje JAV. Tyrinėtojai lygino vyrų ir moterų vadovavimo įgūdžius. Tyrimai patvirtino seniai žinomą tiesą – moterys pralenkia vyrus daugelyje „švelniųjų“ vadybos sričių. Moterims gerai sekasi įkvėpti komandos narius ir paskatinti juos darbui.

1999 metų Lawrence'o A. Pfaff tyrimas nustatė, kad moterys labiau palengvina komandinį darbą nei vyrai¹⁶. Jos dirba įkvėpdamos kitus, motyvuoja juos atlygiu, o ne bausme. Moterys daug labiau nei vyrai bendrauja su kolegomis, vadovais ir pavaldiniais (*Connor, 1992*). Verslo pasaulyje atvira komunikacija sąlygoja grįžtamąjį ryšį, dalijimąsi informacija ir galia.

Moterys – talentingos siekiant bendro sutarimo, bendrų sprendimų (Porat, 1991). Komandos nariai vertina tai, kad į jų nuomones atsižvelgiama. Vis dėlto sutarimo siekimas moterims gali būti ir pražūtingas. Pernelyg didelis moterų pasitikėjimas šiuo metodu gali lemti tai, kad lyderė gali atrodyti neryžtinga ir pernelyg priklausoma nuo kitų nuomonės. Tikras lyderis žino, kada apibendrinti išsakytas nuomones ir pasiūlyti sprendimą.

Tačiau moterų stiprybė neapsiriboja šiomis išvardintomis savybėmis. Iš šešių tyrimų penkiuose pažymėta, kad moterys vadovės surinko daugiau taškų nei vyrai daugumoje lyderystės testų. Šeštajame tyrime moterys ir vyrai pasirodė vienodai.

Lawrence'o A. Pfaffo tyrime dalyvavo daugiau nei 1000 vadybininkų iš 211 organizacijų. *Moterys pasirodė geriau nei vyrai ne tik komunikacijos ir komandinio darbo srityse, bet ir srityse, kurios tradiciškai nelaikomos moteriškomis, tokios kaip planavimas, tikslų užsibrėžimas ir pokyčių priėmimas. Srityse, tradiciškai laikomose vyriškomis, tokiose kaip ryžtingumas, moterys žengė lygia greta su vyrais.*

Vis dėlto moterys kartais stengiasi būti panašios į vyrus, tuo tarpu vyrai nekvaršina sau galvos tokiomis mintimis ir tiesiog būna savimi.

Pasak Vakarų ekspertų, moterys vadovės įrodė, kad komandos – administracinio stiliaus valdymas (dažniausiai tai vyriškasis vadovavimo stilius) nėra veiksmingas kelias į sėkmę. Vakaruose mano, kad moterys vadovės praskiskina sau kelią į valdymo viršūnes ne prisitaikydamos prie stiliaus ar įpročių, kas

¹⁶ Sappenfield M., Finnin Day J. *Women, it seems, are better bosses*. New York, 2001.

ypač būdinga vyrams – vadovams, o pasirinkdamos patirtimi grįstą įgūdžių ir santykių tvirtumo kelią. Pagrindinis šio stiliaus bruožas – aktyvi sąveika su pavaldiniais. Darbuotojo įtraukimas į organizaciją sudaro lyderiavimo esmę. Aprašant skirtingus valdymo aspektus, apklaustos moterys vadovės akcentavo, kad jos stengiasi įdiegti nepakeičiamojo darbuotojo jausmą ir išugdyti identifikaciją su grupe, tam panaudojant visus įmanomus būdus: paskatina savo darbuotojus išsakyti savo mintis ir pasiūlymus visais klausimais, kylančiais iš bendros veiklos; rengia kolektyvinius organizacijos tikslų ir strategijų apsvaustymus, organizuoja bendrą poilsį, kuris yra puiki kapitalo investicija į personalą iš anksto atsižvelgiant į ilgalaikę perspektyvą. Moterys - vadovės siekia sukurti organizacijoje atitinkamą atmosferą, o vyrai vadovai stengiasi pakelti savo autoritetą ir patobulinti personalo valdymo metodus. Vyrai vadovai nusiteikę taisyklių ir normų pertvarkymui, o moterys – vadovės - santykių sferos pertvarkymui. Iš to ir kyla valdymo skirtumai tarp vyro ir moters vadovavimo personalui.

Analizuojant teoretikų pateiktą medžiagą apie vadovų vyrų ir moterų skirtumus, verta akcentuoti dar keletą dalykų. Darbe vyrai labiau linkę vertinti autonomiją, veikimo laisvę, o moterys asmeninius santykius. Moterys dažniau renkasi užduotis, kurias atliekant reikia išsiklausyti, suderinti skirtingus požiūrius, užtikrinti sklandų procesą, tuo tarpu vyrai pirmenybę teikia darbams, kuriems atlikti reikia šalto proto, logikos, ryžtingų veiksmų. Moterys labiau nei vyrai linkusios rūpintis gera psichologine atmosfera kolektyve. Savo nuomonę jos reiškia atsargiai, apsidrausdamos, vartoja daugiau aptakių frazių. Vyrai labiau orientuojasi į dalykinę reikalo pusę ir yra linkę kalbėti be užuolankų, klausti tiesiai. Komentarus, apie tai, kaip atliko darbą, moterys priima jautriau nei vyrai. Jos linkusios suprasti juos kaip kontrolės priemonę, tuo tarpu vyrai pastabas vertina kaip papildomą informacijos šaltinį. Tais atvejais, kai neaišku, ar darbas atliktas sėkmingai, moterys linkusios mažiau pasitikėti savimi – jų savęs vertinimas labiau priklauso nuo išorinio grįžtamojo ryšio, palyginti su vyrais.

Požiūris į moterį vadovę iki šiol nėra vienareikšmis. Suprantama, šiandien moterys turi galimybę įgyti beveik visas profesijas. Tačiau tos, kurios pasiekia viršūnes, vis dar atrodo kaip visatos užkariautojos. *Visuomenė gali priimti moters švelnumą, meilumą, jautrumą, motinystės teisę.*

Tačiau nemaža dalis vyrų vis dar nenori sutikti, kad moterys gali būti lygios su jais profesinė prasme. Tai liudija ir sociologinių tyrimų rezultatai, atskleidę penkis bene ryškiausius mąstymo stereotipus:

- Vyras geriau nei moteris sugeba vadovauti, būti lyderiu;
- Vyras protingesnis už moterį;
- Karjera – vyrų prerogatyva;
- Verslas – ne moters reikalas;

- Vadovo lytis turi įtakos vadovavimo stiliui¹⁷.

Pažymėtina, jei moteris nori užimti aukštą postą, atrankoje į tokias pareigas jai vis dar tenka susidurti su kur kas didesniais reikalavimais nei vyrui. Galioja taisyklė, kad moteris turi būti keliskart geresnė nei vyras, kad į ją būtų atkreiptas dėmesys.

Tiek vyrai, tiek moterys pasižymėdami tam tikromis asmeninėmis savybėmis gali būti gerais lyderiais, tai nepriklauso nuo lyties, priklauso nuo asmeninių gebėjimų. Tačiau lyčių stereotipai yra giliai įsišakniję ir vis dar nesąmoningai įtakoja individų mąstymą bei elgseną.

Kitame skyriuje nagrinėjama kaip visuomenė vertina moteris politikas, kodėl Ieškoma atsakymų, kodėl Lietuvos politiniame gyvenime dominuoja vyrai, o moterų yra mažuma, ko trūksta, kad moterys užimtų svarbiausius politinius postus.

4. 2. Visuomenės nuomonė apie moteris politines lyderes

Viena nepalankiausių sričių moteriškajai lyčiai yra politika. Jos nepalankios tiek faktiniais duomenimis, tiek nuostatomis.

Politika yra apibrėžiama kaip bendro žmonių gyvenimo visuomenėje organizavimas ir reguliavimas¹⁸. Tai socialiai reikšmingų įtampų lauką, kuriame lyderiai, politinės struktūros, bendruomenė permanentiškai ginčijasi dėl vertybių, tikslų ir būdų joms siekti. Tai įtakų, vertybinių orientacijų žmogaus artimoje socialinėje aplinkoje struktūra, kuri dėl savo politiškumo yra gyva, dinamiška, atvira.

Politikai - tai asmenys, kurių nuolatinė veikla yra politika ir kuris dalyvauja partijų ar vyriausybės aukščiausių organų darbe, turi įgaliojimus priimti politinius sprendimus (*Vitkus, 1998*).

Politinė lyderystė – tai tokie politiniai santykiai lyrinio subjekto ir visuomenės, kai pirmasis įgauna teisę ir atsakomybę formuluoti ir išreikšti visuomenės interesus ir tikslus, būti iniciatoriumi įgyvendinant juos ir organizuoti visos visuomenės dalyvavimą¹⁹.

Šiuo metu Lietuvos Seime yra viso 25 moterys iš 141 Seimo narių, ministrių postus užima 2 moterys iš 13 sąrašo (Žemės ūkio bei Socialinės apsaugos ir darbo). Visuomenėje gerai žinomos vos kelios lietuviškos politikės moterys - profesorė Kazimiera Prunskienė, ministrė Vilija Blinkevičiūtė, Dalia Grybauskaitė, Irena Degutienė. Būtent šios moterys (K. Prunskienė, V. Blinkevičiūtė) patenka ir tarp geriausiai Lietuvos visuomenės vertinamų asmenų (žr. 2 priedas).

¹⁷ Poluchina O. *Kaip pramušti stiklines lubas*// Vadovo pasaulis. 2005 Nr. 11.

¹⁸ Vitkus G. *Politologija*. Vilnius, 1998.

¹⁹ Melnikas B. A. *Politologija*. Minskas, 1996.

Norint, kad moterys būtų atstovaujamos vyriausybinio lygiu ir jų deklaracijos būtų išgirstos neužtenka kelių politikų Seime.

Mokslininkai yra paskaičiavę, jog *norint, kad kažkokia žmonių grupė turėtų įtakos priimant sprendimus, reikia, kad ji sudarytų nemažiau 30 proc. nuo visos, priimančios sprendimus, visumos.* Pavyzdžiui, jei moterys nori būti išgirstos Seime, reikia kad jų būtų bent 30 proc. Lietuvos Seime moterų yra vos 20 proc. Tai rodo, kad moterys priimant sprendimus mūsų šalyje neturi didelės įtakos.

Analizuojant situaciją, verta paminėti, kad Lietuvos gyventojų vertybinės orientacijos, nuostatos bei lūkesčiai lyčių vaidmenų atžvilgiu per pastarąją dekadą kito, modernėjo, tačiau vis dar pasižymi patriarchalumu (*Purvaneckas, Purvaneckienė, 2001*). Visiškai nesikeitė Lietuvos gyventojų, tarp jų ir moterų nuomonė apie moterų dalyvavimą politikoje. Lietuvos žmonės išlieka abejingi moterų dalyvavimui politikoje bei valdyme.

2002 m. atlikto tyrimo „Moteris Lietuvos visuomenėje“ duomenimis, dauguma gyventojų (60 proc. vyrų ir 54 proc. moterų) mano, kad moterys turi dalyvauti politikoje tiek, kiek ir dalyvauja, ne daugiau. Toks atsakymas reiškia, kad *žmonės nėra nusistatę prieš moterų dalyvavimą valdžioje, bet ir nepasigenda jų politikoje* (žr. 3 priedas).

Tačiau Lietuvoje po truputį jau nyksta mitas, kad vyrai yra geresni vadovai nei moterys. Ar moterys gali būti lyderėmis ne tik šeimoje, bet ir politikoje?

Lygių galimybių plėtros centro užsakytu „Baltijos tyrimai“ 2003 m. atliko apklausą „Moteris ir politika“. Respondentų manymu, pagrindinė moterų mažesnio dalyvavimo politiniame gyvenime priežastis yra jų didesnis rūpinimasis šeima, nuovargis buityje. Tarp kitų dažniau minimų priežasčių yra šios: moterims suteikiama mažiau galimybių dalyvauti politikoje, nes taip priimta visuomenėje (tai vyrų reikalas), neleidžia vyrai.

Didesnė dalis 15 - 74 m. Lietuvos gyventojų mano, kad politiko profesija yra labiau vyriška. Keturi iš dešimties mano, kad aptariama profesija tinka abiem lytims. Respondentai vyrai dažniau nei moterys pabrėžia politiko profesijos vyriškumą. Šios profesijos tinkamumą abiem lytims mini vienodas vyrų ir moterų skaičius. Tyrimo rezultatai parodė, kad jauniausi 15 - 29 m. amžiaus respondentai labiausiai pabrėžia politiko profesijos vyriškumą, tuo tarpu vyriausi respondentai dažniau nei kiti nurodo, kad ši profesija tinkama abiem lytims.

Reikia pažymėti, kad vyrų ir moterų nuomonės apie tai, kokiomis svarbiausiomis savybėmis turėtų pasižymėti politikė moteris ir politikas vyras sutampa, tačiau politikams vyrams reikalavimų kartelė, lyginant su moterimis, keliama aukščiau.

Šalia trijų svarbiausių savybių iš vyrų politikų reikalaujama kompetencijos, profesionalumo, politinės patirties, dalykiškumo, konkretumo, tvirto charakterio.

Kalbant apie moteris, šalia trijų svarbiausių daugiau akcentuojama išorinių veiksnių svarba: išvaizda, patrauklumas, elegancija, grožis. Tuo tarpu kompetencija, profesionalumas, politinė patirtis mažiau svarbi.

Tyrimo „Moterys ir politika“ rezultatai rodo, kad dažniau nei kas trečiam 15 - 74 m. Lietuvos gyventojui nėra skirtumo, ką rinktis kandidatą vyrą ar kandidatę moterį. Maždaug kas trečias respondentas rinktųsi kandidatą vyrą, kas penktas – rinktųsi moterį. Vyrų ir moterų nuomonės aptariamam klausimui skiriasi. Respondentai vyrai nelinkę teikti pirmenybės moterims. Jeigu abiejų kandidatų savybės būtų vienodos, tik mažiau nei kas dešimtas pasirinktų kandidatę moterį, Tuo tarpu beveik trečdalis moterų tokioje situacijoje pasirinktų kandidatę moterį.

Respondentų atsakiusių, kad *esant daugiau moterų valdžioje valdymas būtų geresnis svariausi argumentai yra šie:*

- *moterys labiau įsigilina į esmę, viską apgalvoja;*
- *moterys yra išvalgesnės, geriau išmano gyvenimą, moka elgtis su pinigais;*
- *moterys yra protingesnės, sąžiningesnės;*
- *moterų dalyvavimas padėtų ginti moterų teises, išspręsti moterų problemas.*

Kas antras respondentas atsakęs, kad valdymas nesikeistų, argumentuoja tai tuo, kad valdymo kokybė nepriklauso nuo lyties. Tokios nuomonės ir kas antra apklausoje dalyvavusi moteris. Šalies valdymo kokybė, dažniau nei kas dešimto respondento manymu, priklauso nuo lyderių pažiūrų ir siekių. Kita vertus, teigiama, kad kelios moterys nieko nepakeistų. Šiai minčiai pritaria ir apklausoje dalyvavusios moterys²⁰.

Pagrindinis dažniau nei kas antro respondento manančio, kad esant daugiau moterų valdžioje šalies valdymas būtų blogesnis argumentas yra tai, kad moterys per silpnos politikės. Manoma, kad *valdymui trukdytų tai, jog moterys vadovaujasi emocijomis, kad moterys neturi tam laiko, nes yra pririštos prie šeimos. Taip pat manoma, kad tarp moterų didesnė nesutarimų galimybė, moterys neturi patirties.*

Kokia patirtis pasaulyje? Kai kurios moterys jau eina prezidento pareigas, nors jų ir nėra daug. 2006 m. sausio mėnesį Liberijos prezidentė buvo prisaikdinta Ellen Johnson Sirleaf. Ji tapo pirmąja moterimi, kuri vadovaus valstybei Afrikoje. Tą patį mėnesį Čilės prezidento rinkimus laimėjo Michelle Bachelet, netrukus pristačiusi ir savo kabinetą, sudarytą iš vienodo vyrų ir moterų skaičiaus.

²⁰ Tyrimas „Moterys ir politika“. „Baltijos tyrimai“, 2003 m.

Europoje jau kelis mėnesius Vokietijai vadovauja Angela Merkel, tapusi pirmąja šios šalies kanclere moterimi, o 2006 m. sausį antrajai kadencijai buvo perrinkta Suomijos prezidentė Tarja Halonen. Moterys prezidento postus užima ir Airijoje bei Latvijoje.

Daugiau kaip ketvirtadalį šimtmečio svarbų vaidmenį pasaulio scenoje turėjo tokios moterys lyderės kaip Indijos ministrė pirmininkė Indira Gandhi ir Didžiosios Britanijos premjerė Margaret Thatcher.

Azijoje per pastaruosius penkerius metus iškilo kelios stiprios lyderės: Filipinų prezidentė Gloria Arroyo, 2001 m. antrajai kadencijai perrinkta daugiausia musulmonų gyvenamo Bangladešo ministrė pirmininkė Begum Khaleda Zia ir Naujosios Zelandijos ministrė pirmininkė Helen Clark, šias pareigas einanti nuo 1999 m.

Tuo tarpu Jungtinėse Valstijose ir demokratų senatorė Hillary Clinton, ir valstybės sekretorė Condoleezza Rice laikomos stipriomis galimomis kandidatėmis prezidento poste pakeisti George'ą W. Bushą.

Tarp kitų šalių, turėjusių ministres pirmininkes, yra Prancūzija, Ukraina, Kanada ir Pakistanas.

Tačiau Tarpparlamentinės sąjungos (TPS), įsikūrusios Ženevoje, duomenimis, visame pasaulyje moterys per mažai atstovaujamos parlamentuose.

Nuo Vokietijos iki Filipinų ir nuo Liberijos iki Čilės politinę valdžią perėmė naujos kartos moterys, ir, kaip teigia Prancūzijos pirmoji ponja Bernadette Chirac, vyrams geriau prie to priprasti. Moterys parlamentuose sudaro vidutiniškai 16, 6 proc. Šis skaičius taip pat slepia milžiniškus regioninius skirtumus: Skandinavijos šalyse moterys sudaro 40 proc., o arabų šalyse - tik 7, 8 proc. visų deputačių²¹.

Atsakydama į klausimą, *kodėl Lietuvos moterys turi dalyvauti politikoje*, docentė G. Purvaneckienė teigia, kad *svarbiausi yra trys argumentai*:

1. Nauda valstybei, nauda moterims ir dėmesys moterų teisėms.
2. Formuoti politiką ir valdyti turėtų patys protingiausi. O jų yra vienodai tarp abiejų lyčių, nes proto turi ir moterys, ir vyrai: moksliniais tyrimais įrodyta, kad nėra skirtumo tarp moterų ir vyrų intelekto.
3. Moksliniais tyrimais įrodyta, kad moterys sunkiau įtraukiamos į korupcinius ryšius. Taip pat įrodyta, kad kuo daugiau moterų valdžioje, tuo daugiau tose šalyse dėmesio skiriama

²¹ *Visame pasaulyje vis daugiau moterų ateina į valdžią. Iš delfi.lt [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/news/DELFI_for_women/women_time/article.php?id=8966945>.*

socialiniams bei sveikatos klausimams, švietimui, aplinkosaugai, tuo mažesnis nusikalstamumas²².

Tikslinga atkreipti dėmesį, kad Lietuvoje moterys turi aukštesnį nei vyrai išsilavinimą. Jos sudaro daugiau nei pusę gyventojų. Visoms moterims reikia, kad jų interesai būtų atstovaujami politikoje. Savaime aišku, kad dėl skirtingo gyvenimo patyrimo moterys ir vyrai turi skirtingas reikmes, skirtingą požiūrį į daugelį (ypač kasdieninio gyvenimo) dalykų, skirtingus prioritetus. Abiejų lyčių atstovai gyvenime turėtų jaustis vienodai patogiai.

Moterys, kaip ir vyrai, turi vienodas teises į visų rūšių veiklą, tarp jų ir dalyvauti politikoje. Tai – žmogaus teisių aspektas. Tačiau net ir dabar ne visų šalių moterys tą teisę gali realizuoti.

Seimo narė, kovotoja už lygias moterų teises Aušrinė Marija Pavilionienė mano, kad įstatymų atžvilgiu šioje srityje Europos kontekste Lietuva atrodo neblogai. „Visa esmė, kad žmogaus sąmonė kinta lėčiau”,- teigia A. M. Pavilionienė. Ji neabejoja, kad niekas kitas, kaip tik pačios moterys turi kovoti už savo teises, nes vyrai - solidarūs ir užimamų pozicijų gera valia neužleis.

„Tai, kad užimdamos vienodas pareigas moterys gauna mažesnę atlyginimą nei vyrai, turėtų rūpėti ir profesinėms sąjungoms. Ši organizacija turi aktyviau ginti dėl atlyginimų diskriminuojamų moterų teises”,- akcentuoja A. M. Pavilionienė. Ji pabrėžia, jog į deklaruojamas ir įstatymais įteisintas lygias teises kartais žiūrima pro pirštus net pačiuose aukščiausiuose valdžios sluoksniuose²³.

Seimo narė pritaria, jog regionuose gyvenančios moterys galbūt diskriminuojamos labiau nei sostinės ar didžiųjų šalies miestų, tačiau, bijodamos prarasti darbo vietą, kantriai kenčia neteisėtus darbdavių pažeminimus.

Nereikia pamiršti žiniasklaidos, kuri turi didelę įtaką formuojant visuomenės nuomonę. Dr. A. Maslauskaitė ir D. Marcinkevičiūtė atliko tyrimą - stebėjo dienraščio „Lietuvos rytas“ publikacijas apie moteris, analizavo kokia informacija pateikiama. Jos daro išvadą, kad *moterys pristatomos kaip nenusisekusios politikės, didesnės ar mažesnės nevykėlės, kurios nuolat patenka į nemalonias, komiškas situacijas (Marcinkevičiūtė, 2002). Taip žiniasklaida lyg ir įteigia, kad moterims politikoje ne vieta.* Atrodo, kad žiniasklaidos tikslas yra pateikti kuo daugiau nuomonių, neigiančių politikų postus užimančių moterų kompetenciją, politinio darbo patirtį, profesinę kvalifikaciją. Šio tyrimo autorės teigia, jog „Lietuvos rytas“ dar kartą *patvirtina stereotipą, kad politiko vardo gali būti vertas tik vyras, o moterys turėtų užsiimti kitokio pobūdžio veikla.*

²² Purvaneckienė G. *Kodėl moterys turi dalyvauti politikoje ir valdyme? Iš lygus.lt* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/gm/article.php?id=51>.

²³ *Moterys vis dar jaučia diskriminaciją darbe.* Sekundė. 2005-07-09.

Teigiama, kad moters vieta yra privati namų sfera, šeima ir tik „ekstra“ moterys (sulaukusios pasaulinio visuotinio dėmesio, pripažinimo) gali sau leisti gyventi nepriklausomai, ieškoti kitų saviraiškos formų, siekti karjeros ir tikėti jos sėkme.

Iš pateiktų duomenų galima daryti esmines prielaidas su kokiomis kliūtimis susiduria moterys, siekiančios daryti politinę karjerą:

- moterims stereotipiškai priskiriamos „moteriškos“, lyderiui nebūdingos savybės;
- moterys labiau siejamos su namų ruoša ir šeima nei su veikla viešojoje sferoje;
- moterys pirmiausia vertinamos pagal išorę. Profesiniai įgūdžiai yra antraeiliai dalykai;
- moterims stinga iniciatyvos aktyviai dalyvauti viešojoje sferoje;
- Lietuvos visuomenei priimtina, kad valdžios daugumą sudaro vyrai.

Neabejojama, kad politikoje reikia lyderių, kurie sugebėtų priimti reikalingus sprendimus, tinkamai atstovautų visuomenę, pasižymėtų racionalumu bei įžvalga. Atrodytų, šiomis savybėmis gali pasižymėti tiek vyrai, tiek moterys. Kad vyrai gali būti gerais lyderiais, visuomenei nekyla klausimų. Tuo tarpu vis dar dvejojama, ar moterys sugeba būti lyderėmis.

4. 3. Moterų politinės lyderystės bruožai: lyginamoji analizė

Vien nagrinėjant politinio lyderio sąvoką susiduriama su problema, kad apibrėžimai taikomi išimtinai vyrams, retas teoretikas kalba apie lyderes moteris.

Kiekviena tauta turi savo lyderio prototipą. Šis prototipas formuojasi per visuomenės politinės kultūros vystymosi procesą. Tai masių kūrybos procesas, todėl jis yra chaotiškas. Iš kitos pusės šį procesą kryptingai veikia įvairios politinės jėgos, darančios įtaką viešajai opinijai per žiniasklaidą. Neretai politiniams lyderiams stengiamasi suteikti televizinių herojų bruožus.

Lietuvių tauta, kaip ir kitos, turi savo lyderio prototipą. Jis turėtų pasižymėti „kieta ranka“, sugebėti įvesti tvarką, pažaboti korupciją, patikti žmonėms, būti savas.

Remiantis M. Hermann galima išskirti kelis politinių lyderių tipus²⁴:

- Lyderis, nustatantis tikslus ir nurodantis veiklos kryptis savo šalininkams. Toks lyderis saviems žada postus ir reikalauja eiti paskui save. Čia svarbiausios yra asmeninės savybės. Žinant jas, galima gana tiksliai nustatyti jo galimą veiklą.

²⁴ Bielinis L. *Rinkiminių technologijų įvadas*. Vilnius, 2000.

- Lyderis „komivajažerius“. Tai politikas, dėmesingai reaguojantis į žmonių reikmes ir siekiantis jiems padėti ar bent jau įteigti jiems, kad galėtų padėti.
- Lyderis „marionetė“ – yra valdomas iš šalies, dažniausiai savo šalininkų, kurie stengiasi jam padėti ir nukreipti jo dėmesį reikiama linkme. Toks lyderis yra grupės agentas, atspindintis jos tikslus ir dirbantis jos vardu.
- Lyderis „gaisrininkas“. Tai politikas, kuris atsiranda tik kaip reaguojantis į įvykius. Tokio lyderio poreikį sukuria aplinka.

Politologas L. Bielinis (*Bielinis, 2000*) teigia, kad potencialus politinis lyderis privalo rinkėjui pasirodyti kaip patraukli asmenybė:

- Atvirumu. Lyderiui privaloma mandagumo maksima. Jis turi demonstruoti sugebėjimą būti pakantus, korektiškas su šalia esančiais;
- Savarankiškumu priimant sprendimus ir prisiimant atsakomybę už juos;
- Vertybių sistemos stabilumu;
- Mokėjimu perteikti kitiems savo vertybių sistemą;
- Komunikavimo metodų įvairove.

Daroma išvada, kad „beveik visų kandidatų įvaizdis visuomeninių savybių prasme panašus: ryžtingi, energingi, nugalintys visus įmanomus trūkumus, nebijantys sakyti tiesą, priimantys teisingus sprendimus sudėtingose situacijose, taip pat patyrę ir išsilavinę“ (*Bielinis, 2003*).

Kurių iš šių savybių gali pritrūkti moteris? Lygiai tų pačių kaip ir vyras, tačiau tai priklauso nuo asmenybės, ne nuo lyties. *Tiek vyrai, tiek moterys gali būti atviri, savarankiški, turėti aiškią vertybių sistemą ir puikius komunikacinius įgūdžius.* Tačiau vyrai politikai vertinami palankiau, nei moterys, vien akcentuojant lytiškumą. Kaip minėta, tai lemia tradicinis požiūris į vyrus, kaip į stiprią, racionaliai mąstančią lytį, kuriai ir dera priiminėti strategiškai svarbius politinius klausimus. Tuo tarpu moterys, turi tenkintis žemesnėmis pozicijomis ir „moteriškais“ (lengvesnio turinio) klausimais.

Problema, kad politikai vyrai pirmiausia suvokiami kaip politikai ir klasifikuojami sudėtingiau, o *politikės moterys vertinamos ne kaip politikės ir net ne kaip asmenys, o kaip moterys, tarsi „moteris“ būtų profesija ar partinė priklausomybė.* Tarsi argumentas, lemiantis apsisprendimą rinkti jas į tas pareigas ar ne, būtų lytis.

Anot filosofės Nidos Vasiliauskaitės, egzistuoja stereotipiškas klaidingas požiūris, kad „jei moteris tampa politike, tai jos politika tiesiog privalo būti iš principo kitokia nei visų esamų, buvusių ar būsimų

kolegų vyrų – ji turi būti „moteriška“ (švelni, lanksti, nuosaiki, nuolaidi, „minkšta“). Tokiu atveju svarbu ne asmens individualios savybės, įsitikinimai, interesai, biografija ar partinė priklausomybė²⁵.

Politikė moteris vis dar laikoma kažkuo ypatingu. Apie jos lytį informuojama pabrėžtinai garsiai, su potekste, o jos nuopelnai pristatomi kaip moters pasiekimai, akcentuojant lytį.

Tikėtina, kad *į tą pačią poziciją kandidatuojant politikui vyrui ir moteriai, bus pasirinktas pirmasis būtent dėl su vyru siejamų savybių – ryžtingumo, principingumo*. Tuo tarpu moterims priskiriamos minėtos „minkštosios“ savybės. Stereotipinis mąstymas apriboja moteris galimybes realizuoti save kaip puikias politikas, strateges, lyderes. Norėdamos užimti atitinkamas vietas, įgyvendinti tikslus, moterys turi įdėti kur kas daugiau pastangų, nei kad vyrai.

Tai, kad moteris siejama su privačia sfera ir kad jos prerogatyvoje lieka namų ruošos ir vaikų priežiūros darbai, yra viena didžiausių kliūčių moters dalyvavimui politinėje veikloje ir jų pačių motyvacijai siekti politinės karjeros.

Taigi, stereotipinis moters siejimas su privačia sfera, yra dažniausiai pasitaikantis, grindžiant nuomonę, kad moterys neturėtų dalyvauti politikoje. Galima daryti prielaidą, kad šis vaidmenų nesuderinamumas yra lemiamas veiksnys, apsprendžiantis moterų motyvaciją dalyvauti politikoje.

Siekiančioms užimti politikės postą moterims, filosofė N. Vasiliauskaitė ironiškai rekomenduoja visuomenei akcentuoti moteriškumą. „Norite tapti politike – prašom, būkite, bet prieš tai leiskite mums įsitikinti jūsų „moteriškumu“. Prisisekite atlape milžinišką rožę, kuo dažniau segėkite sijoną, negailėkite laiko šukuosenoms, nuolatos švytėkite saldžia gumine šypsena. Leiskite reikštis kitiems. Nepamirškite aukštakulnių ir ryškaus makiažo. Elkitės taip, kad su jumis galėtų tapatintis namų šeimininkės. Prisipažinkite, kad galų gale esate ne karjeristė, o tik visuomenės vardan pasiaukojusi „silpna moteris“ („tikra“, tradicinė). Atlikite visa tai – ir galėsime pagalvoti apie postą. Iš „pagarbos moterims“.

Norinti patekti į politiką moteris, tą gali padaryti pasinaudodama būtent „moteriškumu“ – žavesiu, atvirumu, pataikavimu, nuolaidumu. Prabilus apie asmenines savybes, kurios reikalingos politikui, pozicijas užima vyrai, nes jie gali būti protingi, ambicingi, ryžtingi. Kyla klausimas, ar taip yra iš tiesų, ar moteris gali būti į politiką išrinkta tik tam, kad būtų marionetė vyrų apsuptyje?

Siekiant pagrįsti ar paneigti šiuos teiginius, kitoje darbo dalyje atliekama moters politinės lyderystės atvejo analizė. Nagrinėjamas konkretus, žinomiausias Lietuvos moters politikės, Lietuvos Nepriklausomos Valstybės Atkūrimo Akto signatarės, dabartinės Žemės ūkio ministrės Kazimieros Prunskienės atvejis (žr. 5 priedas). Ji priskiriama prie minėto lyderio „komivajažeriaus“ tipo (tai politikas,

²⁵ Vasiliauskaitė N. „Moteriškumas“ politikoje – kas tai?. Iš delfi.lt [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=8844948&categoryID=2997120&ndate=1140559200>>.

dėmesingai reaguojantis į žmonių reikmes ir siekiantis jiems padėti ar bent jau įteigti jiems, kad galėtų padėti).

Apžvelgiama 2004 m. prezidentinės rinkimų kampanijos metu politikės naudota komunikacija, žiniasklaidoje publikuotų pranešimų turinys, pasirinkta įvaizdžio strategija, elgesys. Taip pat, remiantis ekspertų nuomone, suformuota komunikacinė strategija, kuria naudodamasi moteris politikė, tikėtina, surinktų pakankamą skaičių rinkėjų balsų ir, galbūt, laimėtų aukščiausius politinės valdžios postus Lietuvoje.

5. TYRIMAS

Moterų politinės lyderystės atvejo analizė

5.1. Tyrimo aprašymas

Pagrindinis šio tyrimo tikslas – suformuoti rekomendacinio pobūdžio komunikacinės strategijos gaires moteriai politikai, kuriomis remiantis, ji, tikėtina, laimėtų rinkimus į aukščiausius politinius postus Lietuvoje.

Tyrimo hipotezė - moteris, siekdama užimti politikės postą, susiduria su specifiniais sunkumais, kurie yra sąlygojami lyties ir nebūdingi vyrams. Norėdama tapti politine lydere, moteris turi akcentuoti ne „moteriškumą“, o lyderio savybes, kurios stereotipiškai siejamos su „vyriškumu“. Siekiant patvirtinti arba paneigti iškeltą hipotezę bei įgyvendinti darbo tikslą yra atliekamas kokybinis tyrimas - apklausiami įvairių sričių ekspertai.

Ekspertų apklausos metodo esmė ta, kad ekspertai logiškai analizuoja kurią nors problemą, kiekybiškai vertindami ir formaliai apdorodami duomenis. Pagal ekspertų vertinimus nustatomas jų nuomonių atitikimo laipsnis tiriamuoju klausimu bei ekspertų išvadų objektyvumas, kurį lemia esminiai, realūs faktų ir reiškinių ryšiai (*Kardelis, 2002*).

Kokybinis tyrimas pasirinktas manant, kad jis yra geriausias siekiant apibrėžti moterų politinių lyderių problematiką Lietuvoje. Ši tema yra menkai nagrinėta. Siekiant įsigilinti į problemą ir apibrėžti rekomendacines įvaizdžio gaires moteriai politikai, yra tinkamiausia apklausti nuomonių lyderius.

Kokybinis tyrimas - tai nedidelės respondentų grupės nestruktūrizuotas pokalbis turint tikslą išsiaiškinti naujas idėjas ir hipotezes. Kokybinis tyrimas ypatingai tinkamas, kai nedaug žinoma apie egzistuojančią problemą. Tokio tyrimo rezultatai pateikia platesnę, problemą paaiškinančią, informaciją. Gautos informacijos nesiekama suvesti į skaičius. Tyrimo klausimai iš pradžių irgi ne visada iki galo būna apibrėžti ir konceptualizuoti. Surinkti duomenys yra įtakoti tyrimo dalyvių patyrimo ir prioritetų, todėl kokybinis tyrimas yra subjektyvus (*Burns, Grove, 1995*).

Kokybinio tyrimo tradicija nurodo, jog subjektyvios žinios taip pat yra vertingos ir gali egzistuoti greta objektyvių. Tyrėjas nebijo sąveikos su tiriamu reiškiniu, todėl ir tekste, nevengiama naudoti asmeninės kalbos (*Lee, 1999*).

Kokybinių tyrimų metodų skalė (pagal D. R. Krathwohl, 1993):

- atvejo tyrimai;
- siekiama paaiškinimo;
- natūrali tyrimo aplinka;
- žodinis aprašymas;
- nestruktūrizuotas ir spontaniškas duomenų rinkimas;
- tyrėjas nesikiša į tiriamą situaciją²⁶.

Kiekybiškai įvertinti duomenis, gautus užduodant atvirus klausimus, kai kuriais atvejais neprasminga. Gauti duomenis atspindi tyrimui pasirinktų ekspertų nuomonę.

Šio darbo tikslo siekta kalbantis su komunikacijos, žurnalistikos, politikos sričių ekspertais. Atliekant kokybinį tyrimą subjektų pasirinkimas yra tikslingas; individai ar situacijos pasirenkami taip, kad jie išryškintų atrastas prasmes ar patikrintų hipotezes (*Kardelis, 2002*).

Pasirinkti ekspertai yra pripažinti Lietuvos nuomonių lyderiai. Apklausti 8 Lietuvos nuomonių lyderiai: ryšių su visuomene ekspertė Dalia Kutraitė, žurnalistai Artūras Račas, Rimvydas Valatka, Indrė Makaraitytė, Rita Miliūtė, viena iš Moterų studijų centro įkūrėjų dr. Giedrė Purvaneckienė, Seimo narė Marija Aušrinė Pavilionienė, filosofė Nida Vasiliauskaitė (žr. 6 priedas) .

Ekspertai interviu metu atsakė į klausimus apie moterų dalyvavimą politikoje, moteris politines lyderes, jų įvaizdį (išskirtinai apžvelgiant K. Prunskienės 2004 m. prezidentinės rinkimų kampanijos atvejį). Tyrimo metu labiau akcentuojamas komunikacinis nei politinis aspektas, tiesa, abu aspektai yra glaudžiai susiję.

Interviu su ekspertais metu gauta informacija (žr. 7 priedas) padės patvirtinti arba paneigti šiame darbe iškeltą hipotezę. Duomenys taip pat bus naudojami apžvelgiant moterų politikų naudojamą komunikaciją, analizuojant K. Prunskienės įvaizdį.

Tyrimė nagrinėjama K. Prunskienės 2004 m. prezidentinė rinkimų kampanija. Ši politikė pasirinkta, nes daugiau kaip 16 m. aktyviai dalyvauja politiniame Lietuvos gyvenime, turi lyderės bruožų, taip pat sulaukia daug visuomenės dėmesio.

Siekiant objektyviau įgyvendinti darbo tikslą, pristatyti situaciją, remtasi ne tik ekspertų nuomone. Taip pat atliekamas žvalgomas žiniasklaidos tyrimas. Nagrinėjamos publikacijos žiniasklaidoje apie

---

²⁶ Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas, 2002.

2004 m. prezidentinę rinkimų kampaniją. Turinio analizės objektais pasirinkta žiniasklaidoje (dienraštis „Lietuvos rytas“ ir „Atgimimas“) bei internetiniuose portaluose (www.delfi.lt, www.prunskiene.lt) pateikta tyrimo atlikėjų manymu svarbiausia informacija apie K. Prunskienę 2004 m. prezidentinės rinkimų kampanijos metu.

Šių leidinių pasirinkimą sąlygojo jų populiarumas ir specifika. Dienraštis „Lietuvos rytas“ yra populiariausia žiniasklaidos priemonė Lietuvoje, kuriame įvairiapusiškai pristatomas Lietuvos politinis gyvenimas. Politikos savaitraštis „Atgimimas“ pasirinktas būtent dėl politinės pakraipos. Internetinis portalas delfi.lt išsamiai pristato kasdienines politines aktualijas, pateikia vertinimus bei komentarus. Internetinis puslapis www.prunskiene.lt pasirinktas, nes tai yra asmeninė K. Prunskienės svetainė, kurioje pristatoma politikė. Taip pat remtasi keliais kitais žiniasklaidos šaltiniais, kuriuose buvo informuojama apie prezidentinę rinkimų kampaniją ir K. Prunskienę (naujienu agentūros ELTA pranešimai, rinkimų svetainė balsas.lt, laikraštis „XXI amžius“).

Publikacijų turinio tyrimas apėmė 2004 m. gegužės - birželio mėnesius. Tai būtent tas laikotarpis, kada vyko rinkiminė agitacija ir rinkimai į Lietuvos prezidento postą.

5.2. Kazimieros Prunskienės įvaizdis rinkimų metu

2004 m. birželio mėn. 17 d. įvykusiųose Prezidento rinkimuose varžėsi 5 kandidatai. Į šalies vadovo postą kandidatavo 2 moterys: Kazimiera Prunskienė ir Vilija Blinkevičiūtė. Jos surinko atitinkamą kiekį balsų (žr. 8 priedas). Į antrą rinkimų turą pateko K. Prunskienė bei dabartinis prezidentas Valdas Adamkus. Už V. Adamkų balsavo 51, 89 proc. rinkėjų, už K. Prunskienę – 46, 66 proc.

Paprastai, *politinio lyderio įvaizdis formuojamas atsižvelgiant į rinkėjų lūkesčius ir individualius lyderio bruožus*. Įvaizdžio kūrimo procesas, ypač mažą žinomumą turinčiam politikui, yra gerokai laisvesnis: jis kuriamas pasitelkiant ne asmenines, profesines, charakterio savybes o suformuojant užduotį, koks įvaizdis reikalingas rinkėjams. Tačiau įvaizdis negali iš esmės skirtis nuo tikros asmenybės.

Tyrinėtojai yra atskleidę, jog, *vykstant lyderių politinėms varžyboms, konkurencinėse kovose ar rinkimų metu paprastai pirmenybė atiduodama tiems lyderiams, kurie skelbia gražesnius tikslus, atmetant tuos lyderius, kurie įrodinėja realias savo keliamų tikslų galimybes*. Kitaip tariant, kuo pažadas patrauklesnis, tuo daugiau šansų, kad jis bus priimtas be kritikos²⁷.

Taigi, pagrindiniu klausimu tampa įvaizdžio kūrimas, kuris iš vienos pusės būtų patrauklus visuomenei, o iš kitos pusės – optimaliai demonstruotų kandidato savarankiškumą ir teigiamiausias jo charakterio ir profesines ypatybes²⁸.

Kandidato paveikslas, kuris kampanijos metu veikia rinkėjus ir kurio dėka kandidatas turi laimėti, vadinamas strateginiu paveikslu. Koks buvo K. Prunskienės strateginis paveikslas? Kas lėmė jos pralaimėjimą rinkimuose? Kokiomis lyderio savybėmis ji pasižymėjo?

Knygoje „Išsivadavimo kaina“ K. Prunskienė pati išskyrė svarbiausias politinio lyderio savybes. Ji mini, kad svarbiausia yra:

1. Valstybės kaip sistemos ir valstybinio rango reikalų supratimas, paremtas atitinkamu profesiniu pasirengimu: teisiniu, ekonominiu, sociologiniu, politiniu. Aiški pozicija svarbiausiais valstybės politikos klausimais.

2. Politinės veiklos, valstybės reikalų tvarkymo patirtis.

3. Pripažinimas ir autoritetas.

4. Lyderio fizinės savybės: amžius (geriausia 40 – 60 metų), sveikata, darbingumas, judrumas, išvaizda, laikysena.

²⁷ Burdulis J. *Politinio lyderio fenomenas...* // XXI amžius. Nr. 74 (1277).

²⁸ Grigoravičiūtė D. *Į ką turi turi atsižvelgti kandidato į aukščiausius valdžios postus įvaizdžio strategai?// Reklamos ir marketingo idėjos*. 2005, Nr. 9.

5. Protinės, charakterio ir dvasinės savybės: iškalba, įtaiga, mokėjimas bendrauti; sugebėjimas garbingai pripažinti kritiką ir gerbti konkurentą; nuoseklus demokratizmas; ištikimybė dorovės, moralės normoms.

6. Ar turi lyderis jį palaikančią politinę jėgą (partiją, visuomeninį judėjimą, sąjungą ir pan.) ir savo komandą, sukūrusią programą.

7. Palankus laisvų masinės informacijos priemonių požiūris į lyderį.

8. Autoritetas.

Beveik visi lyderiui keliami reikalavimai yra vienodai svarbūs. Vienos kokios savybės perteklius neatstoja kitos trūkumo²⁹. Prieš aptariant savybes, kuriomis pasižymėjo K. Prunskienė rinkimų į prezidento postą metu, tikslinga trumpai apžvelgti rinkimų kampaniją.

Politologas L. Bielinis teigia, kad siekdami sustiprinti savo įtaką rinkėjams, politikų štabai bando atrasti tokias rinkimų technologijas, kurios leistų pasiekti trokštamą rezultatą. Rinkimų technologijos pagrindas – manipuliacinio veiksmo panaudojimas.

Neramumų K. Prunskienės rinkimų kampanijos metu netrūko. Eskaluotas skandalas dėl politikės bendradarbiavimo su KGB (apie tai skyriuje – Pralaimėjimo priežastys).

Vėliau buvo apkaltinti žurnalistai, neva rezgantys provokacijas prieš kandidatę. K. Prunskienės rinkimų štabas išplatino pranešimą, kad internetinio portalo delfi.lt redaktorė nepelnytai apkaltino K. Prunskienę „pigiais bandymais sumenkinti oponentą“ (V. Adamkų). Reikšti priekaištai, kad svetainėje trinami kandidatę palaikantys internautų komentarai.

Skandalas kilo ir kai tiesioginės televizijos laidos „Po rinkimų – 2004“ metu. Teigta, kad laidos vedėja R. Miliūtė, pažeisdama žurnalistinės etikos normas ir principus, žemino K. Prunskienės garbę ir orumą užduodama tendencingus klausimus.

Po šios laidos kandidatės rinkimų štabas nusiuntė Žurnalistų etikos inspektoriui Romui Gudaičiui laišką, kuriame prašoma apsvarstyti žurnalistų elgesį ir pasisakymus. Laiške rašoma: „R. Miliūtė ne tik objektyviai neįvertino K. Prunskienės reikšmės Lietuvos valstybiniame ir politiniame gyvenime bei Nepriklausomybės atkūrimo, bet pateikdama klausimus sudarė sąlygas kandidatės asmenybę žeminančiai ir šmeižikiškai interpretacijai“, - piktinamasi kandidatės rinkimų štabo vadovo G. Didžioko pasirašytame laiške³⁰.

Vėliau, Žurnalistų etikos inspektorius Romas Gudaitis, išnagrinėjęs šį skundą, pareiškė, kad žurnalistų elgesys buvo netoleruotinas.

²⁹ Prunskienė K. *Išsivadavimo kaina*. Vilnius, 1993.

³⁰ K. Prunskienė pasipiktino R. Miliūtės ir R. Valatkos elgesiu. ELTA. 2004-06-28.

Pažymėtina, kad profesionalus politikas turi ramiai priimti tiek pagyrimus, tiek kritiką. Reaguojant į kritiką galima pateikti kontraargumentus, o ne tik grasinti teismais ir skundais. Nesugebėjimas bendrauti su žiniasklaida įvardijama kaip viena esminių K. Prunskienės klaidų. Nesusitvardymas, nesugebėjimas atsakyti į kompromituojančius klausimus politiko įvaizdžiui pliusų neprideda.

J. Burdulis nagrinėdamas politinių lyderių kelią į valdžią Lietuvoje, teigia, kad lyderio kelias į valdžią paprastai būna grįstas emocijomis ir pinigais – rinkėjų emocijomis ir rėmėjų pinigais. „Įsižiūrėję į politikus, nesunkiai galėsime nustatyti, kiek adekvačiai dalykinės savybės atitinka jų užimamas pareigas. Politiko gyvenimas yra viešas. Todėl netgi slaptai atliekami neteisėti veiksmai uždeda atspaudą politiko elgsenai. Anksčiau ar vėliau, bet išaiškėja politiko kompetencija, viešųjų ir asmeninių interesų balansas“³¹.

K. Prunskienė neišvengė kaltinimų dėl viešųjų ir asmeninių interesų derinimo. Žiniasklaidoje buvo publikuoti straipsniai, kad ekspremjerė ir jos žentas R. Telyčėnas 1999 m. tarpininkavo Energetikos tiekimo bazei, kai ši siūlė Ignalinos atominiai elektrinei pirkti 6,4 milijono litų vertės atominio reaktoriaus valdymo sistemos strypus „Lietuvos energijos“ skolų elektrinei sąskaita. „Šeimos verslas skatina populiariąją politikę nulenkti rankų ir pastaruoju metu išplieskusioje politinių bei finansinių klanų kovoje dėl šiltesnės vietos pinigų plovimo per šalies energetikos ūkį sistemoje. Tam K. Prunskienė naudojasi ir savo ryšiais su valdančiąja koalicija, ir senomis pažintimis su Rusijos energetikos magnatais – A. Čiubaisu bei A. Volskiu“, – rašė savaitraštis „Ekstra“³².

Dar vienas minusas politikės įvaizdžiui buvo tas, kad viešai deklaravusi paramą kaimo žmonėms, žadėjusi spręsti jų problemas, pati elgėsi kitaip. Žiniasklaidoje buvo paviešintas faktas, kad K. Prunskienės sodyboje ūkio darbus dirba moteris, su kuria politikė nebuvo sudariusi darbo sutarties. Moteris skundėsi esą išnaudojama politikės, negaunanti žadėto atlygio.

Šie dalykai buvo priminti rinkiminės kampanijos metu. K. Prunskienė, vietoje situacijos paaiškinimo, dažnai supykdamo ir pareiškdamo piktoją nuomonę, kad tai „oponentų rezgami juodi darbai“. Politiniam lyderiui bet koku atveju nedera demonstruoti susierzinimo, pasipiktinimo. Kaip jau minėta, rinkėjai tokio elgesio nelinkę toleruoti ir atleisti.

V. Adamkui įvaizdį prezidentinės rinkimų kampanijos metu kūrė ryšių su visuomene ekspertė Rūta Vanagaitė. Vertindama konkurentų darbą, ji labai gerai įvertino K. Prunskienei parinktą strategiją. „Manau, kad D. Kutraitė (*įvaizdį politikėi kūrusi ryšių su visuomene ekspertė*) per trumpą laiką padarė labai daug. Jai pasisekė kiek tik įmanoma sušvelninti K. Prunskienės įvaizdį ir paversti ją tikra moterimi. Tai labai padėjo. Juk K. Prunskienė tikrovėje yra daug kietesnė ir rūstesnė, nei buvo antrajame rinkimų

³¹ Burdulis J. K. *Lyderio krizė Lietuvoje*// XXI amžius. 2004, Nr. 74.

³² Jančys A. *Garsi politikė - verslo intrigų ir aferų karuselėje*// Ekstra. 2001, Nr. 38

ture. Dabar ji visą laiką gražiai kalbėjo, beveik niekada nepritrūkdavo kantrybės, ją visuomet supo gėlių puokštės“, - teigė ryšių su visuomene specialistė Rūta Vanagaitė³³.

D. Kutraitė vertindama K. Prunskienės įvaizdį pripažįsta, kad dabar politikės įvaizdis – kaip profesionalios politikės. „Ji tolsta nuo moteriškumo, kurį anksčiau labiau demonstruodavo. Procesas vyksta natūraliai – atitinkamos pareigos, nuolatinis bendravimas su vyrais tai stipriai įtakoja. Joje kur kas daugiau profesionalumo nei moteriškumo, todėl, manau, K. Prunskienė gali netekti tų privalumų, kuriuos jai suteikia moteriškos vertybės. Ji niveliuojasi ir apibendrintai tampa tiesiog politike. Nei vyras, nei moteris, tiesiog politikė“, - teigia viešųjų ryšių ekspertė.

5. 2.1. K. Prunskienės – moters - lyderės savybės

Prieš įvykstant prezidento rinkimams politologai svarstė, kad mažiausiai šansų laimėti rinkimus iš visų penkių kandidatų turi būtent K. Prunskienė. Kokios to priežastys ir kodėl kandidatės privalumus nusvėrė trūkumai? Ar K. Prunskienė turi savybes, kurias viešai deklaruoja kaip privalomas politiniam lyderiui? Kokiais komunikaciniais pranešimais buvo siekiama patraukti rinkėjų dėmesį? Norint atsakyti į šiuos klausimus, verta panagrinėti politinės lyderės savybes, kurios buvo akcentuotos rinkimų metu.

Tyrimo metu ekspertams buvo užduodami atviri klausimai. Atsakydami jie išskyrė pagrindines savybes, kuriomis pasižymėjo K. Prunskienė rinkimų metu. Tai būdingų lyderiui ir su „moteriškumu“ siejamų savybių derinys.

Ekspertų nuomone, K. Prunskienė pasižymi lyderiui būdingomis savybėmis dėl:

1. Profesionalumo;
2. Patirties;
3. Populizmo;
4. Tradicinių vertybių;
5. Politinio lankstumo;
6. Autoriteto;
7. Tvirtumo.

³³ Bruveris V. *Gerasis karalius įveikė tikrą moterį*// Lietuvos rytas. 2004, Nr. 148.

Ekspertų nuomone, K. Prunskienė pasižymi su „moteriškumo“ siejamomis savybėmis dėl:

1. Tolerancijos;
2. Šeimos;
3. Moteriško požiūrio;
4. Niveliacijos.

Siekiant įrodyti, kad K. Prunskienė rinkimų metu pozicionavo ir lyderiui būdingas, ir su „moteriškumu“ siejamas savybes, remtasi ekspertų nuomone bei atlikto žvalgomojo žiniasklaidos tyrimo duomenimis.

1. Profesionalumas

Pasak politologo Česlovo Laurinavičiaus, *K. Prunskienės, kaip kandidatės, pagrindiniai privalumai buvo tie, kad ji turi patyrimo politikoje, yra gabi ekonomistė. Be to, nesišvaisto drastiškais pareiškimais.* Kauno technologijos universiteto Politikos ir viešojo administravimo instituto direktorius profesorius A. Krupavičius kandidatę apibūdino kaip pragmatišką centro dešinės atstovę, nuosekliai besilaikančią aiškių politinių nuostatų³⁴.

Pati K. Prunskienė vardydama savo privalumus tuomet akcentavo turinti daug visapusiškos patirties, taip pat ir užsienio politikoje. Atvirame laiške (publikuotame Valstiečių ir Naujosios demokratijos sąjungos tinklalapyje) dienraščio „Respublika“ vyriausiajam redaktoriui Vitui Tomkui kandidatė rašė: „Suprantu, kad nebus paprasta atstatyti jos (Prezidento institucijos) autoritetą, rasti būdą likti principingai ir tuo pat metu konsoliduoti institucijų darbą, aktyvinti procesus, įgyvendinti didelius įvairių sričių plėtros užmojus. Tam prireiks gal net ne mažesnio pasiaukojimo ir diplomatijos kaip kad yra buvę 1990 m. man vedant Lietuvai gyvybiškai svarbias temas Maskvoje, Vašingtone, Londone, Paryžiuje, Bonoje. Argi Lietuva jau pamiršo kaip puikiai man tai sekasi?“.

Tačiau tokie teiginiai, anot Č. Laurinavičiaus, kėlė abejonių. Lietuvos užsienio politikos sėkmę lėmė ne tiek K. Prunskienės sugebėjimai, kiek apskritai bendros Lietuvos pakilimo užsienio šalyse tendencijos. Anot istoriko, K. Prunskienė nepasirodė visiškai neišmananti užsienio politikos, turėjo savo tvirtą poziciją, tačiau tai nėra vien jos nuopelnai³⁵.

Visgi, K. Prunskienę galima įvardyti kaip profesionalę politikę. Aktyvią politinę veiklą pradėjusi Sąjūdžio laikais, profesorė atsimenama kaip sudėtingu valstybei laikotarpiu buvusi pirmoji Premjerė

³⁴ Paksas Prunskienei uždėjo Paksizmo ženklą. ELTA. 2004-06-10.

³⁵ Kuzmickaitė J. „Gintarinės ledi“ galimybės mažos// Atgimimas. 2004, Nr. 22.

moteris. Visos K. Prunskienės rinkiminės kampanijos metu buvo pabrėžiama ši aukščiausio lygio politikos patirtis, neliko nepastebėtas politikos išmanymas, profesorės statusas – rinkėjai neretai įvardindavo būtent šias priežastis, lėmusias jų pasirinkimą.

2. Patirtis

Rinkimų kampanijos metu buvo akcentuota, kad K. Prunskienė - pirmoji Premjerė, Seimo narė, Moterų partijos įkūrėja. Be to, profesorė pasižymėjo akademinėje veikloje, yra gavusi daug prestižinių užsienio apdovanojimų (*1991 m. Romoje (Italija) už politinę veiklą atkuriant Lietuvos nepriklausomybę apdovanota Minervos prizų. 2000 m. – Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino II laipsnio ordino kavaliere, apdovanota Gedimino ordinu, Lietuvos nepriklausomybės medaliu. 2001 m. už ypatingus nuopelnus Vokietijos Federacinei Respublikai apdovanota Nuopelnų ordino Didžiuoju nuopelnų kryžiumi su žvaigžde ir pan.*), atstovauja įvairiems fondams pasaulyje.

K. Prunskienė rinkimų metu išplatintame pranešime rinkėjams save pristatė kaip aktyvią politikę - pirmosios Nepriklausomos Lietuvos Vyriausybės premjerę ir Seimo narę. „Savo profesinėje ir politinėje veikloje esu išlaikiusi daug išbandymų ir pasiekusi aukščiausias pakopas: habilituota socialinių mokslų daktarė, profesorė, aukštosios mokyklos rektorė, pirmosios Vyriausybės premjerė, partijos pirmininkė, įvairių tarptautinių organizacijų narė“, - pabrėžė politikė³⁶.

3. Populizmas

Rinkimų metu K. Prunskienė akcentavo žinanti krašto žmonių skaudžias problemas ir rasianti būdus, kaip jas išspręsti. „Niekada nežadu to, ko tikrai neįmanoma įgyvendinti. Esu profesionalė, tad populizmas man netinka prie veido“, - tokias mintis deklaravo politikė³⁷.

Tačiau nemažai politikės teiginių skambėjo būtent populistiskai ir nekonkrečiai. Atsakinėdama į žurnalistų klausimus apie programos išskirtinumą ir prioritetus, politikė teigė inicijuosianti įstatymų projektus ekonomikos, socialiniais, sveikatos apsaugos, kultūros, švietimo ir kitais klausimais. Tai minimalių algų ir pensijų, išmokų vaikams didinimas, neapmokestinamo pajamų minimumo kėlimas ir daugelis kitų klausimų. „Po Seimo rinkimų siūlysiu sudaryti Vyriausybę politinės daugumos pritarimu labiausiai kompetentingam ir autoritetą turinčiam premjeriui. Kartu suformuosime pajėgią efektyviai dirbti Vyriausybę. Vykdysiu aktyvią ES politiką, skatinsiu bendradarbiavimą ES ir su ES nepriklausančiomis kaimyninėmis šalimis, ypač regioninių infrastruktūros projektų ir ekonominių bei kultūrinių ryšių srityje.

³⁶ Pokalbis su K. Prunskiene [interaktyvus]. Iš *balsas.lt*. Prieiga per internetą: <[http://www.balsas.lt/?main\\$77164_77869_77902\\$z_177468](http://www.balsas.lt/?main77164_77869_77902z_177468)>.

³⁷ Bruveris V. *Kelrodis – R. Pakso skrydis į valdžią*// Lietuvos rytas. 2004, Nr. 140.

Dabar matau nemažai trūkumų. Tai „duobėta“ socialinė politika, didžiuliai socialiniai skirtumai, kuriuos lemia kelių vyriausybių vykdyti nenuoseklūs ir sisteminio pobūdžio neturintys socialinės politikos sprendimai. Taip pat tai - sveikatos ir švietimo reformų nenuoseklumas, paslaugų prieinamumo blogėjimas, ypač kaime. Užsienio ir saugumo politikai būdingi konservatoriški, prosovietiniai sindromai ir atsilikimas nuo dabartinių ES užsienio politikos tikslų“, - sakė kandidatė į prezidento postą³⁸.

Šie K. Prunskienės teiginiai nedaug skyrėsi nuo kitų kandidatų politinių programų teiginių. Paprasčiausias variantas rinkėjams žadėti pagerinti gyvenimą ir žadėti pokyčius socialinėje, švietimo, sveikatos srityse (būtent šios sritys yra aktualiausios gyventojams, nes paprastai čia yra daugiausiai problemų). Apie konkrečius darbus kalbėta nedaug, o bendri pažadai nesuteikia privalumų kandidatui.

Pripažįstama, kad vienas ryškiausių bet kokios politinės rinkiminės kampanijos elementų yra šūkis, kuriuo vedinas kandidatas eina į rinkimus. Šūkių lydi vaizdinys, turintis atlikti ir papildyti žodinę informaciją.

Politinės komunikacijos specialistas Martinas Minsas („Buffalo Group“, Didžioji Britanija) mano, kad didžiausia politikų ir politinių kampanijų organizatorių problema ta, kad jį labai dažnai kurdami savo rinkimų kampanijos šūki, jie renkasi didingas frazes, kurios yra minimaliai informatyvios ir mažai ką reiškia elektoratui³⁹. Būtent prie tokių šūkių jis priskiria K. Prunskienės prezidento rinkimų metu naudotą šūki – „Santarvė, teisingumas, gerovė“. Teiginy skamba pompastiškai, bet yra visiškai beprasmiškas, teigia M. Minsas.

4. Tradicinės vertybės

K. Prunskienės rinkimų metu labiausiai pabrėžti idealai – tai taikus žmonių gyvenimas, saugomas laisvės ir atsakomybės. Vertybės – europietiška krikščioniškoji kultūra, pagarba kitų religinių įsitikinimų, papročių ir tradicijų žmonėms. Teigta, kad ji pasiryžusi nuoširdžiai dirbti valstybei.

Politologės L. Šabajevaitės manymu, prezidentas neturėtų pabrėžti kokios nors ideologijos. Šalies vadovas turi turėti bendrus principus, t.y. tai, į ką jis pirmiausia kreips dėmesį. „*Rūpintis visos visuomenės interesais neįmanoma. Reikėtų, kad kiekvienas kandidatas į prezidentus aiškiai pasakytų, kam jis pirmiausia teikia pirmenybę*“, - sako politologė⁴⁰. K. Prunskienės pranešimuose nebuvo akcentų, labiau kalbėta bendromis frazėmis.

Demonstruodama stiprybę, kandidatė teigė, kad jokios „juodosios“ technologijos, kurių imasi oponentai jos neišmuš iš svarbiausio kelio. „Niekada nebuvau ir nebūsiu nei prorusiška, nei pro

³⁸ ³⁸ Pokalbis su K. Prunskiene [interaktyvus]. Iš *balsas.lt*. Prieiga per internetą: <[http://www.balsas.lt/?main\\$77164_77869_77902\\$z_177468](http://www.balsas.lt/?main77164_77869_77902z_177468)>.

³⁹ Skinulytė J. *Rinkiminė kampanija: žvilgsnis po to!* // Psichologija Tau. 2004, Nr. 5.

⁴⁰ Kuzmickaitė J. *Idealus prezidentas: ar toks yra?* // Atgimimas. 2004-06-10. Nr. 23.

amerikietiška, mano žemė Lietuva, man svarbiausia – Jūs, gerbiami žmonės, Jūsų darbai, pasiekimai, viltys ir ateitis. Kiekviena rinkimų kampanija – tai rimtas išbandymas. Žmonių pilietiškumo, politikų brandumo ir visuomenės etikos normų. Kreipiuosi į oponentus, politikus, į savo rinkimų štabą ir į žurnalistus, kviesdama nepasiduoti emocijoms, intrigoms nežeminti vieniems kitų neapgalvotais ir nepagrįstais kaltinimais“, – teigė politikė pranešime, kuris buvo išplatintas žiniasklaidos priemonėse⁴¹.

5. Politinis lankstumas

Tikslinga paminėti, kad tuometinė politinė situacija buvo palanki K. Prunskienei. Nušalintas prezidentas R. Paksas (Konstitucinio Teismo sprendimu už Konstitucijos pažeidimą šiam asmeniui iki gyvos galvos atimta galimybė siekti postų, kuriuos užimant reikia prisiekti Lietuvai) rinkimų metu išreiškė paramą būtent šiai kandidatei, tad jai atiteko nemažai balsų. L. Bielinio teigimu, *K. Prunskienės sėkmei turėjo įtakos ta rinkėjų dalis, kuri „jaučia tam tikrą nostalgiją“ ir buvo veiksmingai „suaktyvinta“ R. Pakso kreipimosi, kuriuo jis išreiškė paramą.*

Dėl paramos politikė sulaukė politikos ekspertų priekaištų. Jie itin kritiškai vertino K. Prunskienės kandidatūrą. Ji vienintelė iš penkių kandidatų nepritarė R. Pakso atsistatydinimui. Politologas Vytautas Radžvilas teigė, kad K. Prunskienės politinė pozicija iš esmės visada atitikdavo Kremliaus poziciją. Anot jo, K. Prunskienės išrinkimas sukeltų šalyje didelę politinę krizę.

R. Valatka pritaria, kad be R. Pakso paramos, politikė būtų surinkusi vos 6 proc. balsų. Kita vertus, gebėdama pelnyti iš rinkimų eliminuoto kandidato paramą, ji pasielgė kaip gera strategė. Siekiant ateiti į valdžią, svarbus kiekvieno rinkėjo balsas.

„Tai, kad ji vos nelaimėjo rinkimų, rodo, kad visuomenės dėmesį pavyko atkreipti. Kita vertus, K. Prunskienė siekė tapti alternatyva elektoratui, kuris balsavo už R. Paksą ir siekė, kad Darbo partijos lyderis Viktoras Uspaskichas savo rinkėjams siūlytų balsuoti būtent už ją. Tai reiškia, kad savo stabilaus ir plataus elektorato ji neturi išsiugdžiusi“, - pritaria politikos savaitraščio „Atgimimas“ redaktorė Indrė Makaraitytė.

Politologas A. Kulakauskas išvelgė panašumų tarp R. Pakso ir K. Prunskienės. „Tuos panašumus leidžia matyti jų nuostatos užsienio politikos atžvilgiu: tai balansavimas tarp Rytų ir Vakarų, palankios nuomonės Rytuose ieškojimas“, - tvirtino politologas⁴².

Kandidatę įvaizdžio kūrimo klausimais konsultavusi D. Kutraitė tikina, kad K. Prunskienė pasielgė išmintingai pareikšdama paramą R. Paksui. „Ji turėjo daug naudos iš to. Gebėjimas susijungti su kitomis

⁴¹ Pareiškimas Lietuvos žmonėms [interaktyvus]. Iš prunskiene.lt. Prieiga per internetą: <http://www.prunskiene.lt/main.php?action=articles::make_content_object&content_object_id=34>.

⁴² Paksas Prunskienei uždėjo Paksizmo ženklą. ELTA. 2004-06-10.

politinėmis jėgomis, lanksčiai pažiūrėti į sprendimus, protingi politiniai sprendimai ir lemia rinkėjų simpatijas“, - teigia D. Kutraitė.

Šiai nuomonei oponuoja žurnalistas S. Babilius. „K. Prunskienė priklauso niekam nežinomų visuomenės lyderių koalicijai. Kandidatei rinkimai, ko gero, buvo paskutinė galimybė tapti valstybės vadove ir pasiekti tikslą, kuris visus penkiolika metų vis nutolsta. Turbūt todėl „gintarinė ledi“ pasiryžusi kautis iki galo. Tačiau populizmas ir politinis lankstumas nėra vieninteliai akmenys jos darže... Verta suabejoti, ar kandidatė bei jos aplinka išties turi valstybės viziją, ar bent geba tokią viziją kurti“⁴³.

Politologė Lidija Šabajevaitė pabrėžia, kad politikai, kurie keičia „kailius“ yra patys nepatikimiausi žmonės – jie neturi nusistovėjusių vertybių. Politikoje atsilaikyti prieš tam tikrų grupių spaudimą lengviau tiems žmonėms, kurie jau turi politinės patirties. Valdininkas ar kitas naujas politikoje žmogus gali būti lengviau valdomas nei patyręs politikas. Kita vertus, daug kas priklauso nuo asmenybės⁴⁴.

Jungtinių Amerikos Valstijų politikos analizės centro „Jamestown Foundation“ ekspertas Vladimiras Socoras pritaria: „K. Prunskienės deklaruojami politiniai prioritetai, migloti ryšiai su Rusija ir nepagarba teisės viršenybei yra rimti dalykai ir keltų susirūpinimą dėl Lietuvos politinės bei ekonominės orientacijos, jei ji laimėtų penkerių metų prezidento kadenciją“⁴⁵.

Pati kandidatė į prezidento postą žiniasklaidoje prieš antrą rinkimų turą teigė, kad žmonės per susitikimus reikšdavę paramą jai yra labai kultūringi ir visiškai nepanašūs į vadinamuosius „paksinius“ rinkėjus. „Prisiminkite, kad beveik tuo pačiu metu, kai R. Paksas aptakiai paskelbė apie paramą man, kai kurie jo bendražygiai kalbėjo priešingai, kad R. Pakso stovykla neremia nei vieno kandidato prezidento rinkimuose“, - teigė K. Prunskienė⁴⁶. Galima tik svarstyti, ar toks pozicijų kaitaliojimas pridėjo daugiau rinkėjų balsų ar juos atėmė.

6. Autoritetas

Vertėtų atkreipti dėmesį, kad K. Prunskienės rinkėjai buvo ne tik numanomi kaimo gyventojai ar žemesnes pajamas gaunantys žmonės. „K. Prunskienės elektoratas – anaipol ne nuskriausti, nelaimingi, išsižeidę žmonės. Ji turi pakankamai inteligentiškų rėmėjų įvairiose pajamų grupėse. Už ją balsuotų ir nedideles, ir nemenkas pajamas gaunantys žmonės“, - prieš rinkimus teigė sociologas V. Gaidys⁴⁷.

⁴³ Babilius S. *Visi balsuoja už... ?*// Atgimimas. 2004, Nr. 23.

⁴⁴ Kuzmickaitė J. *Idealus prezidentas: ar toks yra?*// Atgimimas. 2004, Nr. 23.

⁴⁵ *Lietuva negali sau leisti politinių eksperimentų*// Lietuvos rytas. 2004, Nr. 144.

⁴⁶ Bruveris V. *Kelrodis – R. Pakso skrydis į valdžią*// Lietuvos rytas. 2004, Nr. 140.

⁴⁷ *Būsiami rinkėjai ne visada paiso partijų balsų*// Lietuvos rytas. 2004, Nr. 131.

„Rinkėjams priminsiu savo nuveiktus darbus politinėje, visuomeninėje, mokslinėje sferose, stengsiuos betarpiškai bendrauti su Lietuvos žmonėmis, išklausysiu jų nuomones, atsakysiu į visus rūpimus piliečių klausimus, pasiūlysiu problemų sprendimo būdus, pateiksiu man priimtina Lietuvos ateities viziją, kad žmonės aiškiau suprastų mano poziciją, veiklos prioritetus ir patys apsispręstų, kam atiduoti savo balsą“, – akcentavo politikė prieš antrąjį prezidento rinkimų turą⁴⁸.

K. Prunskienė savo *privalumu įvardino ir tai, kad ji yra autoritetas įvairaus sluoksnio žmonėms*: „Esu įsitikinusi, kad Prezidentu turėtų būti asmuo, turintis platų žinių ir patirties spektrą, aukštą kompetenciją ir autoritetą įvairiuose visuomenės sluoksniuose - nuo mokslininkų, menininkų iki paprastų kaimo ir miesto žmonių. Pagal šiuos kriterijus pagrįstai manau esanti tarp kandidatų į Prezidentus labiausiai konkurencinga“⁴⁹.

Rinkimų kampanijos metu K. Prunskienė džiaugėsi reikšmingu dialogu ir su paprastais Lietuvos piliečiais, ir su politikais. Ji pristatyta kaip moteris, artimai bendraujanti su rinkėjais, išklausanti jų rūpesčius bei nuoskaudas.

Šiuo žingsniu aiškiai demonstruojamos savybės būdingos lyderiui „komivajažeriui“. Politikė demonstravo atidumą žmonių problemoms, jiems žadėjo padėti gyventi geriau, nors apie konkrečius veiksmus kaip tai padarys, kalbėjo nedaug. „Komivajažeriaus“ ypatybė – gebėjimas įtikinti, kad tik jis galėtų padėti ir pakeisti tvarką į pageidaujamą.

Būtent kandidatės pažadus rinkėjams kritikuoja Vokietijos laikraščio „Die Tageszeitung“ žurnalistas Reinhardas Wolffas. Jo nuomone, K. Prunskienė nebuvo tinkama kandidatė į prezidentus. „Ji žada kiekvienam smulkiam ūkininkui, jog jis išgyvens Europos Sąjungoje, o visaginiečiams – saugias darbo vietas nesaugioje atominėje elektrinėje. Šie pažadai prieštarauja politinei realybei, į šias pareigas išrinkta prezidentė negali jų įvykdyti“, - rašė žurnalistas⁵⁰.

7. Tvirtumas

Rašytojas Gintaras Beresnevičius analizuodamas K. Prunskienės rinkimų kampaniją daro išvadą, kad K. Prunskienė per ryžtinga ir per subtili tuo pačiu metu. „Vienur ji gali trenkti kumščiu į stalą, kitur – pasišnekėti su pažįstamais įtakingais politikais, trečiu – paveikti argumentais. Štai kodėl Prunskienė yra baisi visai sistemai. Ji nepriklauso jokiam klanui, jos klanas – Lietuvos žmonės, ir neatskaitinga niekam kitam kaip žmonių gerovei ir ateičiai. Prunskienė yra baisi, nes gali padaryti tai, ko nesugeba ar nenori

⁴⁸ K. Prunskienė stebisi, kad „žiniasklaidoje skelbiami reitingai ryškiai skiriasi nuo realaus rinkėjų palankumo“// Iš balsas.lt [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <[http://www.balsas.lt/?main\\$77164_77869_77902\\$z_180051](http://www.balsas.lt/?main77164_77869_77902z_180051)>.

⁴⁹ Pokalbis su K. Prunskiene// Iš balsas.lt. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <[http://www.balsas.lt/?main\\$77164_77869_77902\\$z_177468](http://www.balsas.lt/?main77164_77869_77902z_177468)>.

⁵⁰ Populistų pažadai – vienintelė atgaiva skurstantiems// Lietuvos rytas. 2004, Nr. 139.

kitos partijos. Kazimierai atėjus į valdžią pasirodytų, kokie juokingi buvo visų partijų pažadai, ir kad jie visi turėjo būti išpildyti ne mekenimais, o ryžtingu veiksmu. To ir bijomasi. Jos didžiausias privalumas – ji nepriklauso jokiai interesų grupei ar finansiniam – politiniam – oligarchiniam klanui“, - teigia G. Beresnevičius⁵¹.

Reikėtų paminėti, kad ši informacija įdėta asmeniniame politikės tinklapyje, kuriame sudėta informacija apie ją (www.prunskiene.lt). Nekeista, kad straipsnyje K. Prunskienė tik šlovinama, akcentuojama jos gerosios savybės. Pabrėžiama būtent ryžtas, tvirtumas, galia. Tai jau politiniam lyderiui būdingos, o ne „moteriškumui“ priskiriamos savybės.

Taigi, komunikaciniuose pranešimuose buvo akcentuojama politikės, kaip asmenybės tvirtumas, pabrėžiamas dėmesys eiliniams žmonėms ir valstybės reikalams, atsiribojimas nuo intrigų.

Rinkimų specialistai teigia, kad politikui kuriamas įvaizdis turi sietis su tikromis politiko savybėmis, jos negali būti dirbtinai primestos, nes anksčiau ar vėliau politikas nepateisins rinkėjų lūkesčių. Ar toks tvirtumo, išmanymo demonstravimas nebuvo tik ryšių su visuomene apdairiai kuriama K. Prunskienės rinkimų kampanijos dalis?

Prezidento rinkimų metu antrame ture politikei įvaizdį kūrė ryšių su visuomene agentūra „Strateginių komunikacijų centras“. Šios agentūros vadovė Dalia Kutraitė teigia, kad komunikaciniais pranešimais akcentuotas politikės profesionalumas, politinė patirtis.

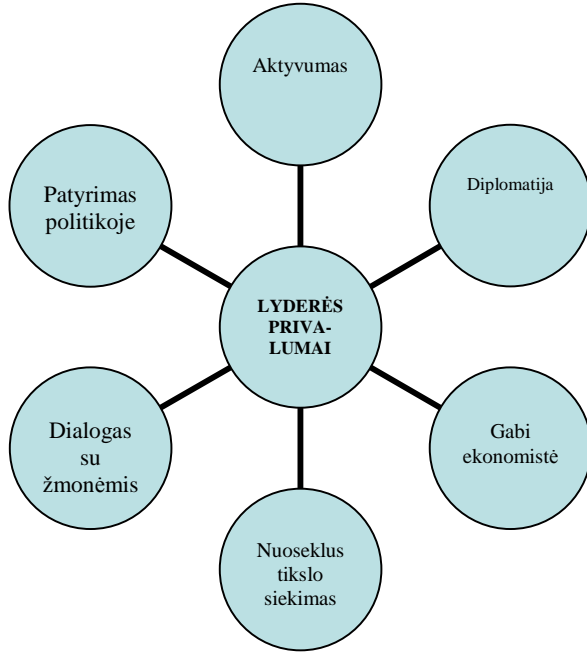
Tuo tarpu žurnalistas Rimvydas Valatka pabrėžia, kad **rinkimų metu trūko K. Prunskienės kaip lyderės savybių. Žmonės nematė joje lyderės. Jis teigia, kad politikė tiesiog neturi lyderiui būdingų savybių.** Balsus, neva, ji gavo tik dėl nušalinto prezidento Rolando Pakso paramos.

Apibendrinant ekspertų nuomones bei remiantis žiniasklaidos publikacijomis, galima išskirti pagrindinius K. Prunskienės kaip lyderės privalumus ir trūkumus (žr. 1, 2 schema):

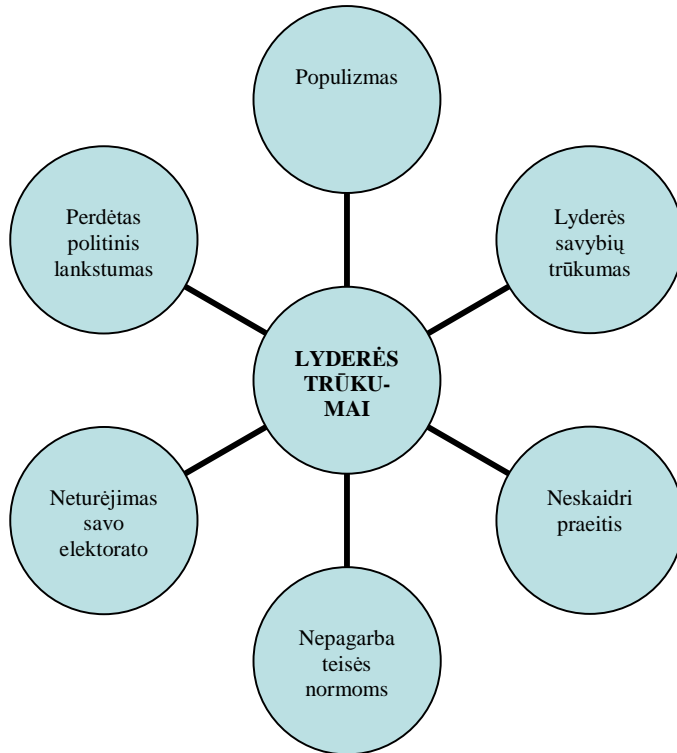
---

⁵¹ Beresnevičius G. *Prunskienės fenomenas*// Iš [prunskiene.lt](http://www.prunskiene.lt) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.prunskiene.lt/main.php?action=pages::make_content_object&content_object_id=56.

K. Prunskienės – politinės lyderės – privalumai

K. Prunskienės – politinės lyderės – trūkumai

Kokios moteriškos savybės buvo akcentuotos rinkimų kampanijos metu pristatant K. Prunskienę, koks moteriškumo aspektas vyravo komunikaciniuose pranešimuose nagrinėjama kitame skyriuje.

5.2.2. K. Prunskienės „moteriškumo“ akcentai

1993 m. išleistoje knygoje „Išsivadavimo kaina“ K. Prunskienė kelia klausimą ar moters vieta politikoje. „Atrodo, kad į žmonių sąmonę tiesiog įcementuotas požiūris į moterį, kaip į pelenę, kuri privalo kantriai plušti, jokių būdu nedrįsdama reikšti savo nuomonės dėl tų darbų prasmės, dėl svarbių reikalų, reikalauti pagarbos [...]. Taip žiūrėjo į mane ir tam tikra publikos dalis. Dirbk, padaryk, ko iš tavęs reikalaujama, bet nedrįsk ginčytis su vyrais, nemanyk, kad gali suprasti daugiau negu vyrai arba nuveikti daugiau negu jie. Ne kartą diskusijoje pralaimėjęs kolega tarsi džentelmeniškai tardavo: su moterimi nesiginčijama“⁵².

Svarstydamą, kodėl susidarė tokia padėtis, K. Prunskienė teigia, kad tam įtakos turėjo ilgametis sovietinis tradicijų paveldas. Be to, moterys prislėgtos namų rūpesčių ir turėdamos dvigubą pareigą – tarnyboje ir namuose, nė nesiveržia į visuomeninę veiklą ar politiką. „Netaktiška, dažnai agresyvi politinė kova, psichologinis ir moralinis moters jautrumas persekiojimams, gandams, smurtui jas gerokai varžo ir baugina“, - teigia K. Prunskienė.

Tikslinga aptarti moteriškas savybes, kurias demonstravo K. Prunskienė rinkimų metu.

1. Tolerancija

K. Prunskienei įvaizdžio kūrimo klausimai patarinėjusi D. Kutraitė teigia, kad moterys politikoje neturi savęs pateikti kaip agresyvių, lygiaverčių vyrams kovotojų - tai klaidinga taktika. „*Kuo moteris agresyviau reikšis, tuo bus blogiau. Vyrai ją priims kaip lygiavertę konkurentę.* Tokioje situacijoje nebežiūrima į moteriškus ginklus, kuriuos moterys turi ir gali gerai įvaldyti.

Moterims politikėms privalumo suteikia tai, kad jos turi daugiau tolerancijos, mažiau akivaizdžiai kovoja už valdžią, geba pabūti antru asmeniu, geba laimėti be kovos, geba nesikarščiuoti, o ramiau išsiaiškinti. Moterys yra mažiau karingos, mažiau ambicingos, lankstesnės, labiau dėmesingos žmogui nei vyrai. Be to, moterys į politiką žiūri labiau asmeniškai, nei apibendrintai ar globaliai“, - teigia politikei įvaizdį kūrusi specialistė.

⁵² Prunskienė K. *Išsivadavimo kaina*. Vilnius, 1993.

Nekeista, kad *kuriant įvaizdį akcentuotas ir K. Prunskienės moteriškumas*. „Rinkėjams siekėme parodyti, kad politikė moteris – tai it vilties simbolis, kad blogybės, su kuriomis gyvename daug metų, gali baigtis į valdžią atėjus moteriai. Vaizdinėje medžiagoje taip pat buvo akcentuota, kad ji moteris, kad ji geriau supras, atjaus, jautriau reaguos į problemas, kitaip, švelniau spręs valstybės reikalus, nei kad vyrai politikai. Taigi, šalia profesinių savybių akcentavome ir moteriškumą”, - teigia D. Kutraitė.

Tuo tarpu žurnalistė R. Miliūtė tikina, kad rinkimų metu K. Prunskienės įvaizdis buvo agresyvus. Politikė bandė pelnyti rinkėjų balsus kritikuodama konkurentus (pvz., reklaminiu siužetu apie seną baldą, kuriuo buvo lyg ir pašiepiamas V. Adamkaus amžiaus).

2. Šeima

Žiniasklaidoje buvo pristatomas politikės laisvalaikis su šeima Labanoro girios sodyboje, kur gyvena K. Prunskienės mama. Akcentuotas šeimyniškumas – visa politikės šeima susirenka į bendras šventes, laikosi tradicijų, kartu leidžia laisvalaikį, rūpinasi vienas kitu.

Tačiau K. Prunskienės asmeninis gyvenimas žiniasklaidoje per daug neviešintas. Pora kartų ištekėjusi ir išsiskyrusi, 3 vaikus turinti politikė lyg ir neatitinka tradicinės lietuviškos šeimos varianto. Stiprybę šioje srityje jai suteikė meilės anūkams, mamai, dukroms akcentavimas.

Tiesa, prieš rinkimus dienraštis „Lietuvos rytas“ publikavo straipsnį „Politinė meilė svarbiau už politinę santuoką“ (2004-06-10). Jame kalbama, kad politikė antrą šeimą ryžosi kurti politinių motyvų. „Tai, jog A. Tarvydas tapo jos vyru, lėmė tuometinė politinė aplinka. „Susituokėme labai aktyviu politiniu periodu. Mano gyvenimas buvo persmelktas politikos, o Algimantas buvo šalia. Todėl mes ir nutarėme susieti gyvenimus“, - pasakojo K. Prunskienė. Užimanti aukštą postą tuomet 47 metų šalies premjerei atrodė negarbinga palaikyti neoficialius ryšius su ketveriais metais vyresniu A. Tarvydu. Politikė juto ir nepalankų ministrų kabineto požiūrį į jos šeimyninę padėtį“, - rašoma straipsnyje.

Tokia publikacija neabejotinai nepritraukė tradicines vertybes pripažįstančių rinkėjų gretų. Pliusą politikė galėjo pelnyti nebent už atvirumą ir nebijojimą pripažinti, kad politinis gyvenimas reikalauja daug – nuo intensyvaus dalyvavimo politikoje gali nukentėti šeimyninis gyvenimas. „Bet šiuo metu, siekdama prezidento posto, K. Prunskienė jau mano, kad gali išsiversti ir be vyro“, - užsimenama „Lietuvos ryto“ straipsnyje.

Galima daryti prielaidą, kad tokiu pranešimu politikė deklaruoja savo, kaip asmenybės, stiprumą. Atsispindi feministinės pažiūros, tačiau jau minėjome, kad Lietuvoje feminizmo nuostatos kol kas nėra gajos ir vargu ar taip būtų pritraukiama daugiau rinkėjų, nei kad apskritai nedemonstruojant feministinių pažiūrų.

Po rinkimų nekeistai skambėjo žurnalisto R. Valatkos teiginys, kad Lietuvoje negajus feminizmas – tą įrodė rinkimų rezultatai. „K. Prunskienė galbūt todėl ir pralaimėjo rinkimus, kad rinkimų metu buvo akcentuojamas jos moteriškumas. Neatmetu galimybės, kad rinkimų metu buvo balsuota už vyrą ir moterį. Ir galbūt nugalėjo vyras, o ne politinės pažiūros“, - teigia N. Vasiliauskaitė.

3. Moteriškas požiūris

„Iš viso mano patyrimo sunku išmesti moteriškąjį aspektą. Neskirčiau, nedalijau savęs į žmogų, moterį, politikę, ekonomistę ir panašiai. Viskas susipina, susilieja į visumą“, - teigė kandidatė į prezidento postą.

Profesorė dar Sąjūdžio metu pelnė „*Gintarinės ledi*“ vardą. *Vien ką reiškia šis apibūdinimas – juo pabrėžiama būtent lytis.* Taip pat akcentuojamas ir susitapatinimas su Lietuva. Gintaras – išskirtinis valstybės simbolis. Tai tam tikras pripažinimas. Tačiau neteko girdėti, kad politikui vyrui būtų taikoma tokie epitetai kaip „karžygys“, „misteris“ ar „džentelmenas“.

„Mano didžiausi įsitikinimu, tautai, valstybei ir visam civilizuotam pasauliui nepaprastai reikia ne tik vyriško, bet ir moteriško požiūrio į visa, kas dedasi aplink. Reikia pilnaverčių, subalansuotų vertinimų, ką vienas ar kitas sprendimas, veiksmas duoda žmogui, šeimai, žmonijai. Moteris visada intuityviai jaučia, kur glūdi pražūtis ir kur išsigelbėjimas, kur išeitis, kad išliktume ir tobulėtume. Pasaulis, atmetęs moters požiūrį ir argumentus, praranda pilnatvę, nes tuomet jam pritrūksta iš moters misijos Žemėje kylančios atsakomybės už žmogaus elgesio padarinius, realistiškumo, orientacijos į žmogų ir jo būtį, o ne į kosmopolitizmą, ne į troškimą valdyti artimuosius ir pasaulį“, - knygoje „Išsivadavimo kaina“ teigia profesorė.

Ne mažiau svarbi buvo ir vaizdinė agitacija, kuria norėta atkreipti rinkėjų dėmesį. Įvaizdžio kūrimo ekspertas daktaras Gintaras Chomentauskas analizuodamas K. Prunskienės vaizdinę agitaciją teigia, kad estetiniu požiūriu jos plakatai buvo blankūs ir nykūs, o nuotraukos labiau tiko pasui.

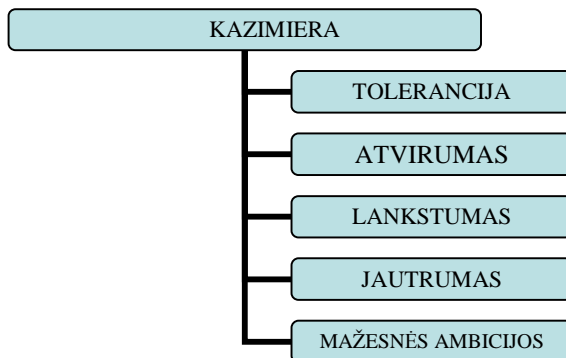
Kalbant apie feministinį šūkio atspalvį, verta paminėti, kad jis būtų prasmingas, jei moterų rėmėjų būtų žymiai daugiau negu vyrų. Be to, prezidento rinkimuose dalyvavo ir kita moteris – V. Blinkevičiūtė.

Ekspertų nuomone, rinkimų metu moterys rinkėjos nėra solidarios ir mieliau balsuoja už kandidatus vyrus. Tačiau D. Kutraitė teigia, kad K. Prunskienei pavyko patraukti moterišką auditoriją. „Moterišką publiką patraukėme susitikimų su žmonėmis metu, kuriuose buvo skirta daug dėmesio kiekvienam. *Idomu, kad K. Prunskienė - reta politikė, kurią taip palaiko moterys.* Paprastai moterys nėra labai solidarios. Tai matyt lėmė profesorės amžius, kuris sutalpino įvairią patirtį – politinę, žmogišką, profesinę. Moterys lengviau balsavo už ją, nes neišvelgė konkurencijos“, - argumentavo D. Kutraitė.

Apibendrinant apžvelgtus duomenis, galima išskirti svarbiausias K. Prunskienės „moteriškas“ asmenines savybes, kurios ryšių su visuomene ekspertų patarimų dėka, buvo pozicionuotos rinkimų kampanijos metu (žr. 3 schema):

3 schema

K. Prunskienės „moteriškumo“ pozicionavimas rinkimų metu

4. Niveliacija

Minėjome, kad kandidatė savo programą pristatė šūkiu „Santarvė, teisingumas, gerovė“. Kitas politikės naudotas šūkis prezidentinės rinkimų kampanijos metu - „Pirmoji Premjerė – pirmoji prezidentė“, anot M. Minso, būtų tinkamas, jei K. Prunskienės, kaip Ministrės Pirmininkės, valdymo laikotarpis būtų išlikęs rinkėjų atmintyje ir vertinamas teigiamai. Kita vertus, būtent šis šūkis tinka kandidatėi, yra labai asmeniškias ir pabrėžia jos stipriąsias savybes.

Visgi, kyla klausimas, kuri žinia K. Prunskienei yra svarbesnė – ar „Santarvė, teisingumas, žmonių gerovė“, ar tas faktas, kad ji tapo pirmąja ir vienintele premjere moterimi, todėl galėtų tapti pirmąja moterimi prezidente Lietuvoje. M. Minsas teigia, kad pirmas teiginys tėra nuobodus politinės pozicijos pateikimas, o antras - „bespalvis“ pasisakymas apie save.

Minėtame politikės internetiniame puslapyje www.prunskiene.lt kartu su biografija, profesorės straipsniais, politine programa, naujienomis pateikiamos ir nuotraukos. Jas patyrinėjus, iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad akcentuojamas būtent „moteriškas“ įvaizdis. Žvelgiant į jas, K. Prunskienei galima priskirti aptartas stereotipiškai su moterimis siejamas savybes – religingumas (nuotrauka su Popiežiumi), paisanti tradicijų, šeimos moteris (nuotrauka su vaikais, tėvais).

Pažymėtina, kad K. Prunskienės svetainė nebuvo kuo nors išskirtinė. Penkias interneto svetaines peržvelgę specialistai tvirtino, kad jų turinys panašus. Beveik visi kandidatai lankytojams siūlo skaityti ilgus tekstus, parašytus mažu arba blankiu šriftu. K. Prunskienės puslapiai sujungti su jos vadovaujamos Naujosios demokratijos ir Valstiečių partijos sąjungų svetaine. Nors K. Prunskienės prisistatymas išsiskyrė nuotraukų galerija, specialistai atkreipė dėmesį, kad judėti po parlamentinės interneto svetainę turėtų būti sunkiau nei po kitų kandidatų⁵³. Taigi, nebuvo išnaudota proga neįprasčiau, įdomiau patraukti rinkėjų dėmesį bei išsiskirti iš kitų kandidatų internetinėje erdvėje.

Patyrinęs K. Prunskienės internetiniame tinklapyje pateikiamus straipsnius, galima daryti išvadą, kad šalia profesinių savybių taip pat akcentuojamas jos rūpestingumas, atsakingumas, dialogas su eiliniaus žmonėmis („...Profesorė dėliaugiasi, galėdama artimiau susipažinti su rinkėjais, išklausti jų rūpesčių bei nuoskaudu“...).

Viename iš tinklapyje pateikiamų straipsnių rašoma: „Iš tiesų suvienyti Lietuvą ne žodžiais, o darbais gali tik tas prezidentas, kuris nuoširdžiai tiki tautiečių vienybe. Kuris kartu su visuomene išgyvena ir pakilimus, ir nuosmukius, kuriam ne vis vien žmonių nuoskaudos – kad ir kokios jos būtų. Lietuvai reikia prezidento, kuriam iš tiesų visi būtų lygūs; prezidento, kuris nesinaudotų Lietuvos susipriešinimu tam, kad išsaugotų savo autoritetą. Lietuvai reikia mylinčio žmogaus. Tačiau šiandien Lietuvoje tų mylinčių atsiranda nedaug. Jeigu tokių ir yra, juos stengiamasi kuo greičiau sunaikinti. Kodėl? Nes nuoširdus prezidentas pirmiau žiūrės į paprastą žmogų, o ne į politinio elito užgaidas“⁵⁴.

Taigi, *pabrėžiamas tiek politikės profesinės savybės (patyrimas), tiek „moteriškumas“ (meilė, laviravimas, nuolankumas)*. Anot filosofės N. Vasiliauskaitės, *toks įvaizdis nedera profesionaliam politikui – jis turėtų akcentuoti profesionalo savybes, o ne savo jautrumą ir nuolankumą*.

Įdomu, kad susitikimų su rinkėjais metu, politikė akcentuodama politinę patirtį juos apdovanodavo savo išleistomis knygomis. K. Prunskienės rinkimų štabo vadovas G. Didžiokas tuomet teigė, kad „rinkėjų kaip kiti kandidatai primityviai saldainiais negundo“⁵⁵. Tiesa, žiniasklaidoje buvo priminta, kad per praėjusius rinkimus žmonių simpatijas ekspremjerė bandė palenkinti dalydama pakelius sriubos „Knorr“, kurią žmonės tiesiog sušėrė gyvuliams, nes buvo besibaigias galiojimo laikas. Galime daryti prielaidą, kad tokiomis akcijomis visgi kandidatas lengviau ilgam laikui gali pelnyti rinkėjų pašaipą ir nusivylimą, nei pasitikėjimą.

⁵³ Kontrimavičius T. *Kandidatai į postą grumiasi ir internete*// Lietuvos rytas. 2004, Nr. 130.

⁵⁴ Santarvė, teisingumas, gerovė! [interaktyvus]. Iš prunskiene.lt. Prieiga per internetą:

< http://www.prunskiene.lt/main.php?action=pages::make_content_object&content_object_id=46>.

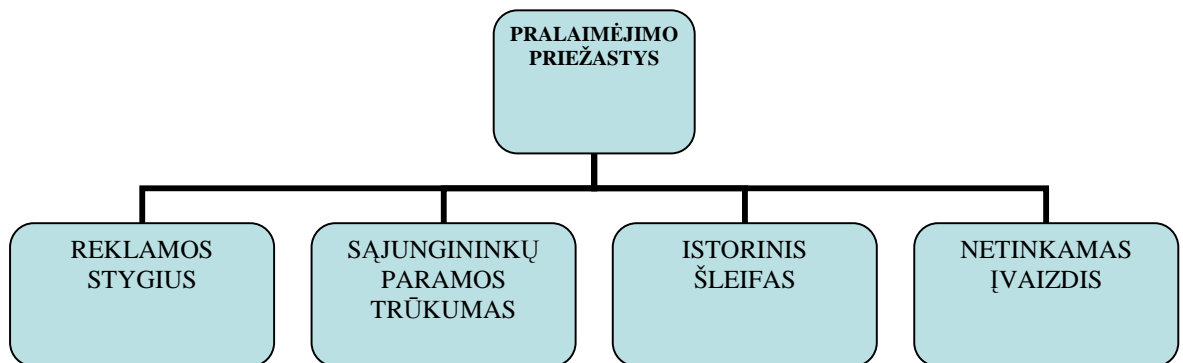
⁵⁵ *Jaukas rinkėjams – ir pažadai, ir saldainiai*// Lietuvos rytas. 2004, Nr. 126.

5.2.3. Rinkimų rezultatų apibendrinimas

Tarp dažniausiai ekspertų minimų K. Prunskienės rinkimų į prezidento postą pralaimėjimo veiksnių (žr. 4 schema) minima ne su lytimi susiję aspektai. Tai reklamos ir lėšų stygius (politikės rinkimų štabas iš visų kandidatų turėjo mažiausiai pinigų savo rinkimų kampanijai finansuoti – žr. 9 priedas). Vien stebint reklamą žiniasklaidoje tai buvo galima užfiksuoti. Pavyzdžiui, birželio mėn. dienraštis „Lietuvos rytas“ mirgėjo nuo V. Adamkaus, V. Blinkevičiūtės, P. Auštrevičiaus reklaminių pranešimų, agitacinės informacijos. Jų tarpe nebuvo nei vienos K. Prunskienės reklamos.

4 schema

Pagrindinės K. Prunskienės rinkimų pralaimėjimo priežastys

Prie pralaimėjimo veiksnių taip pat priskiriama partijų paramos stoka, žiniasklaidos vaidmuo ir geresnė V. Adamkaus šalininkų drausmė.

Politologas Algis Krupavičius teigia, kad K. Prunskienės rinkimų vajui trūko pinigų. Jo nuomone, akivaizdžiai dominavo V. Adamkaus politinė reklama ir ji buvo „agresyvesnė“. Anot A. Krupavičiaus, V. Adamkaus štabas ieškojo oponentą kompromituojančių istorijų ir „jas rado“. Jis mano, kad tauta patikėjo, jog K. Prunskienė ves į Rytus ir atitinkamai balsavo už V. Adamkų.

Politologas teigia, kad K. Prunskienei pritrūko „natūralių sąjungininkų paramos“, pirmiausia esą dviprasmišką poziciją užėmusių socialdemokratų. A. Krupavičius negalėjo pasakyti, ar K. Prunskienei padėjo ar pakenkė nušalintojo prezidento R. Pakso parama. Jo žodžiais, tai – „būrimas iš kavos tirščių“.

Aktyvi K. Prunskienės šalininkė, Kauno regiono smulkiųjų ir vidutinių verslininkų asociacijos pirmininkė Laima Mogenienė pripažino, kad K. Prunskienės rinkimų štabui pritrūko patyrimo, rinkimų kampanija galėjo būti agresyvesnė ir puolanti. Jos nuomone, K. Prunskienei nepadėjo ir nevykusi radijo reklama, kurią buvo galima suprasti kaip V. Adamkaus prilyginimą „senam baldui“⁵⁶.

D. Kutraitė kritiką atremia argumentais: „V. Adamkus nebuvo tiesiogiai palygintas su kokiu nors senu baldu. Buvo pasakyta, kad šalies vadovas negali būti kaip senas baldas, ramiai žiūrintis į viską, kas vyksta, ir tiek.“

Tai, jog ši reklama daug kam užkliuvo, kaip tik ir rodo, jog ji buvo ir pakankamai kūrybinga, ir vaizdi⁵⁷.

Pati kandidatė į prezidentus K. Prunskienė pralaimėjimą aiškino pavėluota rinkimų kampanijos pradžia, lėšų stygiumi ir neigiamu įvaizdžiu, kurį formavo oponentai.

Pripažindama žurnalistams pralaimėjimą kandidatė tuomet sakė: „Reakcija, žinoma, nėra smagi, bet rezultatai yra tokie, kokie yra“. Ji tvirtino, jog komentatoriai perdėjo R. Pakso įtaką pirmojo rato rinkimų rezultatui. K. Prunskienė teigė, jog tikrovėje ta įtaka buvo nedidelė ir mažai tepadėjo jai užimti antrą vietą pirmajame ture. Buvusios kandidatės į prezidentus žodžiais, „jos įvaizdis buvo formuojamas negatyvia prasme, nes buvo bandoma įteigti vieno asmens (R. Pakso) įtaką. Tuo tarpu politikoje esu susiformavusi labai seniai, ir nei R. Paksas, nei V. Uspaskichas mano programinių nuostatų nekoreguoja - aš savarankiška politikoje“⁵⁸.

Akcentuojama, kad prezidentas turėtų pasižymėti atsakomybe už savo sprendimus, žodžius. Vytauto Radžvilo teigimu, *kriterijus, leidžiantis atrinkti tinkamą prezidentą iš kandidatų yra moralinis padorumas. Prezidentui reikalinga tvirta valia, kad jis galėtų atsisipirti ir dalykams, kurie, galbūt, būtų efektingi, tačiau yra už įstatymo ir moralės normų ribų.*

Tuo tarpu politologai teigia, vienas iš faktorių, trukdžiusių gauti daugiau rinkėjų balsų, buvo KGB agentės Šatrijos šleifas. Nors Vilniaus apygardos teismas 2003 m. gegužės 15 - ają ir panaikino prieš dešimt metų (1992 - aisiais) paskelbtą Aukščiausiojo Teismo sprendimą, kuriuo buvo pripažinta, jog K. Prunskienė sąmoningai bendradarbiavo su Sovietų Sąjungos slaptosiomis tarnybomis.

⁵⁶ Nagrinėjamos K. Prunskienės pralaimėjimo priežastys. ELTA. 2004-06-28.

⁵⁷ Bruveris V. *Gerasis karalius įveikė tikrą moterį*// Lietuvos rytas. 2004-06-29. Nr. 148.

⁵⁸ K. Prunskienė: rezultatai yra tokie, kokie yra. ELTA. 2004-06-28.

Dokumente, kuris 1980 m. pasirašytas K.Prunskienės vardu, teigiama, kad ji sutinka padėti Valstybinio saugumo organams spręsti kai kuriuos juos dominančius klausimus. 1992 - aisiais Aukščiausiasis teismas nustatė, jog pasižadėjimas - nesufalsifikuotas. Tačiau K.Prunskienė visą laiką kategoriškai neigė, jog raštas yra jos pasirašytas.

Vilniaus apygardos teismas rėmėsi tuo pačiu dokumentu, kaip ir Aukščiausiasis teismas. Jis taip pat nepaneigė rašysenos ekspertizės. Tačiau kodėl tokie skirtingi sprendimai?

„Dokumentai tie patys, tačiau jų traktavimas kitas“, - teigia istorikas Arvydas Anušauskas. Pasak istoriko, teismų sprendimams dėl bendradarbiavimo su KGB turi įtakos politinė situacija. 1990 m. užteko vieno tokio dokumento, kad būtų galima asmenį apkaltinti. Dabar taip jautriai į šiuos dalykus visuomenė nebereaguoja. Todėl K. Prunskienei ir pavyko sužaisti tokį žaidimą. Dabar norint, kad kas nors būtų pripažintas bendradarbiavęs su KGB, reikia išreikalauti asmenines bylas iš Maskvos. Esantį pasižadėjimą, A. Anušausko teigimu, nelabai veiksmu padarė jo atsiradimo istorija. Jis buvo dingęs iš Ypatingųjų archyvų, patekęs į privačias rankas.

Pirmą kartą žinios apie K.Prunskienės bendradarbiavimą su Sovietų Sąjungos specialiosiomis tarnybomis, pasak istoriko, pasirodė 1990 m. pradžioje „Respublikai“ KGB darbuotojų parašytame laiške. Manoma, kad tuo atveju tai galėjusi būti sąmoninga klastotė⁵⁹.

G. Purvaneckienė teigia, kad tai buvo vienas svarbus aspektas, dėl ko nebalsavo dalis rinkėjų: „K. Prunskienei pakenkė istorija. Daliai rinkėjų jos saitai su KGB niekada neleis už ją balsuoti ir jokia charizma nepadės. Be to, jos charakteris nėra lengvas. Ši politikė šalininkus lengvai paverčia priešininkais“.

Neabejotinai svarbi buvo ir politinė pakraipa. K. Prunskienė „sieta“ su Rytai, V. Adamkus – su vakarietiškomis nuostatomis. Kaip pažymėjo ne vienas politologas, prorusiška K. Prunskienės retorika, prisidengiant ekonominiams dalykais buvo visuomenės stūmimas Maskvos glėbin. Tad už V. Adamkų balsuodami žmonės pasirinko Vakarų orientaciją.

Prezidento rinkimų baigtį apibūdino politologas R. Lopata: „*K. Prunskienei tiesiog nepavyko pakeisti iki galo savo įvaizdžio ir įtikinti, kad ji nėra susijusi su atstatydimu Prezidentu R. Paksu. Čia buvo pagrindinė jos pralaimėjimo priežastis*“⁶⁰.

⁵⁹ Kuzmickaitė J. „Gintarinės ledi“ galimybės mažos// www.delfi.lt, 2004-06-04.

⁶⁰ Prezidento rinkimai: vertinimai ir perspėjimai// XXI amžius. 2004, Nr. 50.

6. REKOMENDACIJOS MOTERIAI POLITINEI LYDERIAI

Apžvelgus K. Prunskienės esminius prezidentinės rinkimų kampanijos metu publikuotus pranešimus, įvaizdį ir rezultatus, remiantis ekspertų nuomone, galima daryti apibendrinimus, kokią politinę strategiją turėtų naudoti moteris politikė siekianti laimėti rinkimus Lietuvoje.

Verta pažymėti, jog ekspertų nuomone moterų yra mažai politikoje, nes vertybės, kuriomis moterys grindžia savo gyvenimą dažnai skiriasi nuo vertybių, kurios vyrauja politikoje. Politikoje vyrauja „vyriškos“ mados, „vyriški“ papročiai, bendravimo formos. Tai moterims apsunkina buvimą politikoje: jos jaučiasi it patekę į „kietą“ aplinką, kur kita tvarka, įvestas muštras. Taip moteris tolinama nuo jos prigimtinių užduočių ir vertybių. Be to, *moterys nesusilaukia palaikymo iš visuomenės – nei iš vyriškosios, nei iš moteriškosios pusės. Moterys rinkimų metu renka vyrus, galbūt, veikiamos inercijos, psichologijos.*

6.1. Moters politinės lyderės savybės

Ekspertų nuomone, politinis lyderis Lietuvoje turi išsiskirti charizma. Be to, reikia pasižymėti tokiomis savybėmis kaip gudrumas, sąžiningumas, profesionalumas, drąsa, aktyvumas, galios demonstravimas, ryžtingumas, valia, iniciatyvumas.

Taip pat svarbus geras išsilavinimas, puikūs komunikaciniai įgūdžiai. Lyderis turi sugebėti primesti savo valią kitiems ir būti vedliu.

Lyderis turi būti vienu metu ir patrauklus, ir griežtas. Politikas turi sugebėti nusiėmęs gražią kaukę, nutaisyti „ledinį veidą“ ir sakyti, ką reikia.

Lyderis turi būti ir geras organizatorius – administratorius. Jis turi gebėti rasti sprendimus kitų žmonių pagalba. Politikas neturi būti veidmainis. Jis turi padėti žmonėms, spręsti jų problemas.

Ryšių su visuomene ekspertai apibrėžė pagrindinį moterų lyderystės principą - sugebėti lyderiauti nedemonstruojant lyderystės. Tai ir yra moteriškos politinės lyderystės pagrindas. Šį principą lemia patriarchalinės visuomenės pažiūros.

6.2. Moters politikės įvaizdis

Planuojant rinkiminę kampaniją politikui ir siekiant, kad jis taptų politiniu lyderiu, reikia pabrėžti savybes, kuriomis kandidatas pasižymi ir jaučiasi stipriausias. Svarbu, kad politikas išties pasižymėtų lyderio savybėmis, antraip jo patekimas į valdžią bus trumpalaikis ir niekam nenaudingas. Kuriamas politikui įvaizdis neturi nutolti nuo tikro asmenybės identiteto. Šie principai taikomi profesionaliam politikui, neakcentuojant lyties.

Taip pat reikia žinoti, kokiems ir kieno lūkesčiams bus atstovaujama, kurie lūkesčiai yra svarbiausi, kiek jų galima pateisinti. Išstudijavus lūkesčius, ideologiją, auditoriją galima susidaryti strategiją, kuria vadovaujantis reikėtų kurti komunikacinę strategiją bei tikėtis rinkėjų balsų.

Ryšių su visuomene ekspertai teigia, kad dabartiniu metu kuriant įvaizdį politikėms tikslinga pabrėžti moteriškas savybes - ramumą, švelnumą, rūpestingumą. Manoma, kad žmonės jau pavargo nuo politikų agresyvumo ir yra ištroškę ramybės, susitaikymo bei santarvės.

Tuo tarpu *politologai, žurnalistai akcentuoja, kad politinis lyderis turi pasižymėti lyderiui, o ne stereotipiškai lyčiai priskiriamomis savybėmis. Stereotipinės moteriškos savybės - klusnumas, neryžtingumas, nuolaidumas - nedera su politine veikla. Tai kas vadinama moteriškumu, reikalinga tik sėdint namuose ir nedalyvaujant viešojoje erdvėje.*

Komunikaciniuose pranešimuose neturi būti akcentuojama lytis, turi būti pabrėžiama lyderio stiprumai, domėjimasis tautos problemomis, išskirtinumas iš kitų kandidatų. Žinoma, dėmesį galima patraukti ir populistiniais šaukiniais. Tačiau vargu ar ilgai bus populiarūs asmenybės, jei nebus įgyvendinti pažadai.

Iš prigimties moterys nėra „moteriškos“, tai socializacijos joms priskiriami įsitikinimai. Rekomenduojama liautis vaidinti silpnas moteris. Moteriškai save reprezentuoti galima vakarėlių metu, laisvalaikiu. Dirbant rimtą darbą, moteris neturėtų savęs pristatyti kaip šou žvaigždės ar namų šeimininkės.

Nereikia pamiršti, kad Lietuva yra patriarchalinis kraštas, šalyje veikia krikščioniškos vertybės. Ekspertai sutinka, kad *kol nepasikeis visuomenės požiūris, tol moteriai akcentuojant universalius lyderystės įgūdžius bus sunku laimėti rinkimus į aukščiausius šalies politikos postus. Tuo tarpu demonstruojant moterišką įvaizdį, apeliuojant į rinkėjų emocijas, yra lengviau pelnyti balsus. Tačiau pažymėtina, kad tokiu būdu atėjusi į valdžią moteris, vargu, ar bus vertinama kaip profesionali politikė.*

6. 3. Lyties akcentavimas

Anot ekspertų, stereotipinės moteriškos savybės nederą su politine veikla. Problema, kad jei moteris ir nėra šeimyniška, taip stengiasi save pateikti, nes būtent toks moters įvaizdis yra priimtinas Lietuvos visuomenei. Tai klaidinga taktika. *Pirmiausia į žmogų reikėtų žiūrėti kaip į specialistą, profesionalą, o ne vertinti pagal lytį.*

Moterims politikėms privalumo suteikia, kad jos turi daugiau tolerancijos, mažiau akivaizdžiai kovoja už valdžią, geba pabūti antru asmeniu, geba laimėti be kovos, geba nesikarščiuoti, o ramiau išsiaiškinti. Moterys yra mažiau karingos, mažiau ambicingos, lankstesnės, labiau dėmesingos žmogui nei vyrai. Be to, moterys į politiką žiūri mažiau apibendrintai ar globaliai, o labiau asmeniškai.

Tačiau Lietuvos politikės akcentuodamos moteriškumą arba feminizmą daro klaidą. Tai atstumia rinkėjus. Už feministines idėjas vyrai nebalsuos, nes moteris bet koku atveju nėra lygi vyrui. *Konkurentus vyrus politikus galima įveikti gražia išvaizda, gera minčių raiška, savalaikė kritika, drąsa.*

Moteris turi būti išsilavinusi. Patrauklumas, grožis gali būti naudojamas, jei reikia antro plano ginklo. Pirmiausia turi būti išvystytas protas, antraip nebus ką veikti politikoje. Jei moteris per daug gražiai rengiasi, atrodo patraukliai, tai atstumia dalį moterų, kurios negali to sau leisti. Tačiau jei moteris bus apsilaidusi, turinti viršsvorio, netvarkingai atrodanti, kažin ar ir profesionalios savybės padės laimėti politinį postą. *Politikas yra viešas asmuo ar turi atitinkamai patraukliai save pateikti.*

Anot ekspertų, *šiandien politikoje nėra daug moterų, kurios nedemonstruotų nederančių politikei savybių (išskyrus kelias politikės - D. Grybauskaitę, O. Juknevičienę). Moterys savęs kol kas nesuvokia kaip profesionalių politikų, o likusi visuomenės dalis – vyrai – būtent tokio (moteriško) elgesio iš jų tikisi.* Visuomenėje priprasta prie įvaizdžio, kad moteris yra labiau namų šeimininkė, labiau graži, nei protinga.

Politikoje padaromos klaidos neturi būti sietinos su vyriškumu, ar moteriškumu. Tai neišmanymo, nepatyrimo klaidos.

Reikia, kad pasikeistų visuomenė, kad ji rinktų ne mėlyną, aukštaūgį, atlėpaausį, ne vyrą ar moterį, o tiesiog žmogų politiką. Lytis neturėtų užstoti visų kitų asmeninių savybių. Su stereotipais kovoti nėra lengva, bet norint, kad kažkas keistųsi, reikia kovoti diegiant naują švietimo ir lavinimo sistemą.

6. 4. Moters politinės lyderės pranešimų specifika

Svarbu, ar politikas priklauso populistinei partijai, ar deklaruoja tradicines vertybes. Jei politikas priklauso populistinei – turi daugiau šansų laimėti rinkimus, nes žmonės nemėgsta tiesos, mėgsta pažadus.

Ryšių su visuomene ekspertai, įvaizdžio kūrėjai teigia, kad *lyderiai vyrai ir moterys turėtų naudoti kitokią politinę komunikaciją. Iš vyrų norima kovos, agresijos, ryžto. Atitinkamus šūkius, veiksmus demonstruojantys vyrai politikai rinkėjams patinka. Tuo tarpu kovinga, rėksminga, radikalaus tono komunikacija moterims nėra tikslinga.*

Emocijos labiausiai veikia rinkėjų apsisprendimą. Jei kažkokia emocija žadina moteris kovingumą, agresyvumą – ji nėra tikslinga.

Būsimam prezidentui, politologų nuomone, yra labai svarbu sugebėti bendrauti su žmonėmis. Tai nereiškia, kad šalies vadovas būtinai turi važinėti po kaimus ir miestus. Tai sugebėjimas girdėti, ką kalba kiti, ir pačiam kalbėti su jais.

Ekspertai rekomenduoja komunikacinius pranešimus derinti su politiko įvaizdžiu. Reikia akcentuoti dalykus, kurie dera su politiko asmenybe ir veiksmais.

IŠVADOS

1. Moterys lyderės šiuolaikiniame pasaulyje susiduria su šiomis problemomis: jos yra diskriminuojamos darbo rinkoje, vyrai lengviau gauna aukštus postus, būtent jiems mokami didesni pinigai, būtent jie labiau vertinami kaip kompetentingi vadovai ir lyderiai.

Moteris lyderės visuomenė dažnai apibūdina kaip mėginančias įsiterpti į vyriškosios jėgos demonstravimo erdvę bei griauti vyrų idealistines nuostatas, kad jiems vieniems – jų protui, jėgai, solidarumui – priklauso valdžios erdvė. Tačiau įrodyta, kad moterys gali būti geros lyderės vadovės, užimti aukštus postus ar dalyvauti politikoje lygiai taip pat, kaip tai daro vyrai.

2. Stereotipinis mąstymas apriboja moterų galimybes realizuoti save kaip puikias politikas, strateges, lyderes. Norėdamos užimti atitinkamas vietas, įgyvendinti tikslus, moterys turi įdėti kur kas daugiau pastangų, nei kad vyrai.

Atlikti tyrimai rodo, kad stereotipams paklūsta Lietuvos visuomenė. Egzistuoja ryškus moterų ir vyrų išvaizdos, elgesio būdų, savybių atskyrimas. Moteriai netinka demonstruoti jėgos, ji turi būti švelnesnė, santūresnė. Vyras, atvirščiiai, turėtų būti stiprus, tvirtas, atkaklus. Visuomenėje vyraujantis požiūris teigia, kad vyrai yra protingesni, konkuruojantys, ryžtingi, nepriklausomi, logiški, o moterys ne tokios konkuruojančios, protingos, ambicingos, nepriklausomos, aktyvios.

3. Darbo metu atliktas tyrimas parodė, kad moteris politinė lyderė turi būti charizmatiška. Ji turi pasižymėti lyderiui būdingomis savybėmis: profesionalumu, ryžtu, drąsa, gudrumu, aktyvumu, galios demonstravimu, valia, iniciatyvumu, komunikaciniais įgūdžiais. Šios savybės siejamos su „vyriškumu“.

4. Viena žinomiausių politikų Lietuvoje K. Prunskienė, ekspertų nuomone, 2004 m. prezidento rinkimų kampanijos metu demonstravo ir lyderės savybes, ir „moteriškumą“. „Kietos moters“ įvaizdį įtakoją jos patyrimas politikoje, autoritetas. Įvaizdį politikei kūrę ryšių su visuomene ekspertai mini, kad „švelninant“ politikės įvaizdį akcentuotas moteriškumas. Tikėta, kad tai gali padėti pritraukti dalį moterų rinkėjų. Žurnalistų nuomone, būtent moteriškumo akcentavimas atstūmė dalį rinkėjų. Minusais įvardijami miglotos politinės deklaracijos, skandalai dėl praeities sąsajų su KGB, populizmas, nesugebėjimas bendrauti su žiniasklaida, buvimas „šešėlyje“.

5. Siekiančiai laimėti rinkimus politikei reikia akcentuoti lyderiui vyrui būdingas savybes. „Moteriškumo“ akcentavimas yra klaidinga taktika. Stereotipinės „moteriškos“ savybės nedera su politine veikla. Politinės lyderės komunikaciniuose pranešimuose turi būti pabrėžiama lyderės stiprumai, domėjimasis tautos problemomis, išskirtinumas iš kitų kandidatų.

Apibendrinant, galima teigti, kad abi darbe iškeltos hipotezės pasitvirtino. Moterys lyderės išties susiduria su specifiniais sunkumais, kurių paprastai išvengia vyrai visuomeniniame gyvenime, sprendimų priėmimo procesuose. Moterys pagal išankstinį stereotipinį požiūrį, kad jų vieta labiau namuose, nei kad vadovaujančiuose postuose nedrįsta kandidatuoti su vyrais. Patriarchalinė visuomenė sąlygoja, kad vyrai labiau vertinami kaip kompetentingi vadovai ir lyderiai nei moterys, nors abi lytis pasižymi lyderiams reikalingomis savybėmis.

Atliktas tyrimas patvirtino hipotezę, kad moteris, siekdama užimti politikės postą, susiduria su specifiniais sunkumais, kurie yra sąlygojami lyties ir nebūdingi vyrams. Norėdama tapti politine lydere, moteris turi akcentuoti ne „moteriškumą“, o lyderio savybes, kurios stereotipiškai siejamos su „vyriškumu“. Tačiau susiduriama su problema, kad Lietuvoje nėra kritiškos, politikiškai išlavintos visuomenės. Tokiu atveju į politiką patekti nėra sudėtinga: įvaizdžio specialistai per emocijas akcentuodami kandidatui derančias savybes, gali padėti pelnyti rinkėjų balsus.

Sutariama, kad politikoje turi dalyvauti profesionalaus politiko savybėmis pasižymintys asmenys. Tokių yra tarp vyrų ir tarp moterų. Tačiau lytis sąlygoja tai, kad moterims sunkiau patekti į valdžią. Rinkimų kampanijos metu pasinaudodamos „moteriškomis“ savybėmis, apeliuodamos į rinkėjų emocijas, moterys gali lengviau patekti į Parlamentą. Tokiu atveju jos bus vertinamos kaip moterys, o ne kaip profesionalios politikės.

Pažymėtina, kad turi pasikeisti ir Lietuvos visuomenės požiūris. Į valdžios postus turi būti renkama ne vyras ar moteris, o politikas. Politikas turi būti profesionalas neakcentuojant lyties. Politikoje padaromos klaidos neturi būti sietinos su „vyriškumu“, ar „moteriškumu“.

Problema, kad Lietuvoje moterys neskatinamos dalyvauti politikoje. Tai joms nežinoma sritis. Reikia aiškinti ir įtikinti, kad šioje srityje galima daug nuveikti, kad moterų sprendimai gali būti lygiaverčiai naudingi vyrų sprendimams.

BIBLIOGRAFINIŲ NUORODŲ SĄRAŠAS

Aburdene P., Naisbitt J. *Megatrends for women*. New York, 1992.

Agnew V. *Gender and diversity: a discussion paper*. New York, 2002.

Aidis R. *Moterų verslininkų problemos*. Moterys: tapatumo paieškos. Vilnius, 1999.

Ar moteris vadovė – realybė? //Verslo Labirintas. Klaipėda, 2003, Nr. 6.

Atgimimas. 2004 birželio numeriai.

Banks Ch. A. M. *Gender and race as a factor in educational leadership and administration*. New York, 1995.

Barvydienė V., Kasiulis J. *Vadovavimo psichologija*. Kaunas, 1998.

Berger P., Luckman T. *Socialinės tikrovės konstravimas*. Vilnius, 1999.

Blackwood E. *Sexuality and Gender in Certain Native American Tribes: The Case of Cross - Gender Females*. Ohio, 1989.

Bielinis L. *Prezidento rinkimų anatomija*. Vilnius, 2002.

Bielinis L. *Rinkiminių technologijų įvadas*. Vilnius, 2000.

Burdulis J. *Politinio lyderio fenomenas ir jo psichologija*. XXI amžius. Nr. 74 (1277).

Burneikienė A., Vaičiūnienė L., Vidrinskaitė S. *Stojimo į ES proceso stebėseną: Moterų ir vyrų lygios galimybės* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.osf.lt/lt/main.htm>>. Žiūrėta 2006-03-25.

Burns N., Grove S.K. *Understanding nursing research*. Philadelphia, 1995.

Carlson N.R., Buskist W. *Psychology: The science of behaviour*. USA, 1996.

Elshtain J. B. *Vyro viešumas, moters privatumas*. Vilnius, 2004.

EQUAL lyčių lygių galimybių integravimo vadovas. Vilnius, 2004.

Forisha B. L. *Sex Roles and Personal Awareness*. Michigan, 1978.

Germanavičiūtė J. *Moters įvaizdžio kategorijų raiška Lietuvos dienraščiuose*. Iš *Klėja* [interaktyvus]. 2003, Nr. 2 (6). Prieiga per internetą: < http://www.moterys.lt/index.php?show_content_id=561>. Žiūrėta 2002-01-06.

Grigoravičiūtė D. *Į ką turi turėti atsivėlgti kandidato į aukščiausius valdžios postus įvaizdžio strategai?// Reklamos ir marketingo idėjos*. 2005, Nr. 9.

Hegel G. W. F. *Teisės filosofijos apmatai*. Vilnius, 2000.

Informacinės agentūros *ELTA* pranešimai. 2004 birželis.

Interneto portalas *delfi.lt* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt>>.

Jančys A. *Garsi politikė - verslo intrigų ir aferų karuselėje// Ekstra*. 2001, Nr. 38

Jankauskaitė M., Mackevičiūtė I. *Lyčių dialogui atvira bendruomenė*. Lygių galimybių plėtros centras. Vilnius, 2005.

Kanopienė V. *Moterų diskriminacija darbo rinkoje*. Vilnius, 1998.

Kardelis K. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas, 2002.

Klėja [interaktyvus]. Internetinis žurnalas. Prieiga per internetą: <http://www.moterys.lt/index.php?show_content_id=554>. Žiūrėta 2006-02-21.

Koivunen A. ir Liljestrom M. *Sprendžiamieji žodžiai: 10 žingsnių feminizmo link*. Vilnius, 1998.

Konferencija: Moters ir vyro socialinio vaidmens stereotipai. Trakai, 2000.

Kuumba M. B. *Gender and Social Movements*. New York, 2001.

Labour Market and Entrepreneurship. Iš *Lyčių galimybių plėtros centras* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.gap.lt/tyrimai>>. Žiūrėta 2006-04-23.

Lee T.W. *Using Qualitative Methods in Organizational Research*. Thousand Oaks, 1999.

Lietuvos rytas. 2004 gegužės – birželio numeriai.

Lietuvos verslo lyderiai 2004 – 2005. Vilnius, 2005.

Lips H., Colwill N. *The Psychology of Sex Differences*. New Jersey, 1978.

Lyčių skirtumai švietimo sistemoje. Vilnius, 2000.

Making a Difference. Psychology and the Construction of Gender. Maskva, 1982.

Marcinkevičiūtė D., Maslauskaitė A. *Moters paveikslas Lietuvos dienraščiuose ir televizijoje* [interaktyvus]. Klėja, Nr. 3. Prieiga per internetą: <http://www.moterys.lt/index.php?show_content_id=453>. Žiūrėta 2006-04-10.

Matonytė I. *Politika ir moters karjera* // Sociologija. Mintis ir veiksmai. Klaipėda, 2002, Nr. 2.

Melnikas B. A. *Politologija*. Minskas, 1996.

Mead M. *Sex and temperament in three primitive societies*. New York, 1971.

Maneghetti, A. *Женщина третьего тысячелетия*. Москва, 2002.

Myers D. G. *Psichologija*. Kaunas, 2000.

Moterys ir vyrai Lietuvoje. Vilnius, 2002.

Moterys: tapatumo paieškos. Vilnius, 1999.

Moterų faktinės padėties analizė. Iš *Informacinis portalas moterims* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://moterukoalicija.webinfo.lt/analize.htm>>. Žiūrėta 2006-03-27.

Moterys politikoje ir valdyme. Iš *Informacijos portalas moterims* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.lygus.lt/ITC/politika.php>>. Žiūrėta 2005-12-21.

Murray E. *Politinio spektaklio konstravimas*. Vilnius, 2002.

Poluchina O. *Kaip pramušti stiklines lubas*// Vadovo pasaulis. 2005 Nr. 11.

Povilionienė A. M. *Lyčių drama*. Vilnius, 1998.

Pranešimas apie moterų ir vyrų lygybę. Europos Komisija, 2004 m. [interaktyvus]. Internetinė prieiga: <http://europa.eu.int/comm/employment_social/equ_opp/com_04_115_en.pdf>. Žiūrėta 2005-12-15.

Prunskienė K. *Išsivadavimo kaina*. Vilnius, 1993.

Purvaneckas A., Purvaneckienė G. *Moteris Lietuvos visuomenėje*. Vilnius, 2001.

Purvaneckienė G. *Kodėl moterys turi dalyvauti politikoje ir valdyme?* Iš *Informacinis portalas moterims* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.lygus.lt/ITC/politika.php>>. Žiūrėta 2006-02-09.

Rees T. L. *Mainstreaming equality in the European Union: education, training and labour market policies*. London; New York, 1998.

Reingardienė J. *Lyčių lygybės strategija ir užimtumo politika Lietuvoje*. Kaunas, 2004.

Renzetti C. M., Curran D. J. *Women, Men, and Society*. Boston, 2003.

Richardson D., Robinson V. *Women's studies*. New York, 1997.

Rinkimų svetainės *balsas.lt* pranešimai [interaktyvus]. Prieiga per internetą : <<http://www.balsas.lt>>. Žiūrėta 2006-03-25.

Rosener J. B. *Ways women lead*. Harvard Business Review, 1990, 68(6).

Ortiz F.I. *Career patterns in education: Men, women, and minorities in public school administration*. New York, 1982.

Sappenfield M., Finnin Day J. *Women, it seems, are better bosses*. New York, 2001.

Skinulytė J. *Rinkiminė kampanija: žvilgsnis po to//* Psichologija Tau. 2004, Nr. 5.

Stankūnienė V., Jankarytė A., Mikulionienė A. A., Maslauskaitė A. *Šeima ir visuomenė: transformacijų iššūkiai*. Vilnius, 2003.

Šakalytė J., Žukauskienė R. *Moterų profesinė karjera*. Vilnius, 2003.

Šliogeris A. *Niekio vardai*. Vilnius, 1997.

Vasiliauskaitė N. „Moteriškumas politikoje – kas tai? [interaktyvus]. Iš delfi.lt. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=8844948&categoryID=2997120&ndate=1140559200>>. Žiūrėta 2005-02-23.

Veselnickaja I. *Moteris vyriškame pasaulyje*. Vilnius, 1993.

Villagómez E., Puidienė J. *Labour Market and Entrepreneurship – Overcoming Gender Stereotypes*. Kaunas, 2003.

Vitkus G. *Politologija*. Vilnius, 1998.

Visame pasaulyje vis daugiau moterų ateina į valdžią. Iš delfi.lt [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/DELFIforwomen/womentime/article.php?id=896695>>. Žiūrėta 2006-03-01.

www.prunskiene.lt [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.prunskiene.lt>>. Žiūrėta 2006-04-31.

SUMMARY

Vilmantė Žvinytė

Political leadership: woman politician image in Lithuania

Gender equality is one of the democracy principals. It should be the same opportunity for man and woman to participate in economical, social, political life. However man and women status is different in our society. Woman is appreciated as a weak gender in many activities despite her skills. Researches showed that woman can be a good leader. She has all necessary qualities.

This work aimed at studying woman political communication. The main aim is to create communicative strategy for woman politician which used she could win elections in Lithuania.

Politician leader have to be charismatic, professional, honest, active, decided, initiative, powerful. These characteristics link with man in our society. That's why is difficult to win elections for woman.

The quantitative research (interview with experts) maintained that is not purposeful to demonstrate female quality in elections to Parliament. In this way woman could win elections, but she will appreciated only as a woman (*gender*), not a politician leader. If woman want to work as a professional politician, she have to demonstrate characteristics of leader during elections. It is important to mention, experts agreed what woman politician has to work harder to improve her cleverness.

The most known Lithuania politician women Kazimiera Prunskiene during elections to post of the President on 2004 demonstrated both leader and feminine characteristics, our research showed. Experts agreed, for this politician lacked leader characteristics. This is one of the main reasons K. Prunskiene lose elections.

The main concepts in this work are *gender equality, patriarchal society, stereotype, woman leadership, policy, image, communication.*

This work can be useful for communications, public relations, gender studies students, politicians.

PRIEDAI

1 priedas. Lyčių lygių galimybių integravimas. ES duomenys (2004 m.)

2 priedas. Lietuvos gyventojų palankiausiai vertinami asmenys

3 priedas. Lietuvos gyventojų nuomonė apie moterų dalyvavimą politikoje

4 priedas. Lietuvos gyventojų apklausa: moterys ir politika

5 priedas. K. Prunskienės biografija

6 priedas. Ekspertų sąrašas

7 priedas. Interviu su ekspertais:

7.1. Ryšių su visuomene ekspertė Dalia Kutraitė: „Lyderiai vyrai ir moterys turi naudoti skirtingą komunikaciją“

7.2. Viena Moterų studijų centro įkūrėjų, dėstytoja Dr. Giedrė Purvaneckienė: „Moteriškomis savybėmis pasižyminti politikė turi daugiau šansų laimėti rinkimus“

7.3. Žurnalistas Rimvydas Valatka: „Lietuvos politikės akcentuodamos moteriškumą daro klaidą“

7.4. Žurnalistė Rita Miliūtė: „Moterims nereikia išskirtinės privilegijos dalyvauti politikoje. Politikoje turi dalyvauti protingiausieji“

7.5. Seimo narė Marija Aušrinė Pavilionienė: „Moterims trūksta pasitikėjimo savimi ir noro aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime“

7.6. Filosofė Nida Vasiliauskaitė: „Stereotipinės moteriškos savybės nedera su politine veikla“

7.7. Žurnalistas Artūras Račas: „Politikoje laimi ne idėjos, o įvaizdis“

7.8. Žurnalistė Indrė Makaraitytė: „Išmintinga, lyderio savybių turinti moteris nebus nustumta į paraštę“

8 priedas. Kandidatai į prezidento postą

9 priedas. Kandidatų į prezidentus išlaidos

Lyčių lygių galimybių integravimas. ES duomenys (2004 m.)⁶¹:**Užimtumas:**

- Moterų užimtumo rodikliai padidėjo labiau negu vyrų. Dabar šis rodiklis yra 55, 6 proc., palyginti su mažiau kaip 50 proc. pirmoje XX a. dešimtojo dešimtmečio pusėje. Tačiau atotrūkis nuo vyrų užimtumo tebėra didelis. Moterų užimtumo rodiklis nesiekia vyrų rodiklio 17, 2 proc. penkiolikos narių ES ir 16, 3 proc. – 25 narių ES.
- Tebėra stabili ir aukšta lyčių segregacija pagal profesijas ir sektorius. Moterys dominuoja sveikatos priežiūros ir socialinių paslaugų, švietimo, viešojo administravimo ir mažmeninės prekybos srityse, o neproporcingai didelis vyrų skaičius dirba technikos specialistais, inžinieriais, finansų specialistais ir vadovais. Nors vis daugiau moterų eina aukštesnes pareigas, vadovaujančias pareigas tebeturi dvigubai, o aukščiausius postus užima trigubai daugiau vyrų negu moterų, o tarp vyresnio amžiaus darbuotojų šis atotrūkis dar didesnis.

Nedarbas:

- Daugelyje valstybių narių moterų nedarbingumo rodikliai didesni negu vyrų (1, 8 proc. aukštesnis negu vyrų nedarbingumo rodiklis 15 narių ES ir 1, 9 proc. – 25 narių ES); be to, moterys ir tebėra prasčiau apsaugotos nuo nedarbo ir ekonominio neaktyvumo negu vyrai.

Darbo užmokestis:

- Tebeegzistuoja atotrūkis tarp skirtingoms lytims mokamo darbo užmokesčio – tikriausiai vienas iš akivaizdžiausių nelygybės reiškinių, su kuriuo moterys susiduria darbe. Vidutiniškai moterys ES uždirba tik 84 proc. vyrų atlyginimo – 89 proc. viešajame sektoriuje ir 76 proc. privačiajame sektoriuje.

---

⁶¹ Pranešimas apie moterų ir vyrų lygybę. Europos Komisija, 2004 m. [interaktyvus]. Internetinė prieiga: <http://europa.eu.int/comm/employment_social/equ_opp/com_04_115_en.pdf>.

- Moterys sudaro 77 proc. prasčiausiai apmokamų ES darbuotojų, vyrai – 23 proc. Skurdo grėsmė 3 proc. didesnė moterims, palyginti su vyrais.

Darbas ne visą darbo dieną:

- Vis dar pernelyg didelis skaičius moterų dirba ne visą darbo dieną. Penkiolikoje narių ES ne visą darbo dieną dirbo 34 proc. moterų, 25 narių ES – 30 proc., o vyrų tik 7 proc. dirba ne visą darbo dieną tiek 15, tiek 25 narių ES.

Darbas ir šeima:

- Moterys vis dar atlieka daugumą su namais ir šeima susijusių darbų. Tai turi įtakos jų užimtumo modeliams ir riboja moterų galimybes rinktis tokias profesijas, kurios prilygsta vyrams įprastoms profesijoms.
- Vaikų turinčios moterys dirba 12 val. mažiau už vaikų turinčius vyrus penkiolikoje ES valstybių narių ir 11 val. mažiau dvidešimt penkiose ES valstybėse narėse. Jų užimtumo rodiklis 12, 7 proc. mažesnis negu moterų, neturinčių vaikų.
- Vyrų, turinčių vaikų, užimtumo rodiklis 9, 5 proc. aukštesnis negu vyrų, kurie vaikų neturi.

Išsilavinimas:

- Moterys geriau išsilavinusios už vyrus. Atotrūkis tarp 20 – 24 m. amžiaus moterų ir vyrų, turinčių vidurinį išsilavinimą, sudaro 6 proc. 15 narių ES ir 5 proc. 25 narių ES. Moterys sudaro daugumą (55 proc.) ES diplomuotų specialistų, tačiau jos vis dar renkasi studijas pagal tradicinius lyčių stereotipų modelius: 2001 m. matematikos ir informatikos mokslų studijas baigė 36 proc., inžinerijos studijas – 21 proc. moterų.

Lietuvos gyventojų palankiausiai vertinami asmenys

(Gruodžio 1 - 3 d. atliktos apklausos rezultatus skelbia dienraštis "Lietuvos rytas" (2005 12 10)).

2005 m. gruodžio mėn. atlikto tyrimo duomenimis, Lietuvos gyventojai palankiausiai vertina socialinės apsaugos ir darbo ministrę **Viliją Blinkevičiūtę**, nepalankiausiai - Vilniaus merą, Liberalų ir centro sąjungos pirmininką Artūrą Zuoką bei socialdemokratų lyderį, premjerą Algirdą Brazauską.

Gruodį palankiausiai vertinamu visuomenės veikėju tapo socialinės apsaugos ir darbo ministrė Vilija Blinkevičiūtė, kuri lapkritį buvo antra. Ją palankiai vertina 66, 7 proc. apklaustųjų (lapkritį buvo 65, 1 proc.).

Antras - prezidentas Valdas Adamkus, jo reitingas pakilo nuo 63, 1 proc. lapkritį iki 65, 5 proc. gruodį.

Iš pirmos į trečią vietą nukrito policijos generalinis komisaras Vytautas Grigaravičius. Jį palankiai vertina 65, 3 proc. respondentų (lapkritį buvo 65, 7 proc.).

Ketvirtoje vietoje išliko Seimo pirmininkas Artūras Paulauskas, kurį palankiai vertina 50, 1 proc. apklaustųjų, penktoje - Seimo pirmininko pavaduotojas Česlovas Juršėnas (49, 5 proc.), po to - žemės ūkio ministrė **Kazimiera Prunskienė** (ja pasitiki 44, 7 proc. apklaustųjų), Darbo partijos lyderis Viktoras Uspaskichas (39, 2 proc.).

Lietuvos gyventojų nuomonė apie moterų dalyvavimą politikoje

Lentelė

	1994 metai		2000 metai	
	Moterys, proc.	Vyrai, proc.	Moterys, proc.	Vyrai, proc.
Moterys iš viso neturi dalyvauti politikoje	23	31	15	22
Moterys turi dalyvauti politikoje tiek, kiek dabar	41	43	55	61
Moterys turi daugiau dalyvauti politikoje	28	18	30	16

Šaltinis: Purvaneckas A., Purvaneckienė G. Moteris Lietuvos visuomenėje. Vilnius, 2002.

**Lietuvos gyventojų apklausa: moterys ir politika
2003 m.
„Baltijos tyrimai”**

KL.: „KAIP JŪS MANOTE, KODĖL POLITINĖJE VEIKLOJE
MOTERYS DALYVAUJA MAŽIAU NEI VYRAI?“

1 lentelė

	Visi gyventojai	Vyrai	Moterys
Daugiau rūpinasi šeima, pavargsta buityje, laiko tris kampus	35	32	37
Moterims mažiau galimybių (jų nereikia)	9	9	10
Taip priimta visuomenėje (tai vyrų reikalas)	8	9	8
Neleidžia vyrai (jie nori vadovauti), diskriminuoja	8	5	10
Užsiėmę darbu, verslu	7	6	8
Nepasitiki savo jėgomis, trūsta drąsos	7	7	6
Joms neįdomu	5	5	5
Nenori	3	3	3
Moterų nuomonės mažiau paisoma	3	2	3
Vyrai aktyvesni	3	2	3
Nėra garbėtroškos, turi mažiau ambicijų	2	2	2
Trūksta patirties	2	2	1
Politikoje sunku dirbti	1	1	2
Moterų partijose mažiau (mažiau kandidatuoja)	1	1	1
Nesugeba	1	1	1
Jos bijo atsakomybės	1	1	1
N/N	20	23	17

KL. „KOKIOS PRIEMONĖS GALĖTŲ PASKATINTI MOTERIS AKTYVIAU DALYVAUTI POLITINĖJE VEIKLOJE?“

2 lentelė

	Visi gyventojai	Vyrai	Moterys
Išsilaisvinti nuo namų ūkio, mažesnis užimtumas	9	7	11
Jų pačių noras užsispyrimas siekti karjeros	7	7	7
Paskatinimas, daugiau agitacijos, kad palaikytų vyrai	5	4	7
Kad gautų didesnę atlyginimą	5	6	4
Pakeisti pasenusį visuomenės požiūrį į moteris, gerbti moteris	5	3	7
Užtikrinti lygias teises	3	2	3
Jei būtų specialios kvotos moterims partijų sąrašuose per rinkimus	2	2	1
Kad jomis daugiau pasitikėtų, išrinktų	1	2	1
Reklama ir geri pavyzdžiai	1	1	1
Jokios	3	3	2
N/N	59	62	56

KL. „APIE KAI KURIAS PROFESIJAS SAKOMA, KAD JOS YRA LABIAU VYRIŠKOS, O APIE KITAS - KAD JOS LABIAU MOTERIŠKOS, PASAKYKITE PO TRIS, JŪSŲ NUOMONE, LABIAUSIAI VYRIŠKAS LABIAUSIAI MOTERIŠKAS PROFESIJAS?“

3 lentelė

Vyriškos profesijos	proc.	Moteriškos profesijos	proc.
<i>Vairuotojas</i>	37	<i>Mokytoja</i>	41
Statybininkas	34	Siuvėja	29
Policininkas	16	Pardavėja	27
Karininkas	16	Gydytoja	20
Lakūnas	14	Darželio auklėtoja	20
<i>Politikas</i>	13	Virėja, kulinarė, konditerė	19
Inžinierius	10	Kirpėja	17
Traktorininkas	9	Medicinos sesuo	15
Gydytojas	8	Sekretorė-administratorė	12
Automechanikas	7	Globos darbuotoja	12
Laivavedys (jūreivis)	7	Buhalterė	7
Stalius	7	Mezgėja, audėja	7
Santehnikas	7	Valytoja	5
Stalius	7	Kosmetologė	4
Ugniagesys, gelbėtojas	6	Namų šeimininkė	4
Elektrikas	6	Padavėja, barmenė	3
Šaltkalvis	6	Stiuardesė	3
Suvirintojas	5	Menininkė (aktorė, režisierė, dainininkė)	2
Direktorius	4	Dizainerė	2

Verslininkas	4	Melžėja	2
Teisininkas (advokatas, teisėjas, prokuroras)	4	Bibliotekininkė	2
Apsaugos darbuotojas	3	Floristė	1
Medkirtis, eigulys	3	Manekenė	1
Krovėjas	3	Vadybininkė	1
Mokslininkas	3	Ekonomistė	1
Karininkas	2	Psichologė	1
Programuotojas	2	Šokėja, balerina	1
Bankininkas	2	Vaistininkė	1
Metalo apdirbėjas	2	Skalbėja	1
Traukinio mašinistas	2	Žurnalistė	1
Kosmonautas	2	Teisininkė (advokatė, teisėja, prokurorė)	1
Angliakasys	2	Dažytoja	1
Ūkininkas, žemdirbys	2	Mokslininkė	1
Kalvis	2		
Vadybininkas	2		
Kunigas	2		
Prezidentas	1		
Architektas	1		
Dažytojas	1		
Treneris, sportininkas	1		
Pasienieitis	1		
N/N	5	N/N	5

KL. „KAIP JŪS MANOTE, AR POLITIKO PROFESIJA YRA LABIAU VYRIŠKA AR LABIAU MOTERIŠKA?“

4 lentelė

	Visi gyventojai	Vyrai	Moterys
Labiau vyriška	58	61	56
Labiau moteriška	1	-	1
Tinka abiem	40	39	42
N/N	1	-	1

KL. „JEIGU VISOS KITOS KANDIDATO Į SEIMO NARIUS SAVYBĖS BŪTŲ VIENODOS, KĄ JŪS PASIRINKTUMĖTE MOTERĮ AR VYRĄ?“

5 lentelė

	Iš viso	Vyrai	Moterys
<i>Moterį</i>	20	8	29
<i>Vyrą</i>	32	41	24
<i>Nėra skirtumo</i>	36	40	33
N/N	12	11	14

KL. „KAIP JŪS MANOTE, JEIGU LIETUVOJE BŪTŲ DAUGIAU MOTERŲ VALDŽIOJE, ŠALIES
VALDYMAS BŪTŲ GERESNIS AR BLOGESNIS?“

6 lentelė

	Visi gyventojai	Vyrai	Moterys
Geresnis	28	17	38
Blogesnis	10	15	5
Nesikeistų	34	39	29
N/N	28	29	28

Kazimieros Prunskienės biografija

Kazimiera Danutė Prunskienė

Gyvenimo aprašymas

Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo Akto signatarė.

Gimė 1943 m. vasario 26 d. Švenčionių rajono Vasiuliškių kaime.

1949–1956 m. mokėsi Švenčionių rajono Kaltanėnų septynmetėje (dabar – pagrindinė) mokykloje, nuo 1956 m. – Vilniaus 1-ojoje vidurinėje mokykloje, kurią baigė 1960 m.

1960 m. įstojo į Vilniaus universiteto Pramonės ekonomikos (dabar – Ekonomikos) fakultetą, kuri 1965 m. baigė ir įgijo ekonomistės specialybę.

1970–1971 m. studijavo šio fakulteto aspirantūroje. 1971 m. apgynė ekonomikos mokslų kandidatės (dabar – ekonomikos mokslų daktarės) disertaciją.

1986 m. apgynė ekonomikos mokslų daktarės (dabar – habilituotos socialinių mokslų daktarės) disertaciją.

1964–1965 m. dirbo Vilniaus namų statybos kombinate ekonomiste.

1965–1986 m. – Vilniaus universiteto Pramonės ekonomikos fakulteto dėstytoja, vyresnioji dėstytoja, nuo 1978 m. – docentė.

1981–1986 m. dirbo mokslinį darbą Vengrijos universitetuose, 1982–1983, 1986, 1988 m. – VFR universitetuose. 1982–1983 m. jai paskirta A. von Humboldto fondo (VFR) stipendija.

1986–1988 m. – Lietuvos žemės ūkio ekonomikos instituto direktoriaus pavaduotoja mokslui, 1988–1989 m. – Liaudies ūkio vadovaujančių darbuotojų ir specialistų kvalifikacijos kėlimo instituto rektorė.

1988 m. – viena iš Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio įkūrėjų. 1988–1990 m. buvo šio judėjimo iniciatyvinės grupės, Tarybos narė.

1989–1990 m. – Lietuvos TSR Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotoja.

1989 m. Šiaulių teritorinėje rinkimų apygardoje išrinkta TSRS liaudies deputate. 1989–1990 m. dirbo Tarybų Sąjungos Aukščiausiojoje Taryboje ir TSRS liaudies deputatų kongrese.

1990–1992 m. – Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo deputatė, išrinkta Verkių rinkimų apygardoje Nr. 5. Kandidatė 1990 m. iškėlė Lietuvos persitvarkymo sąjūdis. Aukščiausiojoje Taryboje – Atkuriamajame Seime dirbo Ekonomikos komisijoje.

1990–1991 m. – Ministrė Pirmininkė pirmojoje (XXII) Vyriausybėje.

1996–2000 m. – VII Seimo narė, išrinkta Molėtų – Švenčionių rinkimų apygardoje Nr. 54. Kandidatė į Seimą 1996 m. iškėlė Lietuvos moterų partija. Seime dirbo Ekonomikos komitete, buvo Nepriklausomos frakcijos seniūnė.

1997–1998 m. – Molėtų rajono savivaldybės tarybos narė.

2000 m. – VIII Seimo narė, išrinkta Molėtų – Švenčionių rinkimų apygardoje Nr. 54. Kandidatė į Seimą 2000 m. iškėlė Naujosios demokratijos partija. Seime dirba Ekonomikos, Europos reikalų komitetuose, Ignalinos atominės elektrinės regiono problemų komisijos pirmininkė, Valstiečių ir Naujosios demokratijos partijų frakcijos seniūnė.

1993 m. įsteigė individualią įmonę „K.Prunskienės konsultacinė firma“ („K.Prunskienė-Consulting“). Iki 1996 m. buvo jos prezidentė ir verslo konsultantė.

Nuo 1996 m.- 2001 m. dirbo nepagrindinėje darbovietėje – Vilniaus Gedimino technikos universiteto profesorė.

1991–1994 m. – Europos politinių studijų centro konsultacinės tarybos narė, 1993–1996 m. – Tarptautinio ekonominių reformų ir bendradarbiavimo komiteto Bonoje narė. Nuo 1994 m. – Baltijos moterų krepšinio lygos prezidentė. Nuo 1995 m. – Moterų–pasaulio lyderių tarybos (prie Harvardo universiteto, JAV) narė. Nuo 1998 m. – Parlamentarų–lyderių fondo valdybos narė. Nuo 1999 m. – Tarptautinės informatizacijos akademijos akademikė, nuo 2001 m. - Tarptautinės menedžmento akademijos tikroji narė. Europos moterų organizacijų matronato narė. Nuo 2001 m. – Lietuvos moterų futbolo asociacijos prezidentė. Nuo 2002 m. Jungtinių tautų vaikų fondo (UNICEF) Lietuvos nacionalinio komiteto valdybos pirmininkė.

Nuo 1991 m. – Lietuvos–Europos instituto, visuomeninės mokslinės ne pelno organizacijos, prezidentė. Nuo 1992 m. – Lietuvos moterų asociacijos prezidentė. Nuo 1998 m. – Ekonominės strategijos ekspertų tarybos koordinatorė, dirba makroekonomikos srityje. Nuo 1998 m. - Ekonomistų klubo prezidentė.

1995 m. – viena iš Lietuvos moterų partijos steigėjų. Nuo 1995 m. vasario 25 d. iki 1998 m. – šios partijos pirmininkė. 1998 m. perrinkta atsinaujinusios ir pavadinimą pakoregavusios Naujosios demokratijos/Moterų partijos pirmininke. Nuo 2000 m., pakeitus partijos pavadinimą, – Naujosios demokratijos partijos pirmininkė. 2001 m. susijungus Naujosios demokratijos partijai ir Lietuvos valstiečių partijai išrinkta Valstiečių ir Naujosios demokratijos partijų sąjungos pirmininke.

1991 m. Romoje (Italija) už politinę veiklą atkuriant Lietuvos nepriklausomybę apdovanota Minervos prizų. 2000 m. – Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino II laipsnio ordino kavalierė, apdovanota Gedimino ordinu, Lietuvos nepriklausomybės medaliu. 2001 m. už ypatingus nuopelnus Vokietijos Federacinei Respublikai apdovanota Nuopelnų ordino Didžiuoju nuopelnų kryžiumi su žvaigžde. 2002 m. apdovanota Kazachstano nepriklausomybės medaliu.

Keliolikos knygų autorė. Lietuvos ir užsienio spaudoje paskelbė per 300 mokslinių ekonomikos ir politinės publicistikos darbų. 1992–1997 m. – leidinio „Lithuania Today“ redaktorė. Skaitė daug pranešimų tarptautinėse konferencijose, forumuose, kongresuose.

Ekspertų sąrašas

I. Žurnalistai:

1. Rimvydas Valatka (dienraštis „Lietuvos rytas“).
2. Artūras Račas (naujienų agentūra „BNS“).
3. Indrė Makaraitytė (savaitraštis „Atgimimas“).
4. Rita Miliūtė (Lietuvos televizija).

II. Moterų politikės:

1. Seimo narė Marija Aušrinė Pavilionienė.
2. Moterų centro viena įkūrėjų, dėstytoja, buvusi Seimo narė dr. Giedrė Purvaneckienė.

III. Ryšių su visuomene ekspertė:

Dalia Kutraitė.

IV. Filosofė:

Nida Vasiliauskaitė.

Interviu su ekspertais

7.1. Ryšių su visuomene ekspertė Dalia Kutraitė: „Lyderiai vyrai ir moterys turėtų naudoti skirtingą komunikaciją“

Kodėl moterų valdžioje yra mažuma?

Per ilgą laiką susiklostė situacija, kad daugelyje sričių vyrauja vyrai. Politika atspindi bendrą mūsų visuomenės požiūrį į situaciją. Tai nėra vienintelė sritis, kur moterų mažuma. Tokia pati situacija yra mokslo pasaulyje. Viešuose renginiuose moterų taip pat nėra daug. Šiuo metu visuomenė labiau vyriška nei sovietmečiu, kada moterys nors formaliai dėl statistikos, bet buvo įtraukiamos į rinkimų sąrašus.

Apklausa rodo, kad *moterų mažai politikoje, nes vertybės, kuriomis moterys grindžia savo gyvenimą dažnai skiriasi nuo vertybių, kurios vyrauja politikoje.*

Politikoje vyrauja „vyriškos“ mados, „vyriški“ papročiai, bendravimo formos. Tai moterims apsunkina buvimą politikoje: jos jaučiasi it patekę į kariuomenę, kur kita tvarka, įvestas muštras. Taip moteris tolinama nuo prigimtinių užduočių ir vertybių.

Ar sutinkate su teiginiu, kad politika yra vyriška sritis?

Sutinku, kad politika yra vyriška sritis. Moterys nesusilaukia palaikymo iš visuomenės – nei iš vyriškosios, nei iš moteriškosios pusės. Moterys rinkimų metu renka vyrus, galbūt, veikiamos inercijos, psichologijos. Politika kol kas yra vyriška sritis, bet nuo to niekam nėra geriau.

Visuomenei būtų geriau, jei politikoje vyrų lyčių balansas. Balansas užprogramuotas ir gamtoje, ir šeimoje. Šeimoje tvarka atsiranda dėl vyriškų ir moteriškų vertybių, bendro požiūrio. Tame pasireiškia ir šeimos stiprumas. Politikoje, manau, būtų gerai taikyti tokį patį požiūrį. Dar Antikos laikais į susirinkimus buvo kviečiama nors viena dama, kurios pareiga buvo tiesiog stebėti debatus. Juk esant moteriai vyrai nesimosikuoja kumščiais, nesikeikia, pagarbiau žiūri vienas į kitą.

Pati dalyvavau politikoje, buvau daugelio vyrų apsuptyje. Mano buvimas vyrams buvo reikalingas dėl galimybės išmintingiau elgtis šalia esant moteriai.

Kokiomis savybėmis turi pasižymėti politinis lyderis?

Politinis lyderis turėtų pasižymėti sąžiningumu, profesionalumu, išmintingais veiksmais, žodžiais, geru išsilavinimu. *Moterims, kurios siekia tapti lyderėmis reikia atitinkamos, kitokios nei vyrui politiniam lyderiui komunikacijos.* Pavyzdžiui, V. Blinkevičiūtė turi aukštus reitingus dėl moteriško bendravimo,

moteriško įvaizdžio. Negirdime jos kardinalių, reksmingų pareiškimų, ji nesivelia į „karštus“, nereikalingus debatus. Rinkimų kompanijos metu pasiteisino jos šūkis – „Už šeimą, už vaiką, už tėvynę“. V. Blinkevičiūtė tikslingai, natūraliai pabrėžia būtent moteriškas savybes, tai tampa jos privalumu kaunantis reitingų lentelėse.

Ką reikėtų pabrėžti politiniam lyderiui? Reikėtų akcentuoti savybes, kuriomis kandidatas pasižymi ir jaučiasi stipriausias. Svarbu, kad kuriamas įvaizdis nenutoltų nuo tikro asmenybės identiteto, nereikia vaizduoti ko nėra. Taip pat reikia žinoti, kokiems ir kieno lūkesčiams bus atstovaujama, kurie lūkesčiai yra svarbiausi, kiek jų galima pateisinti. *Išstudijavus lūkesčius, ideologiją, auditoriją galima susidaryti strategiją, kuria vadovaujantis ir reikėtų tikėtis rinkėjų balsų.*

Labai svarbu žinoti, kad niekada nebūna dviejų vienodų rinkimų. Kiekviena politinė strategija turi būti savita.

Ar moteris politinė lyderė turi pasižymėti kitokiomis savybėmis nei vyras?

Žinoma, moteriai reikia būti tris kartus gablesnei už vyrą, kad pasiektų tuos pačius rezultatus. Moterys yra pareigingesnės, giliau, atsakingiau, kruopščiau žiūri į reikalus, bet moteriai yra sunkiau dėl pridamos išankstinės lyties etiketės.

Manau, mūsų visuomenėje iki šiol nepasiteisino moterų įvaizdis, kurios pasirinko bendravimą pabrėžiant vyriškus atributus. *Kovinga, reksminga, radikalaus tono komunikacija moterims nėra tikslinga.* Esu įsitikinusi, kad moterims tai neprideda populiarumo.

Žinoma, emocijos labiausiai veikia rinkėjų apsisprendimą. *Jei kažkokia emocija žadina moteris kovingumą, agresyvumą – ji nėra tikslinga.* Iš šiltos, jaukios, malonios moters galima nereikalauti ypatingo proto aštrumo, jai galima atleisti plepumą, bet tai, kad ji yra moteris, motina, tai jau yra sėkmės pagrindas.

Moterims politikėms privalumo suteikia, kad jos turi daugiau tolerancijos, mažiau akivaizdžiai kovoja už valdžią, geba pabūti antru asmeniu, geba laimėti be kovos, geba nesikarščiuoti, o ramiau išsiaiškinti, jos mažiau karingos, mažiau ambicingos, lankstesnės, labiau dėmesingos žmogui nei vyrai. Be to, moterys į politiką žiūri mažiau apibendrintai ar globaliai, o labiau asmeniškai.

Dalyvavau V. Blinkevičiūtės rinkimų kompanijos organizavime. Ji į rinkimus atėjo ne su aukštais reitingais, juos užsidirbo būtent pabrėžiant moteriškumą. Per trumpą rinkimų kampaniją buvo pasiekti geri rezultatai – pasitikėjimas ja jaučiamas iki šiol.

Vyras į vyrą žiūri pirmiausia kaip į konkurentą. Tuo tarpu V. Blinkevičiūtė *sugeba būti lydere nedemonstruodama lyderystės. Tai ir yra moteriškos politinės lyderystės pagrindas.*

Ar politinio lyderio apibrėžimas neprieštarauja su „moteriškumu“ siejamomis savybėmis?

O kas pasakė, kad politikui reikia būti agresyviai? Šias madas įvedė vyrai. Bet politikoje atspindi ne tik žmogiški poreikiai. Jei dvi asmenybės maloniai bendrauja, išlošia valstybę. Viską lemia asmenybės ir jų charakteriai. Moterys, kurios turi gerus komunikacinius įgūdžius, skleidžia jaukumą, gali nugalėti tokias problemas, kurių niekaip nenugalės du ambicingi vyrai politikai. Moteris gali daug, bet ji turi naudotis jai duotomis savybėmis.

Ar moteriai politikai tikslinga akcentuoti moteriškas savybes rinkimų metu?

Iki šiol nebuvo taip daroma. Iki šiol nėra daug moterų kurios sutiktų su tuo. V. Blinkevičiūtė vienintelė. Visos kitos moterys pereina į karingą pusę. Būna griežtai už ar prieš kažką, naudoja grėsmingas intonacijas.

Agresyvios komunikacijos moteriai yra neleistinos, nes tai nėra priimtina mūsų visuomenei. Kuo moteris agresyviau reikšis, tuo bus blogiau. Vyrai ją priims kaip lygiavertę konkurentę. Tada nebežiūrima į moteriškus ginklus, kuriuos moterys turi ir gali gerai įvaldyti. Tampama lygiais konkurentais. O moterys turi išnaudoti savo privalumus. Tikiu, kad gali būti oponentų šiai nuomonei, bet mano mintys yra būtent tokios. Tokios taktikos sėkmingumą įrodė V. Blinkevičiūtei suformuota komunikacinė strategija.

Lyderiai vyrai ir moterys turėtų naudoti kitokią politinę komunikaciją. Iš vyrų norima kovos, agresijos, ryžto. Atitinkamus šūkius, veiksmus demonstruojantys vyrai politikai rinkėjams patinka. Mes norime karžygių. Verta atkreipti dėmesį, kad rinkimuose visada veikia pasakų motyvai. Jais reikia ir vadovautis. Pasakose veikia karžygiai, herojai, norime, kad vieni nugalėtų kitus, kad laimėtų gėris. Bet kiek yra pasakų apie mergaites karžyges? Nedaug. Neaišku ar ji moka jodinėti, šaudyti, kardu mojuoti. Tuo tarpu dėl vyrų tokių klausimų net nekyla. Pasakas reikia išversti į šiuolaikinę kalbą, tada daug dalykų paaiškėtų.

Filosofai teigia, kad rinkėjai turi rinkti profesionalaus politiko savybėmis pasižyminčius žmones, o ne vertindami lytį, amžių, grožį. Čia moteriškumo lyg ir nelieka.

Į filosofų teiginius, kad žmonės turėtų rinkti ne asmenybes (vyrus ar moteris), o profesionalius politikus galiu atsakyti, kad tai intelektualų kalbos nesusipažinus su rinkimų technologijomis.

Seniai žinoma, kad žmonės balsuoja ne už partiją, ne už ideologines idėjas, o už asmenybę. Pats žodis politikas yra nesuprantamas rinkėjams. *Balsuojama už žmogų, kuriam jo komanda turi padėti suteikti žmogišką pavidalą, žmogiškas savybes, kurios patrauktų rinkėją.*

Ar sutinkate, kad egzistuoja vyriškos ir moteriškos veiklos sritys?

Nenorėčiau darbų skirstyti į moteriškus ir vyriškus, bet taip yra mūsų visuomenėje. Socialinės rūpybos, kultūros sritys stereotipiškai siejamos su moterimi. Tačiau manau, kad ir, pavyzdžiui, Krašto apsaugos ministerijai gali labai sėkmingai vadovauti moteris.

Išmintingas vadovavimas, politinės komunikacijos realizavimas tikrai neturėtų būti skirstomas į vyriškas ir moteriškas sritis. Profesinės savybės nuo lyties nepriklauso.

Kuo buvo ypatinga K. Prunskienės prezidentinė rinkimų kampanija? Koks įvaizdis kurtas? Kokiais pranešimais stengtasi patraukti rinkėjus?

Antrajame prezidento rinkimų ture dirbau su K. Prunskiene. Pagrindiniais komunikaciniais pranešimais buvo akcentuojama, kad ji yra pirmoji premjerė, galbūt, bus ir pirmoji prezidentė. Bandėme priminti „Gintarinės ledi“ emociją ir formuoti atitinkamą įvaizdį. Tai buvo kitokia nei mano minėta V. Blinkevičiūtės komunikacija.

K. Prunskienė antrame prezidento rinkimų ture klausė mūsų patarimų. *Jos pasirinktoje komunikacinėje strategijoje buvo pabrėžiamas profesionalumas, politinė patirtis.*

Taip pat akcentavome, kad ji moteris, mama, močiutė. Moteriškumas pabrėžtas it vilties simbolis, kad blogybės, su kuriomis gyvename daug metų, gali baigtis į valdžią atėjus moteriai. Vaizdinėje medžiagoje taip pat buvo *akcentuota, kad ji moteris, kad ji geriau supras, atjaus, jautriau reaguos į problemas, kitaip, švelniau spręs valstybės reikalus nei kad vyrai politikai.* Taigi, šalia profesinių savybių buvo akcentuota ir moteriškumas.

Moterišką publiką patraukėme susitikimų su žmonėmis metu, kuriuose buvo skirta daug dėmesio kiekvienam. Įdomu, kad K. Prunskienė - reta politikė, kurią taip palaiko moterys. Paprastai moterys nėra labai solidarios. Tai matyt lėmė profesorės *amžius, kuris sutalpino įvairią patirtį – politinę, žmogišką, profesinę.* Moterys lengviau balsavo už ją, nes neižvelgė konkurencijos.

Dabar K. Prunskienės įvaizdis – kaip profesionalios politikės. Ji tolsta nuo moteriškumo, kurį anksčiau labiau demonstruodavo. Procesas vyksta natūraliai – atitinkamos pareigos, nuolatinis bendravimas su vyrais tai stipriai įtakoja. Joje kur kas daugiau profesionalumo nei moteriškumo. Manau, *K. Prunskienė gali netekti tų privalumų, kuriuos jai suteikia moteriškos vertybės.* Ji niveliuojasi ir apibendrintai tampa tiesiog politike. Nei vyras, nei moteris, tiesiog politikė.

Prezidento rinkimų metu ji turėjo didelę rinkėjų paramą, bet tai buvo nušalinto prezidento R. Pakso ištikimi rinkėjai. Ji vienintelė parėmė R. Paksą, tad daug rinkėjų būtent todėl balsavo už ją. Jei R. Paksas būtų „pasiėmęs“ savo rinkėjus, sunku prognozuoti, kokie rezultatai būtų.

Manau, K. Prunskienė pasielgė išmintingai pareikšdama paramą R. Paksui. Ji turėjo daug naudos iš to. Gebėjimas susijungti su kitomis politinėmis jėgomis, protingi politiniai sprendimai ir lemia rinkėjų simpatijas.

Lietuvoje buvo įkurta Moterų partija, kuri gyvavo tik trumpą laiką ir neryškiai. Kodėl?

Moterų partija iširo, nes, galbūt pritrūko moteriško solidarumo. Kaip ir vyrų partijose prasidėjo skilimai, konkurencija, nesutarimai. Tiesą sakant, labai feministiška būti tik moterų partija. Atsirado vyrų, jie nekaip jautėsi Moterų partijoje. Požiūris, mūsų visuomenės konservatyvumas negalėjo duoti gerų rezultatų. Stebiuosi, kaip galima pagal lytį kurti partiją? Tokiu būdu moterys tiesiogiai pripažįsta, kad joms reikia už kažką kautis, kad jos yra mažuma. Tai per daug akivaizdu ir neveda į pripažinimą.

Ar moterų politikų artimiausiu metu bus daugiau?

Manau, moterų politikų daugės. Linkėčiau to. Bet nenorėčiau, kad jos „suvyriškėtų“ atėję į politiką. Turi būti suderintos moterų galimybės ir joms priskiriami lūkesčiai, požiūriai. Kol kas mūsų visuomenėje to nėra.

7.2. Moterų studijų centro viena įkūrėjų, dėstytoja

Dr. Giedrė Purvaneckienė: „Moteriškomis savybėmis pasižyminti politikė turi daugiau šansų laimėti rinkimus“

Kodėl moterys nenoriai dalyvauja politikoje?

Tradicijos įskiepijo, kad moterims nedera veltis į politiką. Nedaug moterų domisi politika ir mano, kad nedaug ką jos galėtų pakeisti šioje srityje. Nemano, kad galėtų realizuoti save.

Be to, moterys išauklėtos būti šešėlyje. Jos laukia, kad kas nors pakviestų, paskatintų, pasiūlytų postus. Tam stipriai priešinasi vyrai. Jie mano, kad priklausymas vyriškai lyčiai yra tam tikras privalumas, ypatingai kai nėra kitų privalumų - nei išsilavinimo, nei gabumų. Reta moteris pasakytų, kad galėtų būti prezidentė. Tuo tarpu jokių išskirtinių savybių neturintis vyras su teiginiu sutiks.

Ko trūksta, kad moterys parodytų iniciatyvą?

Turi pasikeisti visuomenė. Amerikoje atlikti tyrimai rodo, jog gera prielaida moterims būti valdžioje yra katalikiška šalis. Ten išrenkama daugiau moterų. Katalikiškose šalyse, neva, moterimis labiau pasitikima kaip motinomis. Tačiau negalvoju, kad tai tinka Europai.

Moterims sunkiau prasimušti, nes jos turi būti keletą kartų geresnės už vyrus. Pavyzdžiui, D. Grybauskaitė – profesionali politikė, drąsiai priimanti sprendimas, turinti atsakomybės jausmą, orientuota, atsiduodanti karjerai moteris. Tačiau vyrai gerai negalvoja apie tokias moteris.

Kokios moterys gali siekti politikės karjeros?

Retas atvejis, kad moteris padarytų karjerą, net jei ji išsiskiria gebėjimais, kuriais vyrus aplenkia kelis kartus.

Politikoje reikalingas gudrumas, sugebėjimas laviruoti. Pagal feministines teorijas moteris nori matyti vyrą lygiaverčiu partneriu. O gudri moteris turi sugebėti pasinaudoti situacija. Tokios moterys gali iškilti ir išsilaikyti valdžioje.

Kodėl moterys sunkiai pritraukia rinkėjų dėmesį?

Vyrai nelinkę už moteris balsuoti, moterys taip pat ne. Nebent matytų, kad tai jų interesų gynėjos. Bet ir tie interesai skiriasi. *Galima žaisti religingumo, dorybės, meilės, patriotiškumo deklaravimu. Tai patinka daliai vyresnio amžiaus rinkėjų. Šiuolaikinėmis idėjomis vargu ar moteris atkreips rinkėjų dėmesį.* Perspektyvos nėra džiuginančios, tačiau moterų judėjimas didėja.

Kodėl vyrai nepripažįsta moters kaip lygiavertės partnerės politikoje?

Visose gyvenimo sferose taip yra. Tai lemia tradicijos ir tai, kad vyrams tokia padėtis yra patogi. Jie priešinasi pokyčiams. Daugelį vyrų veikia stereotipai, kad moters vieta virtuvėje. Vyrų neišsivaizduoja, kad moteris gali užimti aukštus postus.

Kokiomis savybėmis turi pasižymėti politinis lyderis?

Jis turi turėti charizmą. Moterims jos trūksta. K. Prunskienė lyg ją ir turėjo Atgimimo metu, kol vyrai jos nesudorojo. K. Prunskienė tuomet sugebėjo apvažiuoti didžiųjų valstybių lyderius, ko nepavyko vyrams politikams, o profesorė buvo priimta kaip moteris. Nebuvo įmanoma to neįvertinti. Baltijos šalių pripažinimo ledus pralaužė K. Prunskienė. Tačiau kas tą dabar prisimena? Skandalai dėl sąsajų su KGB sunaikino šios politikės charizmos likučius.

Tačiau *K. Prunskienė ir yra vienintelė charizmatiška moteris politikė Lietuvoje. Apskritai, politikoje charizmatiškumas retai siejamas su moterimi. Dabar yra charizmos badas tiek tarp vyrų, tiek ir tarp moterų.*

Be to, prieš naujai išskylančius lyderius kovoja ir aplinka. Bijoma konkurencijos, tad neskatinamas jų atsiradimas.

Kokių savybių trūksta moterims? Lyderių kol kas nėra daug.

Trūksta pasirodymo viešumoje drąsos. Jos labiau kritikuojamos – dėl išvaizdos, elgesio, šeimos. Argi moteriai skiriamas pagyrimas, kad ji protinga? Protingas yra vyras. Moteriai priskiriami žodžiai – pasišventusi, pasiaukojusi, gera.

Moteris dažniau yra pralošiančioje situacijoje – arba ji per drąši, arba per kukli, arba lenda ne į savo reikalus, arba per tyliai kalba.

Ar moteris politikė turi būti graži?

Per didelio grožio nereikia, atstumianti irgi neturi būti. Jei moteris jauna, graži, žavi, gudri ji gali patekti į partiją ir daryti karjerą partijoje. Tačiau vėliau bus sunku išsilaikyti. Tokia praktika naudojama užsienio šalyse. Į rinkimų sąrašus įtraukiami žavūs televizijos laidų vedėjai, aktoriai. Rinkėjai juos pažiūrėję iš ekrano ir vien todėl renka. Patrauklus veidas vilioja rinkėjus.

Kokį įvaizdį turėtų kurti moteris, siekianti laimėti rinkimus į aukščiausius valdžios postus?

Pranešimai turėtų sutapti su partijos ideologija. Šiuo metu išlošiančioje pozicijoje yra konservatorės. Jos gali skelbti konservatoriškas tradicines idėjas, kurios priimtinos visuomenei. Kas kita, kai partijos susieja savo ideologiją su tam tikra politine pakraipa, bet jų veiksmai skiriasi nuo deklaracijų, kažin ar patrauks rinkėjus.

Kalbėti apie moterų padėtį dar ilgai nebus populiariu ir tai nepritrauks rinkėjų. Moteris retai dėmesį gali atkreipti protingais pranešimais. Aišku, dėmesį galima patraukti ir populistiniais šaukiniais. Tačiau ar ilgai bus populiarūs asmenybės, jei nebus įgyvendinti pažadai?

Galbūt, moterims neverta brautis į politiką?

Jos nenori brautis, jos nori būti pakviestos. Jei tarp vyrų yra didelis solidarumas, tarp moterų jo nėra. Galbūt tai posovietinis palikimas.

Kaip apibūdintumėte K. Prunskienės įvaizdį rinkimų metu?

K. Prunskienei pakenkė istorija. Daliai rinkėjų jos saitai su KGB niekada neeis už ją balsuoti ir jokia charizma nepadės. Charakteris nėra lengvas. Šalininkus ji lengvai paverčia priešininkais. Galbūt, ji per arti prisileidžia žmones. K. Prunskienė labai demokratiška. Priartėję žmonės pamato savybes, kurių charizmatiški žmonės neturi turėti. Visi turi silpnybių, tačiau lyderis negali jų demonstruoti. Juk charizmos dalis yra tam tikras paslaptinumas, kuris intriguoja ir patraukia.

K. Prunskienei pakankamai patyrusi politikė. Ji matoma ir kaip profesionalė, „tvirta ranka“, kartu ir moteriškumą pabrėžia. Pavyzdžiui, būnant ministre pirmininke ji ištekėjo, kad būtų deramai vertinama visuomenės - kaip tradicinės šeimos moteris. Pabrėžia, kad turi tris vaikus. Prižiūri ir išvaizdą.

V. Blinkevičiūtė – moteriškomis savybėmis pasižyminti moteris, D. Grybauskaitė – lyderio savybes pozicionuoja. Kuris variantas priimtinesnis Lietuvos rinkėjams?

Kuriant tokį įvaizdį kaip V. Blinkevičiūtės, Lietuvoje paprasčiau pritraukti rinkėjų dėmesį. Ji yra gudri, derina profesionalumą su tam tikru įvaizdžiu, yra įvaldžiusi ir demagogiją, moka „žaisti“. V. Blinkevičiūtė sugeba priskirti gerų darbų nuopelnus sau, kuriuos nebūtinai pati padarė. Tuo tarpu profesionalas niekada nedeklaruotų populistinių teiginių. D. Grybauskaitė nekuria dirbtinio įvaizdžio. Jos profesionalumas yra aukščiau įvaizdžio.

Egzistuoja požiūris, kad tikroji moteriška lyderystė – tai sugebėjimas nedemonstruoti lyderystės ir pasiekti tikslą.

Pavyzdžiui, R. Pakso kompaniją organizavo ryšių su visuomene ekspertė D. Kutraitė. Ji iškelė jį. Tačiau ar tai šios moters tikslas – stovėti užnugaryje? Kyla klausimas, kodėl ne jinai lyderė? Ji turi visas reikalingas savybes, daug patirties.

Ar moterų valdžioje daugės? Tyrimų duomenimis, moterų valdžioje turi būti bent 30 proc., kad jos turėtų realią galią. Lietuvoje šis skaičius dabar vos viršija 20 proc.

Kol kas moterų valdžioje nedaugės. Spėju, kad po kitų rinkimų jų bus dar mažiau. Jos turėtų būti vieningesnės, nes dabar nėra bendrų interesų.

Politika keistūsi, jei būtų daugiau moterų. Pasauliniai tyrimai rodo, kad kuo daugiau moterų valdžioje, tuo mažesnis nusikalstamumas, gamtos užterštumas, skiriama daugiau dėmesio ekologijai, švietimui, socialinei apsaugai, moterų teisėms. Be to, didėja gimstamumas, didesnė tolerancija netradicinėms orientacijoms, žmonės ilgiau gyvena, ypač vyrai. Išvada – kuo daugiau moterų valdžioje, tuo geriau visuomenei.

Vadovavau tyrimui „Moterys Lietuvos visuomenėje“. 1994 m. lūkesčiai iš moterų politikų buvo didesni nei 2000 m. To priežastys galėtų būti tos, kad 1996 m. buvo išrinkta daugiau moterų nei 1992 m. Žmonės nepamatė pagerėjimo ir nusprendė, kad neverta rinkti moteris. Žmonės nežino, kad moterų valdžioje turi būti daugiau kaip 30 proc., kad jos galėtų kažką reikšmingo padaryti.

Ar moterys gali save geriau realizuoti tam tikrose srityse?

Nemanau. Pagal dabartinę situaciją Lietuvoje, moterų profesionalių yra daugiau moteriškose srityse. Taigi, tarp jų yra didesnis pasirinkimas. Tačiau moterys neturėtų tik ties tuo susitelkti.

Vakaruose švietimo, socialinėje srityje, sveikatos apsaugos darbuotojų postuose sunku išsilaikyti, nes tai sritys, kuriomis visuomenė dažnai būna nepatenkinta. Gynybos, Krašto apsaugos ministrų postuose lengviau išsiskirti. Pavyzdžiui, Suomijos Gynybos ministrė įgijo didelį populiarumą sutvarkydama Suomijos kariuomenės tualetus. Vėliau ir į prezidento postą ši moteris kandidatavo.

Moterų partijos kūrimas tikslingas mūsų visuomenėje?

Pasaulinė patirtis rodo, kad Moterų partijos susikuria neilgam. Paprastai, ji kuriama atsiradus atšiaurioms sąlygoms ir siekiant pagašdinti vyrus. Juk kitose partijose moterų paprastai padaugėja tik joms besikuriant, kad būtų daugiau narių, tačiau vėliau į svarbiausius postus deleguojami vyrai.

Šiaurės šalių politinėse partijose egzistuoja lyčių kvotos. *Lietuvoje tuo tarpu veikia stereotipinis mąstymas, kad vyras valdžioje yra gerai, o moteris – blogai.* Lyties požiūriu laisva rinka neįmanoma, todėl lyties kvotos ir įvedamos. Pasiskirstymas valdžioje pagal lytis turėtų būti vienodas, todėl ir įvedamos kvotos.

Visuomenė vis dar veikiama tradicijų, prietarų, tad į valdžią ateina „išrinktieji“ vyrai, o juk žmonių talentai turėtų būti vienodai pasiskirstę. Dabar moterims nesuteikiama daug galimybių įrodyti, kad geras valdymas įmanomas ir moterims esant valdžioje.

7.3. Žurnalistas Rimvydas Valatka: „Lietuvos politikės akcentuodamos moteriškumą daro klaidą“

Kokiomis savybėmis turi pasižymėti politinis lyderis?

Politisinis lyderis - tai žmogus, paskui kurį eina minia. Tokių asmenybių nėra daug. Bendraujant su žmogumi suvokiama, kad jis stiprus: tai rodo žvilgsnis, elgsena, povyza.

Lyderis turi sugebėti primesti savo valią kitiems ir būti vedliu.

Lyderiui svarbus grožis. K. Prunskienė, V. Blinkėvičiūtė niekada nebus lyderės. Jos neatrodo patraukliai. Jei moteris nesusitvarko su savo išvaizda, kaip ji gali susitvarkyti su valstybės reikalais?

Apranga taip pat svarbi. Lyderio kostiumai, batai turi būti nepriekaištingi. Negalima bet kaip atrodant eiti kalbėti su minia.

Charakterio savybės? *Lyderis vienu metu turi būti ir jautrus, ir bjaurus.* Jei būsi geras žmogus – sentimentalus, jautrus, tave sutryps. Politikas turi sugebėti nusiėmęs gražią kaukę, nutaisyti „ledinį veidą“ ir sakyti, ką reikia. Tačiau jautrumas taip pat svarbus – reikia jautriai reaguoti į žmonių problemas. Moterų žurnaluose puikuoja politikai su šeimomis – taip irgi švelninamas jų įvaizdis.

Lyderis – tai priešingų savybių samplaika. Minusai su plusais eina kartu. Joks lyderis neįtikis 100 proc. rinkėjų. Reikia įtikti 50 procentų plus 1. Vieniems patiks neigiamos, kitiems – teigiamos savybės. Reikia ir tą, ir tą parodyti. Gali būti, kad jei politikas nubrauks ašarą, bus plusas, tačiau jei jis verks kas savaitę – tik minusas.

Politikoje reikia gerų komunikacinių įgūdžių. Vienas iš principų yra sutikti su bet kuriuo klausimus užduodančio asmens teiginiu. Reikia sakyti, taip jūs teisingas, bet... ir paaiškinti, tai, kas norima pasakyti. Bus pasiekta reikiama auditorija ir pasakyta, kas reikia. Retas kuris politikas moka šitaip komunikuoti. Tai reikalauja daug energijos ir ryžto. Jei nesugebama kalbėti kiekvieno žmogaus kalba, bus sunku pasiekti auditoriją. Amerikoje mokoma, kad žmogus sugebėtų kalbėti ir 300, ir 3000 žodžių plotmėje. Kiekvienai auditorijai reikia kalbėti jų kalba. *Lyderis turi būti ir geras organizatorius – administratorius.* Jis turi gebėti rasti sprendimus kitų žmonių pagalba. Komandą sugebėti rinkti stebėdamas aplinką. Turi suformuoti aplinkui save grupę būsimų lyderių, kurie norėdami iškilti dirbtų jam.

Lietuvoje dar nėra tokių lyderių, kurie suburtų tokio paties stiprumo žmones, kaip pats lyderis, kad jam atsistatydinus iškarto ateitų kitas. Mūsų lyderių silpnumą išduoda tai, kad šalia jų yra vidutinybės. Jei esi lyderis turi pasitikėti savo jėgomis, o ne apsistatyti menkystomis, bijant, kad jie gali pasirodyti stipresni už tave patį. Lietuvoje politinio lyderio sąvoka iškraipoma. *Politiniai lyderiai jausdami savo*

silpnumą, bando sustiprinti lyderystę pažadais ką nors duoti arba net ir davimu. Pavyzdžiui, dažnas politikas be sumuštinių ir kavos jau nebeprisikviečia rinkėjų. Išvada - jis nėra lyderis.

Kodėl Lietuvoje nėra „ryškių“ politinių lyderių?

Problema slypi tame, kad dar 1263 m. žemaičiai nužudė Mindaugą ir jo sūnus. 124 m. likome plėšikais. Įpratome gyventi nelaisvės sąlygomis, o lyderiai tokiomis sąlygomis neišgyvena. Lyderiui reikia laisvės, kad galėtų įgyvendinti savo tikslus.

Mūsų visuomenė - vidutinybių. Čia nepakenčiamas originalus mąstymas. Turi elgtis taip kaip visi, negali išsiskirti. Lietuvos visuomenė nepriima tikrų asmenybių, tik vidutinybes, kurios nekelia pavojaus. *Kai nevertinamos asmenybės, jos ir neiškeliamos, nes nėra priimtinos.* Išskyrus 1990 m. Tada tauta bijojo, nežinojo, kas bus. Išrinko pačius geriausius politikus - jų amžiaus vidurkis buvo 42 m., mokslo cenzas – tarp universiteto baigimo ir daktaro laipsnio. O kitas Seimas – jau 63 m. ir žemiau universitetinio išsilavinimo. Baimė praėjo ir vėl išrinktos vidutinybės.

Dabar turime sergančią visuomenę, kuri gali iškelti tik sergančius lyderius. Visuomenė turi pragyventi dar 24 m., tada užaugs laisvės karta, kuri vertins tikrus dalykus.

Kokius komunikacinius pranešimus turėtų naudoti politikas, kad patrauktų rinkėjų dėmesį?

Svarbu, ar politikas priklauso populistinei partijai, ar deklaruoja tradicines vertybes. *Jei priklauso populistinei – turi daugiau šansų laimėti rinkimus, nes žmonės nemėgsta tiesos, mėgsta pažadus.* Didžioji dalis žmonių gyvena iliuzijomis. Anksčiau buvo tikėjimas Dievu. Dabar jį pakeitė tikėjimas iliuzijomis.

Be to, nesąžiningiems, nedoriems lietuvių tauta yra daug atlaidesnė nei sąžiningiems ir doriems.

Ar moteris, siekdama tapti politine lydere turėtų naudoti kitokią komunikaciją nei vyrai?

Lietuvos politikės akcentuodamos moteriškumą arba feminizmą daro klaidą. Tai atstumia rinkėjus. Jei moteris gražiai rengiasi, atrodo patraukliai, tai atstumia dalį moterų, kurios negali to sau leisti. Tuo tarpu už feministines idėjas vyrai nebalsuos, nes moteris nėra lygi vyrui (pvz., vyrai vaikų juk negimdo). *Savęs afišavimas per moteriškumą konservatyvioje mūsų visuomenėje yra klaidinga taktika.* Moteris turėtų elgtis panašiai kaip ir vyras politikas. Išvardyti kriterijai galioja ir moteriai.

Kodėl moterų politikoje yra mažuma?

Mūsų visuomenė yra maskulinistinė. *Vyrams daugiau galimybių suteikiama.* Tokia situacija nulemia ir kandidatūrų pasiskirstymą. Tačiau moterų kandidačių neabejotinai daugės – ateina laisvesnė

karta. Žmonės neskuba anksti tuoktis, moteris ištekėdavo, gimdydavo vaikus. Dabar situacija keičiasi: jei pasirodys kvailas vyras ir protinga moteris – bus balsuojama už moterį, nepaisant lyties.

Skandinavijoje yra proporcinė rinkimų sistema. Po keliolikos metų ji ateis ir į Lietuvą. Lietuva krikščioniška šalis ir turi patirti tai, ką patyrė kitos krikščioniškos šalys. Tik vėliau. Manau, tokie proporciniai rinkimai yra pasityčiojimas iš moterų. Jei tave išima iš konkurencinės aplinkos, ko esi vertas? Į parlamentą renkamas tautos atstovas, kuris turi vykdyti rinkėjų valią. Svarbu, kad tas žmogus būtų protingas, o ne jo lytis.

Kaip vertinate vienos ryškiausių Lietuvos politikų K. Prunskienės prezidentinę rinkimų kampaniją 2004 m.?

Rinkimuose balsavę už K. Prunskienę, iš tiesų balsavo už R. Paksą. Rinkimuose be R. Pakso paramos ji buvo surinkusi 6 proc. rinkėjų balsų, Taigi, ji ir yra tų kelių procentų lygmens politikė. K. Prunskienė praktiškai neturėjo šansų laimėti rinkimų, nes netgi tie kurie palaikė R. Paksą ir nepalaikė V. Adamkaus sakė, kad negali balsuoti už tokį kandidatą. Dalis visai ir nebalsavo.

Trūko K. Prunskienės kaip lyderės savybių. Žmonės nematė joje lyderio. Nematė net tie, kurie buvo jos dvyniai pagal ideologiją. Tad jei nesugebi iš tave palaikančiųjų paimti balso, kaip galima kalbėti apie kitos auditorijos pritraukimą? Kad ir ką ji būtų dariusi, daugiau balsų surinkti negalėjo. Galią suteikė tik R. Pakso balsai. *Tai buvo maksimumas, kurio K. Prunskienė nebuvo verta.* Vienas lyderis – R. Paksas - iškrito ir ragino už ją balsuoti. Tačiau ir tai nepadėjo. Kad ir ką su tokia medžiaga darysi, nebus gero rezultato. Juk ir ne iš kiekvieno krepšininko nulipdysi čempioną, kad ir kaip sunkiai dirbsi.

Ar pralaimėjimui rinkimuose turėjo įtakos kandidatės lytis?

Nemanau, kad pralaimėjimui prezidento rinkimuose įtakos turėjo tai, kad ji moteris. Galbūt dalis „paksistų“ ir nebalsavo už moterį. Tuo tarpu, prezidentas V. Adamkus yra ryškus lyderis. Nepaisant jo amžiaus. Jei V. Adamkus būtų jaunesnis 10 m., K. Prunskienė būtų gavusi dar 10 proc. mažiau balsų.

Kokios buvo pagrindinės K.Prunskienės klaidos rinkimų metu?

Nemanau, kad svarbu nagrinėti politikės klaidas. Kad ir ką ji būtų dariusi, rezultatas nebūtų geresnis. *K. Prunskienė turėjo elgtis ne pagal politikos taisykles, nes elektoratas buvo R. Pakso. Ji turėjo daryti nesąmones, jas ir darė.* Politologų nuomone tai yra negerai, politinių technologijų požiūriu – labai gerai, nes kalbėta rinkėjams jų kalba.

Lietuvoje buvo susikūrusi Moterų partija. Kodėl ji gyvavo tik laikinai?

Moterų partija niekada neperžengė 5 proc. reitingų pagal populiarumą. Lyties ar pomėgių partijos neturėtų būti. Krikščioniškos demokratijos, konservatizmo, liberalizmo, socialdemokratijos pakraipų pakanka kiekvienam žmogui pasirinkti, ko jis nori. Moterų partija yra afišavimas, kad būtų balsuojama už tą pačią lytį. Negalima vienos lyties iškelti prieš kitą.

Žinoma, kad moterims savo tikslų pasiekti yra sunkiau. Ypač nesubrendusioje visuomenėje. Tačiau tokioje visuomenėje dar kvailiau yra kurti silpnosios lyties partijai. Ji pasmerkta žlugti.

Kokią strategiją reikia pasirinkti moteriai politikai siekiančiai laimėti rinkimus?

Vyrus reikia įveikti: gražia išvaizda, gera minčių raiška, savalaikė kritika, drąsa, kovingumu. Jei moteris bus apsileidusi, turinti viršsvorio, kažin ar profesionalios savybės padės. Politikas yra viešas asmuo ar turi atitinkamai patraukliai save pateikti.

Moteriai daug sunkiau pakliūti į sąrašą, būti išrinktai. Tačiau Lietuvoje paprasta tapti politiku. Neaišku iš kur kaip atsiranda politinės patirties neturintys asmenys. Per lengva patekti į Lietuvos politiką. Užsienio praktika kitokia – būsimas politikas pradeda nuo smulkių darbų.

7.4. Žurnalistė Rita Miliūtė: „Moterims nereikia išskirtinės privilegijos dalyvauti politikoje. Politikoje turi dalyvauti protingiausieji“

Kokiomis savybėmis turi pasižymėti politinis lyderis?

Politis lyderis turi būti charizmatiškas. Jis turi pasižymėti prigimtinėmis lyderio savybėmis, kurias ne kiekvienas eilinis žmogus turi. Tai gebėjimas tinkamai elgtis visuomenėje, galia įtikinti savo tikslais, mokėjimas patraukti žmones. Be to, reikia ambicijų būti lyderiu.

Ar moterų ir vyrų lyderių savybės skiriasi?

Skeptiškai vertinu lyčių išskyrimą. Moterims netrūksta gerų savybių, kad galėtų būti lyderėmis. Protingos asmenybės - tiek vyrai, tiek moteris gali tapti gerais lyderiais.

Kodėl moterų valdžioje yra mažuma?

Tradicijos lėmė, kad neturėjome didžių moterų politikų. Sovietmečiu natūrali lyderystė taip pat nebuvo skatinama.

Be to, moterys per mažai savimi pasitiki. Tačiau kelios politinėje sferoje esančios moterys įrodo, kad moterys geba būti geromis lyderėmis. Reikia norėti ir daug dirbti.

Nemanau, kad moterims reikia išskirtinės privilegijos dalyvauti politikoje. Politikoje turi dalyvauti protingiausieji.

Kokias moteris įvardintumėte politinėmis lyderėmis Lietuvoje?

V. Blinkevičiūtė, K. Prunskienė. Esu K. Prunskienės kaip politikės kritikė, bet nepaneigsi, kad ji turi lyderei reikiamas savybes.

Kokia moterų komunikacija yra tikslingesnė – akcentuojant lyderio savybes ar moteriškumą?

Komunikaciją derėtų parinkti priklausomai nuo žmogaus. Kas tinka K. Prunskienei, netiks V. Blinkevičiūtei.

K. Prunskienės vadinimas „Gintarinė ledi“ ne itin tinkamas, greičiau ji „geležinė ledi“, tačiau sąsajos su M. Tečer bei Pabaltijo kraštas padarė savo. V. Blinkevičiūtei netiktų nei „geležinės“, nei „gintarinės“ epitetai.

K. Prunskienei trūksta švelnumo, jautrumo. Bet tai galima paversti privalumais. Susidūrusi su sunkumais tokia moteris nesutriks ir nepradės ašaroti. Silpna ir gležna moteris būtent taip pasielgtų. Žinoma, ašaromis taip pat galima laimėti simpatijų.

Nuo viešųjų ryšių strategijos priklauso, koks įvaizdis bus kuriamas politikei. Jis neturėtų prasilenkti su realybe. Nors per rinkimus žmonės balsuoja emociškai. Balsuojama ne už argumentus, o pagal vertinimus – kažkas patinka, arba ne.

Stebėdama politikų elgesį, ar matote, kad jos demonstruoja lyderių savybes?

Moteris politikės galima suskaičiuoti ant dviejų rankų pirštų. Pavyzdžiui, buvusi kultūros ministrė Roma Žakaitienė. Galima pozicionuoti vyriškosios lyderės savybes, bet jų nėra. Tad reikia akcentuoti jautrumą, išmanymą.

D. Grybauskaitėi, K. Prunskienei tinka vyriškos lyderystės savybės.

Politikas turi būti profesionalas neakcentuojant lyties, o politikoje padaromos klaidos neturi būti sietinos su vyriškumu, ar moteriškumu. Tai neišmanymo, nepatyrimo klaidos.

Kuo išskirtina buvo K. Prunskienės prezidentinė rinkimų kampanija?

Kampanija buvo pakankamai agresyvi, pvz. klipai apie seną baldą. Tokio „kieto“ įvaizdžio politikei tai tinka. „Kietas“ įvaizdis – reiškia veikianti greitai, greitai priimanti sprendimus.

Agresyvi kampanija veikia rinkėjus. Nebūtina kimšti „juodųjų technologijų“. Galima eiti tiesiai arba pasišokčiojant ir pleištu į kitus. Manau, buvo pasirinktas pastarasis variantas.

Ar tikslingas buvo parinktas šūkis „Pirmoji Premjerė – Pirmoji Prezidentė“?

Tai, kad K. Prunskienė pirmoji tapo premjere, tik sustiprina jos „kietą“ įvaizdį. Ji buvo pirmoji moteris, užėmusi tokį politinį postą.

Dažnai moterims pasiekti tikslų tam tikrose situacijose sunkiau nei vyrams, tad šis pasiekimas yra didelis. Buvimas pirma siejasi su „kietumu“, aiškia lyderyste.

Manau, K. Prunskienei surinkti nemažai balsų padėjo prasta V. Adamkaus rinkimų kampanija, kurios paprasčiausiai nebuvo. Politikei privalumų suteikė praeities pasiekimai, R. Pakso palaikymas, taip pat silpni kiti kandidatai į prezidento postą.

Kokios klaidos buvo padarytos rinkimų kampanijos metu?

Pagrindinė klaida – nesugebėjimas bendrauti su žiniasklaida. Politiko darbas yra laukti nepatogių klausimų ir sugebėti į juos besišypsant atsakyti taip, kaip reikia. Žurnalistas turi likti „nukentėjusiojo“ pozicijoje, ne politikas.

Tuo tarpu, interviu metu K. Prunskienė nusisegė mikrofoną sulaukusi nepatogių klausimų. Per visą mano darbo laiką taip padarė tik R. Paksas ir G. Vagnorius.

Grubiausia klaida, kokią gali padaryti politikas prieš kamerą – parodyti, kad jis nesusitvardo. Klausimai neatsiranda šiaip sau, politikai turi tai žinoti ir nedemonstruoti neprofesionalumo prieš rinkėjus.

Rinkimų metu vyko kova tarp dviejų lyderių ar vyro ir moters?

Jei būtų ne dvi moterys rinkimuose, viena kandidatė būtų gavusi daugiau balsų. Skeptiškai vertinu išskyrimą pagal lytis, tačiau turiu pripažinti, kad Lietuvos visuomenė dar nepasiruošusi matyti moters prezidentės. Vyrams yra lengviau.

7.5. Seimo narė Marija Aušrinė Pavilionienė: „Moterims trūksta pasitikėjimo savimi ir noro aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime“

Kodėl moterų valdžioje yra mažuma?

Taip lėmė *patriarchalinės visuomenės dėsniai*. Moteriškoji giminė buvo diskriminuojama iki 20 a. pabaigos. Tik 20 a. paskutiniaisiais dešimtmečiais pradėta priiminėti lyčių lygių galimybių įstatymai, sukurtos mokslinės teorijos, keičiančios požiūrį į vyriškąją bei moteriškąją lytis. Vyrų ėmė suprasti, kad jie yra ne tik „stiprioji“, bet ir „silpnoji“ lytis.

Vyrų, kaip valstybės valdytojų, sąmonė kinta lėtai. Jie turi stiprų solidarumo jausmą. Tai ir yra atsakymai, kodėl moterų valdžioje yra mažiau.

Be to, moterys nėra pakankamai susipažinusios su lyčių ir feminizmo istorija, kad palaikytų moteris politikas. Tradiciškai mąstančios moterys balsuodamos dažnai renka politiką vyrą. Vyrų gauna daugiau balų vien todėl, kad jie yra vyrai. O vyrai yra solidarūs, nes palaikydami vienas kitą jie lengviau įveikia protingas moteris.

Visuomenė turi būti labiau išprususi, kad pakeistų tradicinius požiūrius į lytis.

Kokiomis savybėmis turi pasižymėti politinis lyderis?

Pirmiausia akcentuočiau žmogaus asmenybę. *Politisinis lyderis turi būti išsilavinęs, jautrus, moralus, tęsiantis pažadus, sakantis tiesą, drąsus, aktyvus*. Žmogus, turintis minėtas savybes visada iškilis gyvenime.

Politikas – tas žmogus, kuris mėgsta būti matomas, kaip aktorius. Juk politika - savotiškas teatras.

Politikas neturėtų būti veidmainis, vieną kalbėti prieš rinkimus, kita - po. *Jis turėtų padėti žmonėms spręsti jų problemas*. Šiandien dauguma politikų apsimetę kad padeda kitiems, kuria gerovę sau. Politika ir verslas turėtų būti atsieti.

Moterų lyderių nėra daug. Galbūt joms trūksta lyderiui būdingų savybių?

Moterims trūksta pasitikėjimo savimi, noro aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime, politinio išprusimo. Moterys pasiteisina pareiga šeimai, kad šeimai reikia skirti daug laiko, todėl ir neina į politiką.

Visų pirma, moterys turėtų sukurti save kaip asmenybes – pasitikinčias, tvirtas, žinančias, ko siekia, turinčias savo pasaulėžiūrą.

Sakoma, kad politika – vyriška sritis. Galbūt, moterims nederėtų dalyvauti joje?

Pasisakau prieš visus stereotipus, kurie riboja asmenybę. Žmogus privalo kurti naujas tradicijas - ir vyrai, ir moterys turi dalyvauti politikoje, kad pagerintų gyvenimą vienai ir kitai lyčiai, lytinėms mažumoms, šeimai. Tradicijos keičiasi kiekvienoje epochoje. Jos neturėtų stabdyti gyvenimo procesų. Moterys pačios turi rodyti iniciatyvą, būti aktyvios, kovoti už savo teises. Nėra nei vyriškų, nei moteriškų veiklos sričių. Profesinis išmanymas ne nuo lyties priklauso.

Ar moterys politikės savo įvaizdyje, bendraudamos su žmonėmis turėtų akcentuoti moteriškumą?

Manau, reikėtų akcentuoti žmogiškumą, susidomėjimą tautos problemomis, valstybės įvaizdžiu. Gamta vienos ar kitos lyties atstovams suteikė tas biologines savybes, kurių niekas nepajėgia užgožti. Tiek vyriškumas, tiek moteriškumas visada atsiskleidžia. Tačiau yra žmonių, kurie nuolat sąmoningai ryškina savo lytiškumą siekdami tam tikrų tikslų. Politikoje tai nėra labai veiksminga. Asmenybės grožis – jautrumas, humaniškumas, išmintingumas – yra vertesni dalykai, nei gamtos suteiktos fizinės savybės.

Kaip reikėtų elgtis moteriai norinčiai laimėti rinkimus – akcentuoti moteriškumą ar pabrėžti lyderiui deramas savybes?

Tai priklauso nuo visuomenės. Jei visuomenė išprususi, ji rinksis profesionalumu pasižyminčią moterį. Tačiau jei žiniasklaida propaguoja tik „moterišką“ moterį, tokia ir gali būti išrinkta.

Neįsivaizduoju politikos be išprususių politikų. Mūsų visuomenei ir politikams stinga išsilavinimo. Mūsų visuomenė nėra pilietinė, joje vis labiau ryškėja provincialumas. Ko galima tikėtis iš rinkėjų tokioje visuomenėje?

Ar moterims būdingos savybės, kurios paverčia jas pranašesnėmis už vyrus ir įgalina tapti lyderėmis?

Patriarchalinėje visuomenėje, dėka moterų diskriminacijos, moters mąstymas suformuotas taip, kad ji mąsto svarstydamą - „Kas nutiktų, jeigu...“. Vyriškoji lytis jai įskiepijo bailumą. Tačiau žmogus pats gali išlavinti savo galias. Reikia daug dirbti su savimi suvokiant, kad esi ribotas. *Dauguma moterų vengia atsiverti visuomenei, bijo eiti į politiką, nepasitiki savimi.* Šeima, vaikų auginimas stabdo jų kaip asmenybių vystymąsi.

Problema ta, kad Lietuvoje moterys neskatinamos dalyvauti politikoje. Tai joms nepažinta sritis. Reikia moteris skatinti tapti politikėmis, nes politikoje moterų labai galima daug nuveikti. Tačiau moteris

turi būti stipri kaip asmenybė, neleisti, kad iš jos tyčiotųsi. Moterys jautresnės, nes patriarchalinė visuomenė joms įskiepijo nepilnavertiškumo kompleksą. Patikėjusios savo jėgomis moterys eis į valdžią.

Jei moterų valdžioje būtų daugiau, ar keistųsi politika?

Kuo daugiau išsprusių moterų valdžioje – tuo būtų geresni rezultatai. *Politika taptų žmoniškesnė.* Moterys ir vyrai turėtų bendradarbiauti, kad būtų pasiekti geriausi rezultatai.

Ar tikėtina, kad moterų kaip politinių lyderių bus daugiau?

Gal 50 metų praeis, pasikeis kartos, ateis išsilavinusios, ne tokios prisitaikančios prie partijos vadų moterys. Reikia turėti valios, išminties ir drąsos. Jei moterims politikėms nebūdingos šios savybės, net ir šimtas moterų valdžioje mažai ką nuveiks.

Žmogus pats turi kurti savo įvaizdį, siekti idealo. Suvokdamas, kad iš prigimties yra netobulas, žmogus turi kurti save ir visuomenę, kurioje būtų gerai, jauku gyventi.

Kokie svarbiausi pranešimai, kokios mintys ir idėjos turėtų vyrauti moteriai politikei bendraujant su rinkėjais?

Moteris, visų pirma, turi būti Žmogus. Išsilavinęs žmogus. *Jei moteriai stinga veiklos instrumentų ir fizinis grožis gali būti naudojamas. Tačiau labiausiai vertinamas išlavintas protas, kitaip moteris neturės ką veikti Parlamente.*

Ko galima tikėtis iš rinkėjų, kurie dėl skurdo ieško maisto šiukšlynuose? Pradžioje politikai turėtų sukurti normalias gyvenimo sąlygas, o po to iš žmonių reikalauti aktyvumo rinkimuose.

Be to, Amerikoje, Prancūzijoje iš politiko reikalaujama gražiai ir taisyklingai reikšti mintis, išmintingai kalbėti. Egzistuoja tam tikri kriterijai norint dirbti tam tikros specialybės darbus, tačiau politikui tokių reikalavimų nėra. Lietuvoje politiku gali būti ir tas, kuris neturi aukštojo mokslo diplomo.

Lietuvoje buvo įkurta Moterų partija, kuri gyvavo tik trumpą laiką. Kodėl?

Skandinavijos, Amerikos patirtis rodo, kad Moterų partija - tikslingas žingsnis. Tokia partija kuriama tam, kad palaikytų moteris, skatintų jas balsuoti ir rinkti. Lietuvoje Moterų partija buvo sukurta vienai lyderei, kuri tiesiog pasinaudojo moterų pasitikėjimu ir jau suteiktais įgaliojimais tam, kad realizuotų savo tikslus.

7.6. Filosofė Nida Vasiliauskaitė: „Stereotipinės moteriškos savybės nedera su politine veikla“

Kodėl moterų politikų yra mažuma?

Tyrimų duomenimis, vos ne 80 proc. apklaustų Lietuvos moterų nenori užsiimti politika; dažniausiai todėl, kad mano, jog nesugebės. Pasak apklaustų, daugumos moterų supratimu, politikas turėtų būti ypatingas asmuo, kuris pasižymi pranašesnėmis nei vidutinio žmogaus savybėmis. Tuo tarpu moterys save laiko tik „paprastomis“ būtybėmis, mano, kad yra netinkamos politikai, kad tai nėra joms įdomi sritis.

Moterims priskiriami stereotipiški vaidmenys yra socializacijos problema. Moterims trūksta ambicijų, jos įsitikinę, kad geriausiai gali save realizuoti šeimoje, kad karjera yra antraeilis dalykas, kad joms nesiseks kylant karjeros laiptais ir pan. Pastebėjau, kad ši tendencija populiori ne tik tarp eilinių moterų, bet ir akademinėje sferoje.

Moterys save reprezentuoja kaip bailias asmenybes. Jos jaučia poreikį apsiginti, galima pastebėti jų kalboje vyraujant daugybę mandagių frazių: „Atleiskite“, „Gal būtų galima įsiterpti“, „Ar nesupyktumėte“ ir pan. Toks mandagumas yra perdėtas, primygtinis. Paklauskime vyrų – net nesugebėdami nieko apibrėžto pasakyti, net neturėdami kompetencijos ir akivaizdžiai prieštaraudami patys sau, retorikos požiūriu jie kalba aiškiai ir tvirtai: „Yra taip ir taip“, „Dabar aiškinsiu aš“, „Klauskite mane“ ir pan.

Kokiomis savybėmis turėtų pasižymėti politinis lyderis?

Politiniam lyderiui reikalingos savybės - tai profesionalumas, nesivadovavimas emocijomis ir polinkis dominuoti. Jam turėtų būti būdingas racionalumas priimant sprendimus, demonstravimas atitinkamų gebėjimų, ryžtingumas, valia.

Teko pastebėti, kad žiniasklaidoje moterys politikės reprezentuojamos per lytį. Jei moteris - politikė vertinama teigiamai, paprastai tai reiškia, kad į reiškinį reaguojama kaip į „moteriškumo“ ekspansiją politikoje. To priežastis – stereotipinis išankstinis įsivaizdavimas, kokia kiekviena moteris turi būti – švelni, nuolanki, nuolaidi...

Kaip spręsti šią problemą? Kaip išvengti stereotipinio vertinimo?

Moterys pačios turi save kitaip suprasti, kitaip pristatyti. Turi keistis visa visuomenė. Juk dabar tikima, kad *jei esi moteris, turi demonstruoti „moteriškas“ savybes. Jei esi politikė, iš tavęs tikimasi ne individualių profesionalių savybių, o savybių, siejamų su „moteriškumu“: paslankumo, kuklumo, neryžtingumo, nuolaidumo, rūpestingumo, maloningumo.*

Dar niekam *nepavyko įrodyti, kad taip vadinamas „moteriškas“ ir „vyriškas“ savybes lemia biologinė prigimtis*, kad moteris „iš prigimties“ linkusi į tai, kas tradiciškai laikoma „moteriškumu“.

Tai yra socialiniai kodai: kas įprasta laikyti „moteriškumu“ (ar „vyriškumu“) ir ko iš atitinkamų individų tikimasi.

Ar stereotipiškai moterims priskiriamos savybės dera su politine lyderyste?

Žinoma, kad *stereotipinės „moteriškos“ savybės nedera ir negali derėti su politine veikla, kadangi „būti moterimi“ istoriškai visada reiškė ne ką kitą, kaip „būti subjektu, netinkamu politinei veiklai“ ir gyventi tik privatų gyvenimą.*

Tai kas vadinama „moteriškumu“, reikalinga tik sėdint namuose ir nedalyvaujant viešojoje erdvėje. Todėl politikė, kuri įvairiais netiesioginiais signalais reguliariai patikina publiką, kad ji tebėra „moteris iš virtuvės“, reikėtų laikyti gyvu paradoksu. Deja, dažniausiai būtent taip ir būna. Net jei politikė privačiame gyvenime visai neprimena tradicinės „namų šeimininkės“, viešumoje ji stengiasi save pateikti būtent kaip pavyzdinę „namų šeimininkę“, kuri *dar randa laiko* užsiimti ir kitais reikalais, nes toks moters įvaizdis yra priimtinas visuomenei.

Pavyzdžiui, mane dažnai stebina politikų apranga. Jei dalyvauji viešojoje sferoje ir nori pasireikšti, kaip kompetentingas politikas, turi atitinkamai save pristatyti. Rožės atlapuose, ryškus makiažas ir aukštakulniai – tai signalai, kurie leidžia suprasti, kad moteris ne kaip profesionalė užima politikės vietą, o tiesiog nori parodyti save *kaip moterį*, atkreipti dėmesį į savo žavesį. Ministrės vizualiai nesiskiria nuo ministrų žmonių.

Vizualinė savęs reprezentacija (ne laisvalaikio) turėtų atitikti asmens profesiją, statusą ir situaciją.

Dabar rinkimų metu jei kandidatuoja moteris, akcentuojama, kad renkama būtent moteris, ne kažkokios partijos atstovė ar tiesiog politikė. *Pabrėžiama lytis, ne profesinės savybės, kurių reikia politinėje veikloje.* Net jei asmenybė turi ryškias lyderės savybes, jos dažnai nutylimos, o akcentuojamas žavesys, „moteriškas patrauklumas“.

Moteris pirmiausia bus priimama pagal lytį, tik vėliau, galbūt, įvertinama ir už profesines bei asmenines savybes. Per *lytį nematoma moters asmenybė.* Tuo tarpu vyras iškart suvokiamas kaip pirmiausia konkretus politikas.

Būtų pats laikas liautis politinėje veikloje vaidinti „moteris“ – „moteriškai“ save reprezentuoti (jei norisi) galima vakarėlių metu, laisvalaikiu.

Dirbanti rimtą darbą, moteris neturėtų savęs pristatyti kaip šou žvaigždės ar namų šeimininkės. Tiesiog šie vaidmenys yra nesuderinami.

Kaip vertinate K. Prunskienės įvaizdį?

K. Prunskienė savo komunikacijoje naudojo būtent „moters“, o ne „profesionalios politikės“ įvaizdį. Stengtasi akcentuoti „moteriškumą“ – „Moterų partija“, šūkis - „Pirmoji premjerė, pirmoji prezidentė“ ir pan. Nemanau, kad tai padėjo, kadangi „moteriškos“ savybės iš principo nesiderina su politine veikla. Juk stereotipiškai su „moteriškumu“ siejamos savybės – klusnumas, neryžtingumas, nuolaidumas, švelnumas – tikrai ne tai, ko tikimasi iš politinio lyderio ar bet kokios srities profesionalo.

Neatmetu galimybės, kad rinkimų metu buvo balsuota ne už skirtingas idėjas ir programas, o „už vyrą“ arba „už moterį“.

Ar tikslinga buvo kurti Moterų partiją?

Verta atkreipti dėmesį, kad K. Prunskienės įkurta Moterų partija pristatyta būtent kaip moterų, o juk kitos partijos neįvardijamos kaip vyrų. Partijos turėtų būti kuriamos politiniu pagrindu, o ne pagal lytį.

Keistai atrodo partijos ideologija, jei ją vienija (ar turėtų vienyti) tai, kad partiją sudaro moterys, o visi kiti skirtumai lyg ir nėra tokie svarbūs. Negi kažkas turėtų balsuoti arba ne vien todėl, kad partijos daugumą sudaro moterys? Ar kitose partijose moterų nėra?

Tai perša visuomenei mintį, kad visų moterų politinės pažiūros yra ar turėtų būti vienodos ir, galiausiai, kad vienintelis moters politinis interesas yra tiesiog „būti moterimi“, kad ir ką tai reikštų.

Ką reikėtų akcentuoti norinčiai laimėti rinkimus Lietuvoje moteriai?

Prisiminkime Europos Parlamente dirbančią Dalią Grybauskaitę. Jos įvaizdis kiek kitoks, nei tradiciškai priskiriamas moterims. Ji yra ryžtinga, atkakli, tvirta, aiškiai siekia tikslų. Ir tvirtumas jai nekenkia.

Deja, bet šiandien politikoje tikriausiai nėra nei vienos moters, kuri visai nedemonstruotų nederančių politikai savybių. Moterys savęs kol kas nesuvokia kaip lyderių ir profesionalių, o likusi visuomenės dalis – vyrai – būtent tokio („moteriško“) elgesio iš jų tikisi. Visuomenėje tebėra tvirtas įsitikinimas, kad moteris „iš prigimties“ yra labiau namų šeimininkė, nei visuomenės veikėja, labiau graži, nei protinga, labiau paklusni, nei dominuojanti ir t.t.

Rinkti „moterį“ – tas pats, kaip rinkti mėlynąjį, aukštaūgį, atlėpaausį, ar tiesiog „vyrą“, o ne konkrečios partijos narį. Lytis neturėtų užstoti visų kitų asmeninių savybių. Su stereotipais kovoti nėra lengva, bet jai ir toliau politikės demonstruos „moteriškumą“, moterų socialinis statusas nesikeis.

7.7. Žurnalistas Artūras Račas: „Rinkimuose laimi ne idėjos, o įvaizdis“

Kokiomis savybėmis turi pasižymėti politinis lyderis?

Politinis lyderis turi būti išsilavinęs, turėti strateginį mąstymą, sugebėti bendrauti. Svarbu ir išvaizda, oratorystės sugebėjimai. Taip pat reikia charizmos, kuri traukia rinkėjus ir verčia juos atleisti nuodėmes, kurios eiliniams politikams neatleidžiamos.

Kasdien stebite politinį gyvenimą. Ar Lietuvos moterys politikės demonstruoja lyderių savybes?

D. Grybauskaitė yra pasiekusi daugiau, nei bet kuris vyras politikas Lietuvoje.

O. Juknevičienė, pastūmėta Darbo partijos, manau, taip pat sėkmingai galėtų konkuruoti su bet kuriuo politiku vyru.

V. Blinkevičiūtė į prezidento rinkimus atėjo iš niekur ir be reikiamų politikui vidinių savybių, o surinko nemažai rinkėjų balsų.

K. Prunskienė pateko į antrą prezidento rinkimų turą, ir galbūt, būtų nugalėjusi, jei ne prikaišiota

R. Pakso parama bei sąsajos su Rusijos politika.

Tad potencijos yra, tačiau daug lemia tai, kad partijos nelinkę stumti moterų į aukščiausius postus.

Dėl kokių priežasčių moterų politikų nėra daug?

Pirmiausia, mūsų visuomenė - patriarchalinė. *Lyderiais pripažįstami vyrai, jie pozicionuojami kaip pagrindiniai veikėjai.*

Sovietmečiu moterims buvo mažiau galimybių daryti karjerą. Įprotis, kad moteris turi auginti vaikus, persikėlė ir į dabartinę Lietuvą.

Visuomenės sankloda neleidžia moteriai iškilti. Be to, moterys neigiamai žiūri į aktyviai politikoje dalyvaujančias koleges.

Vyrų sąmonėje įsigalėjęs mąstymas, kad moterys neturi užimti aukštų postų. O ir pačios moterys nėra apsisprendę - ar pripažinimo siekti moteriškumo pagalba ar lygiuotis su vyrais.

Pati savaimė moteris politikoje sunkiai gali iškilti, reikia partijos paramos, o partijos nenori to daryti. Yra išskirtinis vienas atvejis, kai K. Prunskienė susikūrė Moterų partiją sau.

Kodėl Moterų partija neišsilaikė? Lytiniu pagrindu kuriamos partijos neturi perspektyvos. Problema, kad daugelis moterų į tą partiją žiūrėjo, kaip į feminisčių partiją. Lietuvoje tai nėra teigiamai vertinama sąvoka. Į *feministes Lietuvoje žiūrima it į blogį*. Tai buvo K. Prunskienės sau įkurta partija.

Ką reiktų akcentuoti, kokį įvaizdį kurti moteriai, siekiančiai užimti aukštas pareigas politikoje?

Manau, reiktų *akcentuoti lyderio savybes*. Moteris niekada nebus lygi vyrui fiziniais sugebėjimais.

Tačiau Lietuvoje kartais perlenkiama lazda, kai moteriškumas bet kokiais būdais bandomas paslėpti. Pavyzdžiui, taip elgiasi B. Vėsaitė.

Norėtusi, kad skirtumas tarp vyrų ir moterų išliktų. *Supratimas, kad moteris savo intelektualiniais, komunikaciniais, planavimo gebėjimais gali pasižymėti taip pat kaip ir vyras nieko nestebina, tačiau nereikia išplauti ribų tarp vyrų ir moterų.*

Pozicija „moteris su kelnėmis“ nėra tikslinga.

Per didelio feminizmo skatinimas yra klaidingas, nes mūsų visuomenei tai per ankstyvas dalykas.

Gyvename katalikiškame pasaulyje, kur moters vaidmuo stereotipiškai įsivaizduojamas šeimoje.

Pažvelgę, kiek yra moterų vadovių, matome visuomenės nuomonę, kad moteriai dar ne laikas užimti atsakingus postus.

Politologai teigia, kad politikas rinkimų metu turi akcentuoti profesionalo savybes. PR specialistai teigia, kad svarbiausia - asmenybės pristatymas. Kokia yra Jūsų nuomonė?

Tai yra teorija ir praktika.

Man kaip žurnalistui norėtusi girdėti, o kas pasikeis gyvenime, jei politikas bus išrinktas. Deja, daugumai Lietuvos žmonių tai negalioja.

Visuomenė nepakankamai ekonomiškai, politiškai išsilavinusi. Tai žinodami įvaizdžio kūrėjai akcentuoja gražų kandidato veidą, gražią išvaizdą, bėgiojimą rytais ir bendravimą su vaikais.

Kad kažkas pasikeistų, reikia, kad subręstų visuomenė. Trūksta kritinės masės. Kol jos nebus, bus renkami gražūs, besišypsantys, bet nesiūlantys idėjų politikai.

Mūsų politika dar nėra brandi. Pavyzdžiui, rinkimus laimėjusi Vokietijos kanclerė A. Merkel akcentavo lyderės savybes, o ne moteriškas.

Lietuvoje rinkimuose laimi ne idėjos, o įvaizdis. Įvaizdžio kūrėjai suvokdami ko reikia rinkėjams, kuria įvaizdį akcentuodami žmogiškumą, ne politines idėjas.

Jei valdžioje būtų daugiau moterų, ar keistųsi politika?

V. Blinkevičiūtė buvo socialinės apsaugos ir darbo ministre, o politika šioje srityje yra baisi.

Taip teigiu remdamasis statistika, valdžios sektoriaus išlaidomis, pensijų dydžiu. Pokyčių šioje srityje nėra.

Tuo tarpu D. Grybauskaitė dirbo finansų ministerijoje, lyg ir ne moteriškoje srityje. Ir buvo puiki ministrė, su kuria nesiginčijo net premjeras.

Šis pavyzdys įrodo, kad moterys gali vadovauti. *Vadovavimas nepriklauso nuo lyties, priklauso nuo žmogaus sugebėjimų, jo patirties, kompetencijos.*

Ar K. Prunskienė demonstruoja lyderės savybes?

Ji pakankamai nuosekliai stengėsi įtvirtinti savo lyderystę. Nuo premjerės posto užėmimo, nesusisaistė nei su viena grupe. Įkūrė Moterų partiją, kuri vėliau tapo Naujosios demokratijos, vėliau susijungė su Valstiečiais Liaudininkais.

Strategija pasirinkta teisingai, nes perėjimas į kažkurią kitą partiją reikštų išnykimą. Ji stengėsi išsaugoti savo poziciją kaip lyderės, stengėsi, kad aplinkui ją burtųsi pasekėjai.

K. Prunskienės politinės vertybės, galbūt, nebuvo labai nuoseklios, tačiau politinio tikslo siekimas buvo nuoseklus ir protingai atliktas.

Kuo K. Prunskienės prezidentinė rinkimų kampanija skyrėsi nuo kitų kandidatų?

Lietuvos politinių kampanijų ypatybė – niekas nesiūlo idėjų.

Kampanijos daromos per emocijas – tiek V. Adamkaus, tiek V. Blinkevičiūtės, tiek K. Prunskienės.

K. Prunskienės prezidentinės kampanijos idėja - sugebėjimas gerai pasinaudoti situacija po R. Pakso apkaltos. Buvo konfliktas tarp dviejų vyrų – V. Adamkaus ir R. Pakso. Nei K. Prunskienė, nei

Pakso. Nei K. Prunskienė, nei V. Blinkevičiūtė tame nedalyvavo. Tad ir išsiskyrė nedalyvavimu.

Be to, K. Prunskienę ypatingai puolė žiniasklaida. Buvo ne visiems patinkančių jos pasisakymų. Ji laikėsi savo vertybių, principų, o tai kažkam nepatiko.

Prezidentinė rinkimų kampanija buvo K. Prunskienės buvimo politikoje apogėjus. Dabartinis Žemės ūkio ministrės postas įrodo, kad ji sugebėjo sėkmingai išsilaikyti valdžioje.

Ar K. Prunskienė demonstruoja „moteriškumą“?

Prezidentinės kampanijos metu *akcentuotos labiau profesionalios politikės savybės, priminta jos premjeravimo laikotarpis. Daug moteriškumo nepastebėjau. Tuo tarpu, V. Blinkevičiūtės „gerosios fėjos“ įvaizdyje moteriškumas buvo labai aiškiai pabrėžtas.*

Kokios K. Prunskienės kaip politikės klaidas galima pastebėti?

Jos nesimato žiniasklaidoje. *Politikui labai svarbi viešoji erdvė, jis turi būti matomas.* K. Prunskienė lyg ir nustumta į šoną.

Kokios to priežastys?

Kaip politikės K. Prunskienės įtaka nėra didelė, jos partija turi nedaug vietų seime. *Trūksta jai ir lyderio savybių.* Pavyzdžiui, A. Paulauskas naudojasi bet kuria proga ir reiškia savo nuomonę. K. Prunskienė dažniau susilaiko. Be to, jos ir pareigos nėra dėkingos. Seimo pirmininkas savo poziciją gali reikšti dauguma klausimų, o Žemės ūkio klausimais ne dažnai išsakoma pozicija.

Galbūt, moterims visai nereikia dalyvauti valstybės valdyme?

Politikoje turi dalyvauti tie, kas sugeba. Nereikia akcentuoti lyties. Jei žmogus turi idėjų, geba jas įgyvendinti, patraukti kitus, nėra skirtumo ta asmenybė vyras ar moteris. Žinoma, moterims sunkiau prasimušti. Ji turi gamtos duotybę auginti vaikus, todėl, galbūt, jai sunkiau padaryti karjerą. Tačiau profesine prasme žmogus gali būti puikus specialistas turėdamas ir didelę šeimą.

7.8. Žurnalistė Indrė Makaraitytė: „Išmintinga, lyderio savybių turinti moteris nebus nustumta į paraštę“

Kokiomis savybėmis turi pasižymėti politinis lyderis?

Politis lyderis turi būti išsilavinęs, išmintingas, charizmatiškas ir ryžtingas.

Ar moteris politinė lyderė turi pasižymėti kitokiomis savybėmis nei vyras politinis lyderis?

Ne, lygiai kaip ir moteris valdininkė ar moteris gydytoja neturi išsikirti kažkokiomis kitomis nei profesinėmis savybėmis savo profesinėje veikloje.

Koki įvaizdį turėtų kurti moteris politinė lyderė norinti laimėti rinkimus?

Ji turi būti lydere, būti išsilavinusi, išmintinga, turėti charizmą ir daugybę kitų bruožų, kurie padėtų konkurencinėje kovoje. Asmeninis žavesys gali padėti lygiai kaip pat, kaip ir vyrui.

Kokią komunikacinę strategiją rekomenduotina pasirinkti moteriai, kad ji galėtų tapti politine lydere Lietuvoje? Kokias pranešimas moteris politinė lyderė galėtų pasiekti reikiama auditoriją?

Kartais juokais sakoma, kad moteris Lietuvoje Prezidento rinkimų nelaimėtų vien dėl to, kad niekas už ją nebalsuotų. Bet ar daug buvo rimtų kandidačių?

Išties, Lietuvoje moteris turi labiau stengtis, kad patektų tarp lyderių, nes visuomenė yra gana tradiciška ir moters vaidmuo dar nėra lygiavertis. Kita vertus, visuomenė nėra tokia tamsi, kad išmintinga ir lyderio savybių turinti moteris būtų nustumta į paraštę tik dėl to, kad ji yra moteris.

Bet ar jos pranešimai turi kuo nors ypatingai išsiskirti, abejoju.

Ar moters politinės lyderės komunikaciją tikslinga skirti nuo vyro politinio lyderio ir tai akcentuoti (akcentuoti būtent moteriškumą)?

Ne, nemanau, nes keli tokią taktiką atspindintys pavyzdžiai (tarkime, V.Blinkevičiūtės) gerų rezultatų nedavė.

Ar moteris akcentuodama stereotipiškai jai priskiriamas savybes – švelnumą, užuojautą, „minkštumą“, šeimyniškumą gali įsitvirtinti lyderės poste?

Šios savybės savaime nei padeda, nei kenkia, tačiau vien jomis remdamasi moteris lyderio posto ilgai neišlaikytų.

Ar galite įvardinti moteris lyderes, kurios deklaruoja aiškias lyderio savybes Lietuvoje?

Dalia Grybauskaitė, Kazimiera Prunskienė, Rasa Juknevičienė, Ona Juknevičienė, Loreta Graužinienė, Irena Šiaulienė

Kodėl Lietuvoje tiek nedaug moterų politinių lyderių? Ko trūksta?

Lietuvoje politika dar nėra tikroji politika - ji kol kas vyksta uždarų draugų rateliuose, pirtelėse ir „prie butelio“, kur moteriai sunku patekti fiziškai. Be to, dar yra inercijos iš sovietmečio.

Kaip manote, ar politika, politiniai sprendimai būtų kitokie, jei valdžioje dalyvautų daugiau moterų?

Politika ir politiniai sprendimai nepriklauso nuo lyties.

Sprendimai priklauso nuo to, ar skaidriai jie priimami, ar už sprendimo „nestovi interesų grupė su pinigų maišu“, ar išmintingi žmonės priima tą sprendimą.

Kaip vertinate Kazimieros Prunskienės 2004 m. prezidentinę rinkimų kampaniją? Kas ją išskyrė iš kitų kandidatų?

K. Prunskienė bandė užimti tarpininkės poziciją, tačiau jos programinės nuostatos man asmeniškai kėlė abejonių.

Tai, kad ji vos nelaimėjo rinkimų, rodo, kad visuomenės dėmesį pavyko atkreipti.

Kita vertus, K. Prunskienė siekė tapti alternatyva elektoratui, kuris balsavo už R. Paksą ir siekė, kad V. Uspaskichas savo rinkėjams siūlytų balsuoti būtent už ją. O tai reiškia, kad savo stabilaus ir plataus elektorato ji neturi išsiugdžiusi.

Išsamesniam apibūdinimui reikėtų atskiro tyrimo.

Ar tikėtina, kad Lietuvoje prezidento postą kažkada užims moteris?

Be jokių abejonių, jei tik bus tinkamų kandidačių.

Kandidatai į prezidento postą

Lentelė

Vardas, Pavardė	I turo balsų skaičius	II turo balsų skaičius
1. Valdas Adamkus	387 837	723 891
2. Kazimiera Prunskienė	264 681	651 024
3. Petras Auštrevičius	240 413	
4. Vilija Blinkevičiūtė	204 819	
5. Česlovas Juršėnas	147 610	

Kandidatų į prezidentus išlaidos (tūkst. Lt)

Lentelė

P. Auštrevičius	Č. Juršėnas	V. Blinkevičiūtė	V. Adamkus	K. Prunskienė
553 342	640 466	502 443	196 522	54 746

Šaltinis: „Lietuvos rytas“, 2004, Nr. 129.